

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

БАС РЕДАКТОР

Ж.О. Жылбаев - п.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті, ҚР БҒМ

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ

Н.Ж. Шаханова - филос.ғ.д., профессор

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ

М.Е. Мұқатова - п.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА вице-президенті

А.М. Мамырханова - т.ғ.к., доцент, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА ғалым-хатшысы

Ж.Ж. Наурызбай - п.ғ.д., профессор, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Тәрбие және этномәдениет бөлімінің меңгерушісі

Г.Д. Баубекова - п.ғ.д., профессор, Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Тәрбие және этномәдениет бөлімінің бас ғылыми қызметкері

Д.П. Қожамжарова - п.ғ.д., профессор, Тараз педагогикалық институтының ректоры

Л.А. Худенко - п.ғ.д., доцент, «Ұлттық білім институты» ғылыми-әдістемелік мекемесінің ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары (Беларусь Республикасы)

В.Н. Скворцов - э.ғ.д., профессор, А.С. Пушкин атындағы Ленинград мемлекеттік университетінің ректоры (РФ)

Л.В. Моисеева - п.ғ.д., профессор, Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің кафедра меңгерушісі, (Екатеринбург қ., РФ)

С.Ж. Пралиев - п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ ректоры

М.Н. Сарыбеков - п.ғ.д., профессор, М.Х. Дулати атындағы ТарМУ ректоры

Б.А. Жетпісбаева - п.ғ.д., профессор, Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, шетел тілдері факультетінің деканы

С.В. Чернышенко - білім беру бағдарламаларының менеджері, Кобленц-Ландау университетінің профессоры (Германия)

Л.С. Сырымбетова - п.ғ.к., Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Ғылыми зерттеулер орталығының директоры

Г.С. Құдайберген - Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Шағын жинақты мектепті дамыту орталығының директоры

Редактор - Құсайынов О.А.
Корректор - Мұхатаева Б.М.
Корректор - Жакишева М.К.

МАЗМҰНЫ

БІЛІМ САЯСАТЫ

Жалпыға арналған сапалы білім: Дамуға жәрдемдесу мақсатында білім мен дағдыға инвестициялар Дүниежүзілік банк ұйымдары тобының білім саласындағы 2020 жылға дейінгі Стратегиясы (Түйін).....3

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Р.М. Бекиш
Мектепке дейінгі ұйымдар және отбасы жағдайында балалардың дарындылығын дамыту.....13
А. О. Досмағамбетова
Пәнмен тілді кіріктіріп оқытудың кейбір әдіс-тәсілдері.....18
М.Н. Чукотаев, Е.М. Нұртазина
Бастауыш сыныптарда оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастырудың негізгі шарттары.....21
Г.К. Смағұлова
Теңеулерді адекватты аудару әдістері.....27
Қ.А. Рақымжанов, М.К. Жакишева
Қазақ тілін орыс тілді мектептерде интерактивті оқытудың дидактикалық негіздері.....32
Н.Ә. Тойбазарова
Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында қазақ тілін дамыта оқыту әдістемесі.....38
К. С. Ещанов, У. Б. Ещанова
Қазақ тілді емес мектептерде қазақ тілін дамыта оқытудың әдістемелік негіздері.....43
Н.Н. Оспанова, А.С. Аканова, Г.М. Абильдинова
Оқу үдерісіндегі виртуалды зертхананың ролі мен орны....46

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Г.Б. Сағитова
Жаңа демократиялық қоғамда өмір сүруге қабілетті азаматты және патриотты тәрбиелеудегі жұмыс жүйесінің басымдылығы.....49
М.Ж. Дүйсебаев
Елбасы шығармаларын оқып-үйрену арқылы «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру жолдары.....52
Қ.Қ. Кунанина
Орта мектепте өскелең ұрпақтың тарихи санасын қалыптастырудағы қоғамдық пәндердің ролі.....56
Д.Қ. Әмірғалиева
Жасөспірімнің бойында тарихи сананы қалыптастыру.....60

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі.

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде есепке тіркеліп, 2003 жылғы 15 қазанда №4334 Ж куәлігі берілген.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде 2008 жылғы 30 желтоқсанда №9838-ж куәлігімен қайта тіркелді.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!

Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Меншік иесі: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің

«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК. 2000 жылдың мамырынан шыға бастады. Басылым 3 айда бір рет шығады.

Мекенжайы:

010000, Астана қ.,
Орынбор көшесі, 4
“Алтын Орда” БО, офис-1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 30.12.2015 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 7,2. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның баспа орталығында
басылып шығарылды

ӘДІСТЕМЕЛІК МЕКТЕП

Г. С. Райсханова

Білім беру ресурстарының педагогикалық дизайні.....63

М. Мукашева, А. Уразов, А. Умирзакова

Білім берудегі мониторингтердің технологиялық және практикалық аспектілері.....69

Г.С. Құдайберген, Б.С. Ахметова, Х.Т. Төлеубаева, А.Х. Ханур

Интернаттар қызметін және мектептері жоқ елді мекендерден оқушыларды тасымалдауды ұйымдастыру.....73

ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС

А.С. Габдулина, А.К. Чурина

Білім беру саясатының экономикаға қосар үлесі («Логистика» мамандығының мысалында).....79

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Ж.О. Жылбаев, Л.В. Моисеева, Е.Г. Вуколова

Білім беруді экологияландыру халықтың экологиялық менталитетін дамыту факторы ретінде.....82

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТАРИХЫНАН

С. Оспанұлы, К.М. Мырзағалиева

Ы.Алтынсарин – сыншы-ғалым.....88

КОНФЕРЕНЦИЯЛАР, ФОРУМДАР, СЕМИНАРЛАР

«Білім берудегі инновациялар: Ізденіс және шешімдер»

II халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы (20 қараша 2015 ж., Астана қ.).....91

ТҰЛҒАЛАР

Ғалым және педагог мерейтойы.....93

БІЗДІҢ АВТОРЛАР.....95

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ.....97

**КАЧЕСТВЕННОЕ ОБУЧЕНИЕ ДЛЯ ВСЕХ:
ИНВЕСТИЦИИ В ЗНАНИЯ И НАВЫКИ В ЦЕЛЯХ СОДЕЙСТВИЯ РАЗВИТИЮ
СТРАТЕГИЯ В СЕКТОРЕ ОБРАЗОВАНИЯ ГРУППЫ ОРГАНИЗАЦИЙ
ВСЕМИРНОГО БАНКА НА ПЕРИОД ДО 2020 ГОДА
РЕЗЮМЕ**

(Настоящее резюме прилагается к полному тексту стратегии Группы организаций Всемирного банка в секторе образования на период до 2020 года «Качественное обучение для всех: Инвестиции в знания и навыки в целях содействия развитию», с которым можно ознакомиться на сайте www.worldbank.org/educationstrategy2020)

Мы живем в период необычайных перемен. Ошелмляющий подъем стран со средним уровнем дохода, среди которых лидируют Китай, Индия и Бразилия, усилили стремление многих государств повысить свою конкурентоспособность путем подготовки трудовых ресурсов более высокого профессионального уровня. Технологические достижения меняют стандартные квалификационные требования на рынках рабочей силы и несут в себе возможности для ускорения процесса обучения. Стабильно высокие уровни безработицы, особенно среди молодежи, обнажили неспособность систем образования готовить для рынка труда молодых людей, обладающих необходимыми навыками, что усилило призывы к расширению возможностей и подотчетности.

Расширение охвата и улучшение качества образования являются ключевыми условиями адаптации к изменениям и решения этих проблем. Проще говоря, инвестиции в качественное образование приводят к более быстрым и устойчивым темпам экономического роста и развития.

Образованные люди быстрее находят работу, имеют более высокий уровень заработной платы, легче преодолевают последствия экономических шоков и производят на свет более здоровых детей. Несмотря на то что за последние десять лет развивающиеся страны добились больших успехов в достижении Целей развития, сформулированных в Декларации тысячелетия ООН в области всеобщего начального образования и гендерного равенства, многочисленные факты свидетельствуют о том, что множество детей и молодых людей в развивающихся странах оканчивают школу, так и не получив необходимых знаний.

Именно поэтому в нашей Стратегии в сфере образования на период до 2020 года намечается цель «Качественное образование для всех».

Качественное образование для всех означает, что все дети и молодые люди, а не только те, кто учится в престижных учебных заведениях, или особо одаренные дети, должны получать в школе знания и навыки, которые им необходимы, чтобы вести здоровый и продуктивный образ жизни и обеспечить себе достойную работу. Наша стратегия строится на трех основных принципах: инвестировать на раннем этапе, инвестировать разумно и инвестировать в интересах всех. Чтобы узнать об этой стратегии подробнее, ознакомьтесь с документом полностью.

Эта стратегия вобрала в себя лучшие наработки и опыт изучения наиболее эффективных методов в сфере образования, полученный в ходе наших международных консультаций с правительствами, преподавателями, учащимися, родителями, представителями гражданского общества и партнерами, занимающимися деятельностью в области развития, более чем из 100 стран. Мы признательны всем участникам, которые собрались для разработки этой стратегии, вложив в нее свою энергию, идеи и опыт. По сути, это их стратегия. Мы будем с радостью ждать начала совместной с ними работы для достижения цели «Качественное образование для всех».

**Тамар Мануэлян Атинк,
Вице-президент Сети Всемирного банка по развитию людских ресурсов**

Образование является основополагающим условием развития и экономического роста. Доступ к образованию, которое является одним из базовых прав человека, закрепленных во Всеобщей декларации прав человека и Конвенции Организации Объединенных Наций о правах ребенка,

также представляет собой стратегическую инвестицию в развитие. Человеческий разум делает возможными все другие достижения в области развития, начиная с успехов в сфере здравоохранения и инноваций в сельском хозяйстве и заканчивая строительством объектов инфраструк-

туры и ростом частного сектора. Для того чтобы развивающиеся страны могли в полной мере воспользоваться этими благами – черпая из банка глобальных идей и внедряя инновации, – им необходимо раскрыть потенциал, заложенный в мыслительной деятельности человека. И лучшего способа сделать это, чем образование, не существует.

В «Стратегии сектора образования на период до 2020 года» очерчена деятельность Группы организаций Всемирного банка по осуществлению в следующем десятилетии программы «Качественное обучение для всех» в развивающихся странах. Ее основная цель заключается не просто в обеспечении участия детей в учебном процессе, а в получении ими качественных знаний. Охват школьным образованием многих миллионов детей, которые прежде не имели возможности учиться, представляет собой выдающееся достижение. Группа организаций Всемирного банка будет и впредь наращивать усилия на основе достигнутых успехов и расширять масштабы поддержки, направленной на достижение всеми странами целей программы «Образование для всех» (EFA) и Целей развития в области образования, сформулированных в Декларации тысячелетия ООН (ЦРТ). Однако в конечном счете предпосылкой развития станет уровень знаний, получаемых в школе и за ее пределами, начиная с дошкольного образования и заканчивая рынком труда. Новая стратегия Банка, рассчитанная на десять лет, направлена на достижение этой более широкой цели «Качественное обучение для всех» на основе содействия реформам систем образования на уровне отдельных стран и создания глобальной информационной базы знаний, которая будет обладать достаточным потенциалом для того, чтобы направлять эти реформы.

ПОЧЕМУ ВОЗНИКЛА ПОТРЕБНОСТЬ В НОВОЙ СТРАТЕГИИ?

За последние 49 лет Группа организаций Всемирного банка внесла существенный вклад в развитие образования в разных странах мира. С момента нача-

ла реализации проекта по строительству средних школ в Тунисе в 1962 году Банк инвестировал в развитие образования в разных регионах мира 69 млрд. долл. США в рамках свыше 1500 проектов. За десять лет после принятия ЦРТ финансовая поддержка Банком проектов в области образования постоянно росла, достигнув в 2010 году свыше 5 млрд. долл. США. Начиная с 2001 года, когда Международная финансовая корпорация (IFC) стала осуществлять проекты в секторе образования, ею было вложено 500 млн. долл. США в 46 проектов частного сектора в сфере образования.

Этот период характеризовался большими достижениями в сфере образования, особенно в области охвата детей школьным обучением и сохранения уровня посещаемости, а также повышения гендерного равенства. Благодаря более эффективной политике в области образования и развития, а также устойчивым государственным инвестициям, в развивающихся странах существенно возросла доля детей, посещающих школу, по сравнению с ситуацией, которая существовала еще десять лет тому назад. *Число детей младшего школьного возраста, не посещающих школу, сократилось до 68 миллионов в 2008 году по сравнению с 106 миллионами в 1999 году.* Даже в беднейших странах средние показатели охвата детей начальным образованием превысили 80 процентов, а доля детей, окончивших начальную школу, составила свыше 60 процентов. Кроме того, в период 1991–2007 годов соотношение мальчиков и девочек, обучающихся в начальной и средней школе в странах развивающегося мира, выросло с 84 до 96 процентов, при этом в странах Ближнего Востока, Северной Африки и Южной Азии эти достижения были еще более значительными. Это стало возможным благодаря вкладу, внесенному в эту работу правительствами, организациями гражданского общества (ОГО), общинами и частными компаниями, путем ускоренного строительства новых школ, классных комнат и набора учителей. Группа организаций Всемирного банка поддерживает эти усилия, – и не только путем

финансирования и оказания технической поддержки, но и с помощью новых идей.

Однако эти успехи породили новые проблемы, когда ситуация в мире стала меняться. С учетом того, что десятки миллионов детей по-прежнему не посещают школу и разрыв в охвате школьным обучением мальчиков и девочек сохраняется, усилия по достижению ЦРТ в области образования должны быть продолжены. *Достижения в области расширения доступа к образованию также привлекли внимание к проблеме улучшения качества образования и ускорения процесса обучения.* Меняется и глобальная конъюнктура в сфере образования. Один комплекс проблем связан с демографией: снижение показателей рождаемости меняет структуру народонаселения, и вместо большой численности детей, что типично для многих стран с низким уровнем дохода, возникает более характерный для стран со средним уровнем дохода «переизбыток» молодежи, которая во все большей степени концентрируется в городах. В то же время, быстрый рост новых стран со средним уровнем дохода стимулировал желание многих из них повысить свою конкурентоспособность путем создания более профессиональных и мобильных трудовых ресурсов. Другие изменения носят технологический характер: беспрецедентные успехи в сфере информационных и коммуникационных технологий (ИКТ), равно как и других технологий, меняют стандартные квалификационные требования на рынках рабочей силы и несут в себе возможности для ускорения процесса обучения и для совершенствования управления образовательными системами.

Произошедшие изменения требуют разработки новой стратегии Группы организаций Всемирного банка в области образования на следующее десятилетие. Разумеется, Группа Банка не стояла на месте с момента принятия своей последней стратегии в 2000 году. Путем децентрализации своих операций она еще больше приблизилась к странам-клиентам, и в настоящее время 40 процентов ее сотрудников работают в страновых представительствах.

Усилилась ориентация ее деятельности на достижение конкретных результатов, изменение которых было усовершенствовано. Средства и ресурсы вкладывались также в повышение качества оценки воздействия программ, причем сектор образования был на переднем крае этих преобразований. Осуществлялись также инновационные преобразования в финансовой сфере на основе расширенного использования секторального финансирования, софинансирования, инструментов, в основе которых лежит учет результатов деятельности, и других подходов. Кроме того, признание Группой организаций Всемирного банка возрастающей роли частного сектора в сфере образования нашло свое отражение в создании Департамента здравоохранения и образования в ИФС. Настоящая новая стратегия в сфере образования направлена на постановку новой цели с учетом произошедших изменений, а также на определение стратегических направлений деятельности и инструментов их реализации. Она поддерживает и реализует основные приоритеты Группы организаций Всемирного банка – оказание целевой помощи бедным и социально уязвимым группам населения, создание возможностей для роста, содействие глобальным коллективным действиям и укрепление системы государственного управления, – сформулированные в недавно одобренной стратегии «Основные направления деятельности Всемирного банка в посткризисный период».

ЦЕЛЬ: ОТ ВСЕОБЩЕГО ОХВАТА ШКОЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ К КАЧЕСТВЕННОМУ ОБУЧЕНИЮ ДЛЯ ВСЕХ

Новая стратегия ставит приобретение знаний во главу угла по одной причине: экономический рост, развитие и сокращение бедности зависят от знаний и навыков, которые приобретают люди, а не от количества лет, проведенных ими за партой. На уровне отдельной личности можно говорить о том, что хотя диплом и открывает возможности для получения работы, именно профессиональные навыки работника определяют производительность его или

ее труда и способность адаптироваться к новым технологиям и возможностям. Наличие знаний и навыков также повышает возможность человека создать здоровую семью, члены которой получили образование, и участвовать в общественной жизни. На социальном уровне, как показывает недавнее исследование, уровень профессиональных навыков трудовых ресурсов, измеряемый в соответствии с международными системами оценки образовательных достижений учащихся, такими, например, как Международная программа по оценке образовательных достижений учащихся (PISA) и исследование «Международные тенденции в развитии математики и естественных наук» (TIMSS), служит гораздо более надежным показателем перспектив экономического роста страны, чем средние уровни охвата школьным обучением. Например, увеличение одного стандартного отклонения в оценках учащихся по чтению и математике (примерно равное улучшению рейтинга страны от медианного значения до перемещения в верхние 15 процентов) связано с очень существенным увеличением ежегодных показателей роста ВВП на душу населения в размере двух процентных пунктов.

Качество обучения, которое измерялось во многих развивающихся странах, оказалось крайне низким, особенно среди малоимущих слоев населения, что не может не вызывать беспокойства. Несомненно, даже при достаточно низком уровне преподавания, большинство учащихся приобретают некоторые навыки в процессе школьного обучения. Однако слишком часто эти навыки находятся, в лучшем случае, в зачаточном состоянии. Согласно данным последних исследований, в некоторых странах от 25 до 50 процентов молодых людей, окончивших начальную школу, не могут прочесть ни одного предложения. Международные оценки знаний учащихся также обнаруживают большую разницу в уровне образования между развивающимися странами и членами Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). И за исключением впечатляю-

щих достижений Шанхая (Китай), которые были обнародованы в недавно вышедшем исследовании PISA по итогам 2009 года, показатели практически каждой второй страны или региона с низким или средним уровнями дохода располагались в нижней части рейтинга, при этом многие демонстрировали сильное отставание от средних показателей стран ОЭСР.

Получение знаний и навыков следует поощрять постоянно, начиная с самого раннего возраста, как в рамках официальной системы обучения, так и за ее пределами. Полученные в последнее время данные о развитии человеческого мозга свидетельствуют о том, что для правильного развития мыслительных способностей растущего ребенка, они должны формироваться задолго до начала формального обучения в школе в возрасте шести или семи лет. Инвестиции в пренатальное здоровье ребенка и программы развития детей с раннего возраста, которые включают вопросы образования и поддержания здоровья, играют важную роль в реализации этого потенциала. В период обучения в начальной школе качественное преподавание имеет решающее значение для получения учащимися базовых навыков письма, чтения и счета, от которых зависит возможность непрерывного обучения на протяжении всей жизни. Подростковый возраст также является плодотворным периодом с точки зрения получения знаний, однако именно в это время многие ученики бросают учебу в школе, чтобы вступить в брак (это особенно характерно для девушек) или работать полный рабочий день. Следовательно, предоставление возможностей повторного и неформального обучения имеет большое значение, так как позволяет обеспечить возможность приобретения всеми молодыми людьми навыков, необходимых им для участия на рынке труда.

Стратегия «Качественное обучение для всех» способствует достижению цели обеспечения равенства, лежащей в основе ЦРТ в области образования. Выдвигая задачу качественного обучения для всех,

новая стратегия придает особое значение ЦРТ в области образования, увязывая ее с общепризнанной задачей ускорения процесса обучения. Серьезные проблемы доступа к начальному, среднему и высшему образованию социально незащищенных групп населения (особенно девочек и женщин) остаются нерешенными, при этом потребность в получении среднего и высшего образования резко увеличилась на фоне роста численности учащихся, закончивших курс начальной школы. Без решения этих проблем невозможно будет достичь цели обеспечения «качественного образования для всех». Дети и молодежь не могут развивать необходимые навыки и усваивать основные ценности без базового образования, предоставляемого школами. На самом деле, результаты последних исследований PISA 2009 года подтверждают вывод о том, что наибольших успехов в распространении качественного образования достигают те страны, которые смогли значительно сократить разницу в образовательных достижениях учащихся.

Главная идея новой стратегии в секторе образования сводится к следующему: инвестировать на раннем этапе, инвестировать разумно и инвестировать в интересах всех. Во-первых, базовые навыки, приобретаемые в раннем детстве, позволяют в дальнейшем учиться всю жизнь, поэтому традиционные представления о том, что образовательный процесс начинается с первого класса школы, не дает возможности вовремя приступить к решению этой проблемы. Во-вторых, получение максимальной отдачи на каждый вложенный в образование доллар требует разумных инвестиций, то есть инвестиций, которые действительно послужат на пользу качественному обучению. Качество обучения должно быть в центре внимания инвестиций в сфере образования, при этом ключевым показателем качества должны служить образовательные достижения учащихся. В-третьих, реализация стратегии «Качественное обучение для всех» означает получение всеми учащимися, а не только выходцами из обеспеченных семей или осо-

бо одаренными детьми, знаний и навыков, которые будут им необходимы в жизни. Достижение этой цели потребует устранения препятствий, мешающих получению девочками, нетрудоспособными лицами и представителями этнолингвистических меньшинств того же уровня образования, что и другие группы населения.

Для достижения цели «качественное образование для всех» Группа организаций Всемирного банка сосредоточит свои усилия на двух стратегических направлениях: реформирование систем образования на страновом уровне и создание современной информационной базы, содержащей данные о реформах в сфере образования на глобальном уровне.

СИСТЕМНЫЕ РЕФОРМЫ, А НЕ ПРОСТО ВЛОЖЕНИЕ РЕСУРСОВ

На страновом уровне Группа организаций Всемирного банка ставит во главу угла поддержку реформ систем образования. Термин «система образования», как правило, используется применительно к учреждениям, предоставляющим образовательные услуги, в том числе государственным школам, университетам и программам обучения. В рамках настоящей стратегии термин «система образования» включает в себя весь спектр имеющихся в стране образовательных возможностей, независимо от того, предоставляются ли они или финансируются государственным или частным сектором (в том числе религиозными, некоммерческими и коммерческими организациями). Он включает формальные и неформальные программы обучения, а также всех участвующих в них бенефициаров и заинтересованные стороны, в том числе учителей, преподавателей, администраторов, сотрудников, учащихся и членов их семей и работодателей. Он включает также правила, политику и механизмы подотчетности, которые связывают воедино все элементы системы образования, а также ресурсы и механизмы финансирования, которые ее поддерживают. Такое более широкое понимание системы образования позволяет Группе организаций Всемирного банка и ее странам-партнерам использо-

вать имеющиеся возможности для устранения препятствий, которые находятся за пределами этой системы в ее традиционном понимании.

Совершенствование систем образования не сводится к обеспечению ресурсами. Нет сомнения в том, что предоставление адекватных ресурсов – будь то школьные здания, квалифицированные учителя или учебники – является важнейшим условием успешного развития системы образования в стране. Действительно, увеличение объемов вводимых ресурсов в последние годы позволило дополнительно охватить школьным обучением миллионы детей; эти усилия следует наращивать там, где еще сохраняется дефицит таких ресурсов. Однако совершенствование систем требует обеспечить также более эффективное использование ресурсов для ускорения процесса обучения. Хотя прежние стратегии и предусматривали эту цель, новая стратегия придает ей гораздо большее значение, рассматривая ее в контексте оценки и реформирования систем образования.

Помимо вопросов обеспечения ресурсами используемый в новой стратегии подход к системе образования уделяет повышенное внимание вопросам подотчетности и достижения искомых результатов. Усиление систем образования требует ориентации их систем управления, деятельности школьного руководства и преподавательского состава, правил финансирования и механизмов стимулирования на достижение цели, заключающейся в предоставлении всем группам населения качественного обучения. Для этого потребуются реформировать отношения между различными субъектами и участниками системы образования на основе взаимной подотчетности, с тем чтобы обеспечить ясность этих отношений, их соответствие функциям различных сторон и возможность их измерения, мониторинга и поддержки. Для этого также потребуется механизм четкой обратной связи между предоставлением финансирования (включая международную помощь) и полученными результатами. Поскольку низкое качество управления и

отсутствие подотчетности обычно тяжелее всего сказываются на школах, обслуживающих социально незащищенные группы населения, этот системный подход будет способствовать продвижению принципа равенства в доступе к образованию, а также росту эффективности.

В рамках своей операционной деятельности Банк будет наращивать финансовое и техническое содействие реформам систем образования, способствующим достижению высоких результатов обучения. С этой целью Банк сосредоточит усилия на оказании помощи странам-партнерам в наращивании национального потенциала в сферах управления системами образования, внедрения стандартов качества и социальной справедливости, измерения результативности системы в плане достижения национальных целей в области образования, поддержки политики, разрабатываемой с учетом накопленного опыта, и внедрения инноваций. Несмотря на то что этот план действий выглядит амбициозно, системный подход не означает одновременного реформирования всех областей политики. Проведение подробного системного анализа и осуществление инвестиций в управление знаниями и сбор и обработку данных позволят Банку и разработчикам политики «проводить анализ на глобальном уровне, а действовать на местном уровне» – то есть оценивать качество и эффективность различных аспектов политики, сосредоточив при этом усилия на областях, деятельность в которых может принести наибольшую отдачу с точки зрения учебного процесса и результатов обучения. Внутри Группы организаций Всемирного банка будет вестись работа по улучшению результатов проектов путем усиления механизма учета достигнутых результатов в рамках проектов, совершенствования мониторинга портфеля и выбора оптимальных операционных инструментов.

СОЗДАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БАЗЫ

На региональном и глобальном уровнях Банк будет содействовать созданию современной информационной базы в области реформы образования. Аналитичес-

кая работа, практический опыт и ноу-хау, связанные с программами и политикой в сфере образования, имеют огромное значение для улучшения показателей деятельности систем образования во всем мире. На основе инвестиций в проведение системных оценок, а также оценок воздействия и анализа качества обучения Банк поможет своим партнерам в поиске ответов на ключевые вопросы, которые определяют направления реформы в сфере образования: В чем заключаются сильные стороны нашей системы? В чем состоят ее слабые стороны? Какие меры оказались наиболее эффективными для устранения слабых сторон? Обеспечивается ли охват наиболее уязвимых групп? Какова роль государственного и частного сектора в предоставлении услуг? Приобретают ли дети и молодежь необходимые им знания?

В поддержку реформы образования Банк разрабатывает новые подходы к управлению знаниями. Новые инструменты системной оценки и анализа опорных показателей («системные инструменты») позволят проводить подробный анализ потенциала стран в самых разных областях политики в секторе образования, начиная с развития детей в раннем возрасте (ECD), оценки образовательных достижений учащихся и политики в отношении учителей и заканчивая вопросами социальной справедливости и инклюзивности, высшего образования, развития навыков и т.д. В каждой из областей политики системные инструменты помогут изучить «недостающую середину» промежуточных результатов, анализируя ту часть цепочки результатов, которая находится между вводимыми ресурсами и конечными результатами процесса обучения. Эта важная информация позволит разработчикам политики и организациям гражданского общества принимать более информированные решения относительно реформ и инициатив в сфере образования на основе определения разрывов в цепочке результатов. С помощью сопоставления достижений с передовой международной практикой этот инструмент позволит определить сильные

и слабые стороны, а также выявить страны, успешно реформировавшие свою систему образования, опыт которых может быть использован при разработке политики и практических мер в сфере образования в других странах.

Более полное представление о сильных и слабых сторонах отдельных систем образования позволит Группе организаций Всемирного банка более эффективно реагировать на потребности стран-партнеров. Страны, системы образования которых находятся на разных уровнях развития, сталкиваются с разными проблемами, соответственно, и приоритеты в рамках оказания помощи и обмена опытом должны различаться. Новая стратегия дополняет региональное деление стран, принятое Группой организаций Всемирного банка, делением на группы на основе уровня развития (страны со средним уровнем дохода, страны с низким уровнем дохода или нестабильные государства), и намечает четкие приоритеты для каждой из этих групп. Например, для стран со средним уровнем дохода, где большая доля имеющих вакансии требует, по всей вероятности, более высокого уровня профессиональных навыков, одним из приоритетов станет повышение оценки качества и финансирования учреждений высшего образования и программ повышения квалификации трудовых ресурсов. Для многих стран с низким уровнем дохода и нестабильных государств продвижение к достижению ЦРТ остается одним из основных приоритетов.

Тщательный анализ уровня развития системы образования каждой страны, а не только общего уровня развития страны, позволит проводить более четкую и более полезную в операционном плане дифференциацию. Некоторые страны достигают намного более высоких результатов в сфере образования, как в плане функционирования системы, так и в плане результатов образовательного процесса, чем можно было бы ожидать на основе их классификации по уровню дохода. Наличие подробных и сопоставимых в международном плане данных о системах образования бу-

дет способствовать выявлению таких лидеров в конкретных областях – таких как повышение квалификации учителей, оценка образовательных достижений учащихся или аккредитация университетов – и, наряду с этим, высвечиванию слабых мест в других областях. Подобная информация о системах образования не только поможет

Группе организаций Всемирного банка определять приоритеты своей помощи, но будет также способствовать более эффективному процессу обмена знаниями по линии Юг-Юг (между развивающимися странами), позволяя странам, сталкивающимся с трудностями в отдельных областях сферы образования, осваивать опыт лидеров.

Рисунок 1

Стратегические приоритеты Группы организаций Всемирного банка в области образования на период до 2020 года

Миссия Банка в сфере образования	«Качественное обучение для всех»		
	Стратегические направления для достижения результатов	Усиление системы образования	Создание современной информационной базы
Механизмы реализации	Знания – Инструменты системной оценки и сравнительного анализа – Оценки качества обучения – Оценки и исследования воздействия	Техническая и финансовая поддержка – Техническая поддержка для усиления системы – Финансирование, ориентированное на результаты Деятельности – Многосекторальный подход	Стратегические Партнерства (Учреждения системы ООН, сообщество доноров, частный сектор, организации гражданского общества)

ОТ СТРАТЕГИИ К ДЕЙСТВИЮ

В ходе осуществления новой стратегии Группа организаций Всемирного банка сосредоточит усилия на трех направлениях: генерирование знаний и обмен опытом; техническая и финансовая поддержка; и стратегические партнерства (см. рис. 1). В целях генерирования новых знаний о реформах и инициативах в сфере образования Банк предоставит: инструменты для проведения оценки и анализа опорных показателей на уровне системы, наряду с данными для оценки потенциала системы в области улучшения показателей качества обучения; оценки успеваемости и образовательных достижений учащихся, в том числе базовых навыков чтения и счета, а также других навыков, таких как критическое мышление, решение проблем и работа в команде; а также оценки воздействия и

другие виды аналитической работы, которые могут использоваться в рамках разработки политики и инициатив, наряду с обменом знаниями и дискуссиями, которые способствуют эффективному использованию опыта других стран и организаций-партнеров.

Генерирование знаний и обмен опытом являются важными инструментами повышения эффективности расходования всех средств в секторе образования страны, а не только фондов, предоставляемых Группой организаций Всемирного банка. Банк будет использовать эти знания в ходе оказания странам технической и финансовой помощи, в том числе технической и операционной поддержки мер по усилению системы, ранжированных в соответствии с их ожидаемым вкладом в усиление системы образования и продвижение целей обу-

чения; предоставления финансирования, ориентированного на результат; и внедрения многосекторального подхода к развитию образования, позволяющего сотрудникам использовать оптимальные стимулы, инструменты и навыки для работы во всех секторах, которые влияют на результаты в секторе образования. Улучшение результатов в системе образования в огромной степени зависит от взаимосвязей с секторами здравоохранения и социальной защиты. От этих секторов зависит, здоровы ли учащиеся, чтобы хорошо учиться, предоставляет ли система достаточно надежную социальную защиту семьям, чтобы дети могли продолжать учебу в период кризиса, и учитываются ли должным образом в рамках учебного процесса потребности в навыках на рынке труда. Со своей стороны Всемирный банк и IFC объединят усилия с целью повышения информированности общественности о роли частного сектора в образовании и оказании содействия странам в формировании политико-экономической среды и регуляторных структур, позволяющих направить усилия частного сектора на выполнение национальных планов в сфере образования. И наконец, для реализации стратегии совершенствования систем образования Банк задействует стратегические партнерства как на международном, так и на страновом уровне. Банк подтверждает свою приверженность оказанию поддержки и усилению глобального партнерства в рамках Инициативы ускоренного финансирования программы «Образование для всех», целью которой является оказание помощи странам с низким уровнем дохода в достижении ЦРТ в области образования.

Для измерения эффективности стратегии Группа организаций Всемирного банка будет использовать ряд показателей эффективности, результативности и воздействия программ. С учетом того, что подотчетность является одним из основных принципов системного подхода к образованию, Банк будет и впредь уделять повышенное внимание вопросам эффективности собственной стратегии. С этой

целью будут использоваться следующие показатели (см. таблицу 1): показатели эффективности деятельности в тех областях, которые находятся под непосредственным контролем Банка; показатели результатов деятельности в тех областях, где успех зависит от совместных усилий стран-партнеров и Банка; и показатели воздействия, с помощью которых осуществляется мониторинг хода достижения конечных целей стратегии в секторе образования.

Путь к достижению цели «Качественное обучение для всех» будет непростым, но это правильный выбор плана действий на следующее десятилетие. Хотя страны могут добиться повышения показателей охвата детей школьным обучением за короткое время, достичь значительного улучшения качества обучения гораздо сложнее. Успехи в повышении качества обучения обычно требуют структурных подвижек и изменения моделей поведения, которые становятся возможными в результате институциональных преобразований, поддерживаемых новой стратегией. Детальная проработка одних лишь технических аспектов недостаточна; реформы требуют также преодоления сдерживающих факторов в таких областях, как потенциал страны в области выполнения реформ и ее политическая экономия. Они требуют и поддержки со стороны большой группы заинтересованных сторон, среди которых особая роль принадлежит учителям. Следовательно, улучшение конечных результатов и показателей воздействия, указанных в таблице 1, зависит от того, начнут ли страны осуществлять реальные реформы и хватит ли у них политической воли идти до конца в их осуществлении. В процессе оказания помощи странам-клиентам Группе организаций Всемирного банка необходимо учитывать эти ограничения – при планировании поддержки должны учитываться конкретные условия в странах и устанавливаться реалистичные целевые показатели качества обучения. Все эти усилия принесут свои плоды: когда дети и молодежь учатся, их жизнь улучшается и страны процветают.

Таблица 1 | Показатели эффективности, результатов и воздействия программ в рамках Стратегии в секторе образования до 2020 года

Показатели эффективности	Показатели результатов	Показатели воздействия
<p>Изменения в деятельности Группы организаций Всемирного банка по поддержке стран</p> <p>1. Генерирование знаний для усиления систем образования стран</p> <p>а) Количество разработанных и используемых инструментов для систем образования</p> <p>б) % информационных продуктов Банка, которые используют системные инструменты в ходе анализа</p> <p>с) % информационных продуктов, которые используют результаты обучения в рамках анализа базового образования</p> <p>2. Организационные меры для усиления систем образования стран</p> <p>а) % сотрудников сектора образования, которые прошли программу профессиональной подготовки по вопросу подхода к развитию системы образования и используемых инструментов, а также методов мониторинга и оценки (МО)</p> <p>3. Техническая и финансовая поддержка для усиления систем образования стран</p> <p>а) % проектов или программ в области образования, которые используют ключевые показатели (КП) качества знаний и навыков</p> <p>б) % проектов или программ в области образования, которые используют инструменты для систем образования при разработке или проведении МО</p> <p>с) % проектов или программ в области образования, которые предусматривают надлежащий МО</p> <p>д) % стран, которые больше всего отстают в достижении Целей развития в области образования, сформулированных в Декларации тысячелетия ООН (ЦРТ), и которые получали усиленную поддержку (в форме кредитования и в иной форме) от Группы организаций Всемирного банка</p> <p>е) % проектов или программ в области образования, которые финансируют промежуточные /конечные результаты</p>	<p>Изменения в политике и программах стран, получающих поддержку Группы организаций Всемирного банка</p> <p>а. % (i) стран со средним уровнем дохода, (ii) стран с низким уровнем дохода, (iii) нестабильных государств или государств, пострадавших от конфликтов, (iv) стран, работающих в рамках Инициативы по ускоренной реализации программы «Образование для всех», которые применяли системные инструменты и собирали и использовали системные данные</p> <p>б. % стран, которые использовали (национальные или международные) оценки качества обучения и получения навыков</p> <p>с. % стран, системы образования которых были улучшены хотя бы в одной из областей политики, согласно измерениям с помощью системных инструментов оценки</p> <p>д. % стран, которые больше всего отстают в достижении Целей развития в области образования, сформулированных в Декларации тысячелетия ООН (ЦРТ), и которые с 2010 года приняли новые шаги для преодоления препятствий на пути достижения этих целей</p>	<p>Мониторинг конечных целей стран, получающих поддержку Группы организаций Всемирного банка</p> <p>а. % стран (или бенефициаров в странах), которые с 2010 года (или с любой иной имеющейся точки отсчета) демонстрируют улучшение измеряемых показателей качества обучения и получения навыков</p> <p>б. % стран, которые с 2010 года уменьшили разрывы в продолжительности учебного процесса или качества обучения для социально незащищенных групп населения (например, групп населения с низким уровнем доходов, гендерных и этнолингвистических групп, инвалидов)</p> <p>с. % стран, которые с 2010 года больше всего отстают в достижении ЦРТ и которые достигли определенных успехов в этом направлении, начиная с 2010 года.</p> <p>д. % стран, которые достигли успехов в повышении уровня профессиональной квалификации своих трудовых ресурсов с 2010 года.</p>
<p>Примечание: а. Всемирный банк разрабатывает инструменты для систем образования в рамках Программы системных оценок и анализа опорных показателей в области образования (SABER). Параллельно с публикацией стратегии Банк приступил к использованию прототипного системного инструмента «Политика в отношении учителей». К числу других системных инструментов, которые будут выпущены в первый год реализации стратегии, относятся «Оценка образовательных достижений учащихся», «Развитие детей в раннем возрасте» и «Развитие трудовых ресурсов». База данных SABER будет поддерживаться Всемирным банком в онлайн-режиме на доступном внешнем веб-сайте «Образование».</p> <p>б. Использование оценок на регулярной основе и в устойчивом режиме.</p> <p>с. Начиная с 2010 года, Банк предоставит 750 млн. долл. США странам, которые с 2010 года больше всего отстают в достижении ЦРТ в сфере образования, при этом особое внимание будет уделяться странам Африки к югу от Сахары. Всемирный банк будет работать в тесном сотрудничестве с партнерами в области развития, особенно в рамках Инициативы по ускоренной реализации программы «Образование для всех», для наращивания финансирования на основе результатов деятельности и поддержки инновационных инициатив в этих странах. Уроки, извлеченные из опыта ряда стран, свидетельствуют о том, что инициативы, которые стимулируются спросом, такие как стипендии для девочек и программы условных денежных трансфертов, а также школьные гранты, могут успешно преодолевать препятствия на пути обеспечения охвата детей школьным обучением и повышения посещаемости школ детьми из социально неблагополучных семей, а также районов, где наблюдается отставание. Банк также обязуется обеспечить более широкий доступ к опыту внедрения этих инноваций, чтобы он мог лечь в основу будущей политики и инвестиций.</p>		

РАЗВИТИЕ ДЕТСКОЙ ОДАРЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И СЕМЬИ

Р.М. Бекиш

к.п.н. эксперт отдела управления качеством дошкольного воспитания и обучения РЦ «Дошкольное детство» МОН РК, г.Астана

Аңдатпа. Мақалада әдеттегі балабақша мен отбасы жағдайында дарынды балаларды ерте анықтау мен бала дарындылығын дамыту мәселесі қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается проблема раннего выявления одаренных детей и развитие детской одаренности в условиях обычного детского сада и семьи.

Abstract. This article considers the problem of early identification of talented children and the development of children's talents in a normal kindergarten and family.

Тірек сөздер: дарынды балалар, дарынды балалармен жұмыс, шығармашылық қабілеттерді дамыту, дарындылық белгілері.

Ключевые слова: одаренные дети, работа с одаренными детьми, развитие творческих способностей, признаки одаренности.

Keywords: talented children, working with talented children, creativity, signs of giftedness.

Забота об одарённых детях сегодня – это забота о развитии науки, культуры и социальной жизни Республики Казахстан завтра. Высокие индивидуальные достижения обычно способствуют самореализации личности и двигают общество вперед.

Одним из приоритетных направлений работы дошкольных организаций является работа с одаренными детьми, ставшая неотъемлемой частью проблемы реализации творческого потенциала личности.

Для ребенка дошкольного возраста характерна высокая познавательная активность, повышенная впечатлительность, потребность в умственной нагрузке. У него развита интуиция, яркость, конкретность представляемых образов и легкость манипулирования ими. Особенности дошкольного возраста является фантазия, творческое воображение, нестандартность мышления, кроме этого, проявляется особая чувствительность, отзывчивость на окружающее.

Исходя из этого, для развития творческих способностей необходимо своевременно выявлять детей с предпосылками одаренности, проводить специальную работу по сохранению и дальнейшему

развитию их способностей, опираясь на собственную активность детей, объединяя усилия педагога-психолога, воспитателей, узких специалистов, родителей. Работа с одаренными детьми выступает одним из вариантов конкретной реализации права личности на индивидуальность.

Одним из первых, кто подошел к проблеме изучения одаренности, был выдающийся английский антрополог сэр Френсис Гальтон, он заслужил почётное право на особое место в истории психологии одаренности. Ф.Гальтон первым пытался доказать, что одаренность – результат наследственных факторов. Его книга «Наследственность таланта – его законы и последствия» стала одним из популярных психологических трудов второй половины 20 века. Ф.Гальтоном была создана наука – евгеника (от греч. рождение более лучших).

Особое место в разработке психологии одаренных детей принадлежит французскому ученому Альфреду Бине, он занимался познавательной деятельностью, разработал тесты интеллекта.

Самое продолжительное исследование принадлежит Льюису Термену в США, его уникальные разработки сыграли большую

роль в психологии одаренности.

К числу наиболее популярных в современной психологии относится концепция американского ученого Джозефа Рензулли, который разработал множество тестов для исследования креативности, интеллектуальных способностей человека.

Проблемой одаренности занимались ученые с давних времен, накопленный ими опыт используется до сих пор.

Увидеть одаренного ребенка очень сложно, до сегодняшнего дня не разработан единый диагностический инструментарий для выявления детей, относящихся к категории «одаренных».

Что означает само понятие «одаренность» – это системное, развивающееся в течение жизни качество психики, которое определяет возможность достижения человеком более высоких результатов в одном или нескольких видах деятельности по сравнению с другими людьми.

Возрастные особенности одарённости

Одарённость ребенка проявляется очень рано. Самый интенсивный период его развития с 2 до 5 лет. В этом возрасте закладывается фундамент личности, и она уже проявляет себя. Первичное проявление способностей в непреодолимой, произвольной тяге к различным сферам деятельности.

В дошкольном возрасте одаренность проходит несколько этапов:

Первый этап (2-3 года). На данном этапе ребенок получает первые сенсорные впечатления.

Второй этап (3-4 года). Происходит погружение в деятельность, проявляются начальные признаки природного материала, ребёнок очень активен, ему необходимо предоставить широкий спектр в различных видах деятельности.

Третий этап (4-5 лет) творческого поиска ребенка, можно объединять детей, имеющих способности в группы для дополнительных занятий.

Четвертый этап (5-6 лет). Ребёнок стремится к достижению положительного результата.

Пятый этап (6-7 лет) – самопроявление

одаренности.

Следующий период проявления одарённости (11 – 14 лет). Вопросы приобретают структуру гипотез, носит исследовательский характер.

Итоговый период проявления одарённости (15-20 лет).

Признаки одаренности – особенности одаренного ребенка, которые проявляются в его реальной деятельности и могут быть оценены на уровне наблюдения за характером его действий.

Мотивационный аспект поведения одаренного ребенка может быть охарактеризован следующими признаками:

- повышенная, избирательная чувствительность к определенным сторонам предметной действительности либо к определенным формам собственной активности, сопровождающаяся, как правило, переживанием чувства удовольствия;
- ярко выраженный интерес к тем или иным занятиям или сферам деятельности, чрезвычайно высокая увлеченность каким-либо предметом. Наличие столь интенсивной склонности к определенному виду деятельности имеет своим следствием поразительное упорство и трудолюбие;
- повышенная познавательная потребность, которая проявляется в ненасытной любознательности, а также готовности по собственной инициативе выходить за пределы исходных требований деятельности;
- неприятие стандартных, типичных заданий и готовых ответов;
- высокая критичность к результатам собственного труда, склонность ставить сверхтрудные цели, стремление к совершенству.

Определение понятия «Одаренный ребенок – это ребенок, который выделяется яркими, очевидными иногда особыми достижениями или имеет внутренние предпосылки в разных видах деятельности».

Типы одаренности: интеллектуальный, академический (высокий интеллект), художественный, креативный, лидерский, спортивный.

Каждый вид одаренности предполагает

одновременное включение всех уровней психической организации с преобладанием того уровня, который наиболее значим для данного конкретного вида деятельности. Например, музыкальная одаренность обеспечивается всеми уровнями психической организации, при этом на первый план могут выходить либо сенсорно-моторные качества, либо эмоционально-экспрессивные качества.

Психологические особенности одаренных детей

Одаренные дети имеют характерное опережающее развитие, то есть:

- дети, отличаются широтой восприятия;
- отличной памятью;
- ранним языковым развитием, обладают широким словарным запасом;
- высокой концентрацией внимания.

В поведенческой сфере одаренные дети обладают высоким чувством справедливости, обладают хорошим чувством юмора, в тоже время они порывисты, нетерпеливы, проявляют нередко черты эгоцентризма, для них характерны страхи, повышенная чувствительность.

Рассматривая роль и вес природно-обусловленных факторов или влияние целенаправленного воспитания и обучения на развитие личности и одаренности ребенка, значение семьи является решающим, прежде всего, повышенное внимание родителей.

Развитию одаренности детей способствуют высокие познавательные интересы самих родителей.

В воспитании ребенка родители всегда должны выходить за круг бытовых проблем, в их общении должна быть представлена так называемая совместная познавательная деятельность – общие игры, совместная работа на компьютере, обсуждение сложных задач и проблем.

Родителей и детей должны объединять общие познавательные интересы, на основе которых наблюдается ускоренный темп умственного и общего возрастного развития.

Одаренные дети представляют собой совершенно особую часть детского насе-

ления, которой требуется индивидуализированное обучение. Наиболее подходящая для обучения одаренных дошкольников коллективная форма организации обучения, когда дети являются субъектами педагогического процесса. Система свободных, не организуемых жестко занятий дает каждому ребенку возможность заниматься самостоятельными поисками и добиваться прогресса в индивидуально выбранном направлении. Важная роль в воспитании и обучении принадлежит педагогу, обладающему творчеством, профессиональной компетентностью и заинтересованность семьи.

Важно помнить, что одаренность – «дело штучное», и по отношению к каждому такому ребенку важно найти именно индивидуальный подход.

В настоящее время внимание многих психологов и педагогов привлекает проблема детской одаренности, ее природы, возможности выявления и создания особых образовательных программ для одаренных детей. При этом диагностика одаренности и работа с одаренными детьми базируются на тех данных, которые были получены в специальных исследованиях.

С другой стороны, одаренность не всегда можно отличить от обученности, являющейся результатом более благоприятных условий жизни данного ребенка. Совершенно ясно, что при равных способностях ребенок из семьи с высокими социально-экономическим статусом будет показывать более высокие достижения в определенных видах деятельности сравнительно с ребенком, для которого не были созданы такие условия.

Одаренность конкретного ребенка в значительной мере условная характеристика. Самые замечательные способности ребенка не являются прямым и достаточным показателем его достижений в будущем. Нельзя закрывать глаза на то, что признаки одаренности, проявляемые в детские годы, даже при самых, казалось бы, благоприятных условиях могут либо постепенно, либо весьма быстро исчезнуть. Учет этого обстоятельства особенно важен при орга-

низации практической работы с одаренными детьми.

Одаренность – явление многомерное по своему характеру. Для опытного педагога - это возможность и, вместе с тем необходимость более широкого взгляда на своеобразие одаренности конкретного ребенка.

Организация работы с одарёнными детьми

Работа с одарёнными детьми строится следующим образом:

1. Выявление одарённых детей: анализ особых успехов и достижений ребенка. Диагностика потенциальных возможностей детей. Использование метода экспертных оценок, наблюдения. Применение психологических тестов (методика для родителей и педагогов А.И. Савенкова «Карта одаренности»; анкета для родителей, авторы В. Шебеко, А. Булах; тест-креативность Торренса и др.).

2. Психолого-педагогическое сопровождение одарённых дошкольников, которое предполагает:

- составление индивидуального плана развития ребенка;

- создание комфортной развивающей среды, помогающей гармоничному эмоциональному и социальному развитию одарённых детей;

- помощь одарённым детям дошкольного возраста в самореализации их творческой направленности: индивидуальные творческие задания;

- участие в интеллектуальных играх, конкурсах;

- поощрение одарённых детей: награждение дипломами, грамотами за участие в различных конкурсах.

3. Работа с родителями одарённых детей: совместная практическая деятельность одарённого ребёнка, родителей и воспитателя. Беседы, тренинги, индивидуальные консультации специалистов дошкольных организаций. Поддержка и поощрение родителей талантливых детей (вручение грамот и благодарственных писем на родительских собраниях). Осуществление психологической подготовки родителей на

тему одарённости.

4. Работа с педагогическим коллективом: содействие профессиональному и личностному совершенствованию педагогов по работе с одаренными детьми, обучающий семинар по вопросам работы с одарёнными детьми: «Одаренные дети дошкольного возраста: теория, проблемы и их раннее выявление», консультации «Одаренность, как фактор развития личности ребенка», «Вариативность использования интегрированного метода обучения». Подбор и накопление в библиотечном фонде литературы, необходимой для самообразования, систематический обзор новых поступлений, использование возможностей Интернета.

При создании в детском саду и в семье, где воспитывается одаренный ребенок, благоприятных условий, при слаженной совместной работе за период дошкольного детства ребенок может пройти путь от первых проявлений склонностей до яркого расцвета способностей, одаренности.

Для воспитания творческого ребенка дошкольного возраста требуется инновационный подход воспитателя и родителей:

- желание работать нестандартно, креативно;

- поисковая активность, любознательность;

- знание психологии дошкольников и психологии одарённых детей.

Для организации воспитательно-образовательной работы с одаренными детьми дошкольного возраста необходимы следующие условия:

- наличие специально подготовленных высококвалифицированных воспитателей и педагогов для работы с одаренными детьми;

- наличие богатой предметно-пространственной среды;

- создание атмосферы доброжелательности и заботливости по отношению к ребенку;

- наличие плана работы с одаренными детьми.

В своей работе необходимо руководствоваться следующими принципами:

- преемственность, реализуемая в процессе сотрудничества воспитателей, педагогов и родителей;
- индивидуальный подход;
- возможность выбора;
- комплексный подход;
- рациональное соотношение индивидуальной и коллективной деятельности ребенка, объема специальных и общеразвивающих занятий;
- взаимодействие и сотрудничество детского сада с дополнительными организациями образования.

Дети с признаками одаренности имеют возможность раскрыть и реализовать свои способности в кружках, студиях, секциях, организованных при дошкольных организациях.

В последнее время актуальность и значимость проблемы раннего выявления и развития одаренности все больше возрастают.

Дошкольное детство является очень важным и благоприятным периодом для развития одаренности.

Развитие детской одаренности в условиях обычного детского сада требует разработки и внедрения целостной системы педагогического управления деятельностью всего педагогического коллектива в этом направлении. Деятельность педагогического коллектива детского сада по развитию детской одаренности строится на основе системного, личностно-ориентированного, личностно-деятельностного подходов.

Раскрытие проблем одаренных детей дошкольного возраста происходит через взаимосвязь их со сверстниками, взрослыми и родителями. Исследования ученых-педагогов показали, что количество детей со средним уровнем развития преобладает над количеством одаренных детей. Значит, что одаренных детей немного. В связи с этим необходимо поддерживать и помогать развиваться одаренным детям с дошкольного возраста в условиях дошкольных организаций и семьи.

Список литературы:

1. Основные положения «Декларации прав человека», принятой Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 г.;
2. Основные положения «Конвенции о правах ребенка», принятой Генеральной Ассамблеей ООН 20 ноября 1989 г.;
3. Закон «О правах ребенка в Республике Казахстан» 2002 г.
4. Закон РК «Об образовании» (2007г. с изм. и дополн. 24.10.2011г.13.01.02015г.);
5. Государственная программа развития образования в РК на 2011-2020гг.7.12.2010.;
6. «Балапан» бағдарламасы 2010-2020гг.28.05.2010г (20.12.2013г) №1377
7. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения 23.08.2012. №1080.
8. Белова, Е.С. Одаренность малыша : раскрыть, понять, поддержать / Е.С. Белова. - М.: Академия, 1998. - 251 с.
9. Богоявленская, Д.Б. Рабочая концепция одаренности / Д.Б. Богоявленская, А.В. Брушлинский, В.Д. Шадриков. - М.: Педагогика, 1998. - 257 с.
10. Божович, Л.И. Избранные психологические труды. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович. - М.: Международная педагогическая академия, 1995. - 212 с.
11. Большая Советская энциклопедия /под ред. А.М. Прохорова. - М.: Советская энциклопедия, 1974. - 632 с.
12. Выготский, Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. - СПб.: СОЮЗ, 1997. - 96 с.
13. Доровской, А.И. Сто советов по развитию одаренности детей. Родителям, воспитателям, учителям / А.И. Доровской. - М.: Российское педагогическое агентство, 1997. - 312 с.
- 14.ОбщеобразовательнаяТиповая программа дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан

ПӘН МЕН ТІЛДІ КІРІКТІРІП ОҚЫТУДЫҢ КЕЙБІР ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

А. О. Досмағамбетова

химия-биологиялық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, Павлодар қ.

Аңдатпа. Мақалада пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдістемесінің ерекшелігі және оның бірнеше әдіс-тәсілдері тілдік төрт дағды негізінде сараланып ұсынылды.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности предметно-языкового интегрирования, также методы и приемы обучения, направленные на четыре навыка языковой деятельности

Abstract. The article observes the peculiarities of subject-language integration, methods and approaches of learning focused on four language skills

Тірек сөздер: кіріктірілген бағдарлама, оқу пәні, екінші тіл, дағды, әдістер.

Ключевые слова: интегрированная программа, учебный предмет, второй язык, навыки, методы.

Keywords: integrated program, academic subject, second language, skills, methods.

Кіріктірілген бағдарлама арқылы екінші тілді меңгеру қазіргі уақытта көптілділікті қалыптастыру мен оны іске асырудың негізгі құралы болып табылады. Бұл бағдарламаны еліміздің барлық мектептеріне тарату өзекті тақырыптардың бірі болып отыр. Демек, оқытуда тиімді болатын әдіс-тәсілдерді де білу керек. Еуропа елдерінің оқу бағдарламасында пән мен тілді кіріктіріп оқытуда CLIL әдісін қолданып жүр. Бұл терминді ең алғаш рет Дэвид Марш енгізген болатын [1]. Ол екі жақты мақсатты көздейді: біріншісі – оқу пәнін меңгеру; екіншісі – шетел тілін (екінші тіл ретінде) меңгеру.

Бүгінгі күні кіріктірілген оқу бағдарламасын Қазақстанда бірқатар мектептер қолданып отыр. Нақтырақ айтсақ, кейбір мектептерде Қазақстан тарихы, география, құқық негіздері пәндері қазақ тілінде, ал математика, биология, информатика, химия, физика пәндері ағылшын тілінде оқытылып жүр. Әрине, әдістің тиімділігін бірден айту қиынға соғады, себебі бұл бір емес, бірнеше жылдың жемісі. Ең алдымен, бұл әдіс оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттырып, өз мәдениетін бағалап, басқа мәдениетті құрметтеуге үйретеді. Оқушылардан бірден екінші тілде сөйлеп кетеді дегенді күтпеген жөн. Уақыт өте келе, тапсырмаларды жеңілден күрделіге қарай бағыттауды қолданыңыз. Оқушылар

«мен бұл тілді меңгере алмаймын» деген ойда болмауы керек. Скаффолдинг тапсырмалары арқасында оқушылар тілді базалық қарым-қатынас дағдысынан (BICS) академиялық тіл білу дағдысына (CALP) біртіндеп көшеді. Бастапқы кезде оқушылар ауызекі сөйлеу тілінде грамматикалық қателер жіберіп жататын болады, бірақ бұл қателердің барлығын түзетіп, оқушылардың ойын бөлмеңіз. Олар сұрақты бірінші тілде қойса, сіздер екінші тілде жауап беруге тырысыңыз. Ең басты қағидат, оқушылардың меңгерген дағдысын өмірде қолдана білу. Сабақтың жоспарын құрған кезде, оқушыларға қоршаған ортада болып жатқан жағдаяттарды ұсынған жөн болар. Сонымен қатар, оқушылармен топта, жұпта жұмыс жасап дағдыланыңыз, себебі олар бір-бірін үйрету, жетелеу арқылы тілді тез меңгере алады. Оқушылар көбінесе екінші тілде жауап беруге қиналатын кезде, мұғалімдер сөздердің аудармасын өздері айтып жатады. Бұл дұрыс емес, оқушылар берілген сөзді білмей жатса, оған сыныптастары көмектесе алады немесе мәтінді түсінбеген жағдайда мұғалімнен гөрі жанындағы досының түсіндіруі екі оқушыға да пайдасын тигізеді. Себебі оқушылар әр сөзді ой елегінен өткізген жағдайда ғана келесі жолы оның аудармасын ұмытпай айтатын болады. Екінші тілде күнделікті қарым-қатынас жасау үлкен жетістіктер

әкеледі. Сабақта мұғалім оқушылармен қарапайым тілде сөйлеп, ойлануға көп уақыт берген жөн болар. Аудармасын бірден айта салмай, оны ым-ишара түрінде немесе суретін көрсету арқылы көрсеткен кезде, оқушылар оны тез есте сақтайтын болады және оқушыларға ой еркіндігін беріп, көбірек сөйлеуге үйрету керек.

Қазіргі таңда пән мен тілді кіріктіріп оқытуда көптеген стратегияларды ұсынуға болады. Солардың ішінде "Скаффолдинг" (мәтіндік тапсырманың бейімделу әдістері), Топтық оқыту (Team teaching), Translanguage және т.б. стратегияларын қолдану арқылы оқыту тиімді.

Екінші тілді оқыту төрт дағдыға негізделеді. Тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым.

Тыңдалымға негізделген тапсырмалардың өте көп түрлері бар. Мысалы, тыңдалым мәтінін бірінші тілде тыңдап, оны екінші тілде айтып беру. Бұл тапсырма оқушылардың ақпаратты бір тілде тыңдап, оны екінші тілде айтуға дағдыландырады. Сонымен қатар тез ойлап, ақпаратты жүйелі, мазмұнды жеткізуге жетелейді. Тыңдалған мәтіннің негізгі ақпаратын қосымша ақпараттан бөліп алып, оны өзінше айтуға дағдыланады. Осы тыңдалым тапсырмасы негізінде оқушыларға кесте, диаграмма, комикс немесе ментальді картаны жасауға болады. Ол тыңдалған ақпараттан кілтті сөздерін іріктеп алып, оларды дұрыс топтастыруға үйретеді.

1-кесте. "Шын", "Жалған" тапсырмасының кестесі

№	Тұжырымдар	Шын	Жалған
1	Мұхит өнімдерін көп пайдаланатын елдердің бірі – Жапония		
2	Мұхит жағалауында тұратын адамдардың көбі ұзақ жасайды		
3	Мұхит түбіндегі кейбір жануарлардың ағзалары уақыт өте келе жаңарып отырады.		

Тыңдалым мәтіні бойынша ақпараттарды рет-ретімен орналастырып шық. Үлгі:

1. Мұхиттағы жануарлардың тіршілігі
2. Мұхиттағы жануарлардың қорегі
3. Мұхиттағы жануарлардың адамға тиізер пайдасы
4. Тіршілік үшін күрес.

Оқушылардың оқылым дағдысын жетілдіру қарапайым тапсырмалардан басталып, мәселелік оқыту тапсырмаларына дейін қамтуға болады. Функционалды сауаттылық деңгейін анықтау үшін әлемде PISA халықаралық емтиханы өткізіледі. Оқу сауаттылығы оқушыға берген мәтіндерді түсініп, оларға рефлексия жасап, берілген мәтіннің мазмұнын өмірмен байланыстыра алу дегенді білдіреді. Оқылым дағдысының ерекшелігі, ең бастысы, түсініп оқу, зерттеп оқу, сын тұрғысынан ойлау, аргументтерді келтіріп, оны дәлелдей алу және шолып оқу.

Оқылым дағдысына негізделген тапсырмалардың бірі – ол перифраз. Яғни, оқушыға берілген бір сөйлемдерді өз сөзімен қайта жазу. Бұл тапсырма оқушылардың сөйлемді қаншалықты түсінгендігін айқындайды, сонымен қатар екінші тілде сөйлемдерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрастыруға үйретеді.

Сурет, кесте, диаграмма арқылы ақпаратты бірінші тілде оқып, оны екінші тілде айтып беру тапсырмасы да оқушылар үшін өте қызықты. Мысалы, күнделікті өмірде өзіміз қолданып жүрген ауа райы болжамы туралы ақпаратты сурет арқылы беріп, оны екінші тілде айтып бере алады. (Үлгі: 2015 жылдың 21 қазан күніне ауа райының болжамы. Павлодар қаласында сәрсенбі күні түнде күн алабұлтты, жаңбыр жауады, +6 градус жылы, атмосфералық қысым 740 мм, желдің жылдамдығы солтүстік-батыстан 4 м.с., ауаның ылғалдылығы 82% т.с.)

FILA кестесі.

FILA кестесін толтырмас бұрын оқушылар топ ішінде ең алдымен мәтінді жан-жақты талқылап алуы тиіс. Содан кейін ғана кестені толтыруға кіріседі. Бұл кесте оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамытып, проблемадан шығу жолдарын қарастырады. Берілген тапсырманың басты

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

мақсаты – ол бірлескен жұмыста мәселені шешуді жеңілдету және қиын тұстарда ортақ пікірге келуге мүмкіндік беру (2-кесте).

2-кесте. FIDA кестесі.

F (мәтін бойынша фактілер)	I (мәтіннің идеясы)	L (зерттеуді талап ететін сұрақтар)	A (әрекет ету жоспары)

Жазылым дағдысы негізінде анализ жасау, пікір, хат, эссе және т.б. тапсырмаларды қолдануға болады. Сюжетті суреттерді пайдалану арқылы оқушылар тарапынан креативті жұмыстар орындалады. Мысалы: "Суретті пайдаланып, достарыңа хат жаз немесе блогқа ақпарат жаз" деген тапсырмаларды беруге болады.

Кез-келген жазба жұмысын орындау кезінде оқушы жазба жұмысының стилін сақтауды ұмытпауы тиіс. Егер ол хат болса, хат жазу үлгісін, егер мінездеме болатын болса, ресми іс-қағаздар стилін сақтауға тырысуы керек.

Жазба жұмыстарының ішінде ерекше орын алатын тапсырмалардың бірі – эссе жазу. Эссе жазудың өзіндік жүйесі бар. Ол тезис, тезиске сай аргументтерді келтіру, қажет болған жағдайда қарама-қарсы аргументтерді келтіру, себеп, ұсыныс және қорытынды. Көп адамдар эссе мен шығарманың аражігін түсіне бермейді. Дегенмен, бұл екеуі бір-біріне ұқсамайтын дүниелер. Эссе жазған кезде автордың позициясы, проблеманы ашу, түйін шығару деген мәселелер алдыңғы қатарда болу керек.

Талдау жұмыстарын жүргізген кезде (мәтінді, фильм, мультфильм, кино, видеоролик, сурет) төмендегі кестені қолдануға болады [2] (3-кесте).

3-кесте Бейнежазбаны талдау тапсырмасы.

№	Мультфильмнің атауы	
1	Тақырыбы	
2	Идеясы	

3	Кейіпкерлері кімдер? Мұндай кейіпкерлер өмірде кездесе ме?	
4	Мультфильмнің екі мықты жағы қандай?	
5	Мультфильмнің екі әлсіз жағы қандай?	
6	Мультфильм сізді қандай сезімге бөледі?	
7	Қандай өмірлік сабақ алуға болды?	
8	Туынадаған сұрақтарыңыз болса, авторға жазыңыз?	

Тілді меңгеруде ең басты мақсат – айтатын ойын түсінікті етіп жеткізу. Айтылым – адамдардың бір-бірімен ақпарат алмасу, хабарлау сияқты процестермен іске асады. Сондықтан сабақ барысында оқушылардың айтылым дағдысына үлкен мән беріледі. Әр сабақта, әр оқушы өз пікірін ортаға салып, ойымен бөліскен жөн. Айтылым дағдысын жетілдіру үшін диалог, рөлдік ойын, интервью, монолог және т.б. қолдануға болады. Түрлі жағдаяттар, рөлдерге бөліп ойнау, бір-бірін тыңдап, сөйлеу арқылы оқушылар жасаған іс-әрекеттерін ұзақ есте сақтайды. Сонымен қатар, ойлануды қажет ететін тапсырмаларды қолданған кезде, оқушылар оларға анализ жасап, өз пікірлерін қорғауға, дәлелдемелерді келтіріп айтуға дағдыланады. Осы мақсатты жүзеге асыратын әдістерді бірі – ол SWOT әдісі (4-кесте).

4-кесте. SWOT әдісі

S (мықты жақтары)	W (әлсіз жақтары)
O (мүмкіндіктер)	T (қауіп)

Берілетін мәтіндер, аудиожазалар, бейнежазбалар белгілі бір пәнге негізделу керек, тіл мен әдебиет төңірегінде болатын болса, онда ол кіріктірілген оқу жүйесіне жатпайтын болады.

Қорытындылай келе, біз екінші тілді меңгеруде оқытудың жаңа кезеңіне қадам басып отырмыз. Бірнеше жыл бойы жүргізіліп жүрген зерттеулердің нәтижесінде CLIL әдісінің ұтымды тұстарын барлық ел көріп отыр. Оған мұғалімдер ғана емес, оқушылар мен ата-аналар да көз жеткізді. Екінші тілді қарапайым деңгейден академиялық дәрежеге дейін жеткізу-

ді ынтасы мен ықыласы бар ғана адам тез меңгере алады. Сонымен қатар, оқытудағы әдіс-тәсілдерді дұрыс және тиімді пайдаланған ұстаздар ғана өз жемісін көрері анық.

Ең бастысы, CLIL сабағын өткізу барысында мұғалім төрт негізгі қағидаттарды есте сақтағаны жөн. Олар: мазмұн, қарым-қатынас, таным және мәдениет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Л.Т. Нұрақаева, З.К. Шегенова. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісін қолдану: Астана, 2013ж.4-бет,
2. З.К. Шегенова, Ә.Т. Жәнісов. Тарих сабақтарында деректермен жұмыс істеудің кейбір әдіс-тәсілдері: Астана, 2014ж., 18-бет

ӘОЖ 37

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ШАРТТАРЫ

М.Н. Чукотаев

п.ғ.к., профессор, С. Аманжолов атындағы ШҚМУ, Өскемен қ.

Е.М. Нұртазина

*п.ғ.к., аға оқытушы, «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы
Шығыс Қазақстан облысы бойынша ПҚ БАИ, Өскемен қ.*

Аңдатпа. Авторлар мақалада оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастырудың негізгі шарттарын қарастырады.

Аннотация. В статье авторы рассматривают основные условия формирования логического мышления учащихся.

Abstract. In this article the authors examine the basic conditions for the formation of logical thinking of students.

Түйін сөздер: ойлау мәдениеті, практикалық іс-әрекеттілік, көрнекі-бейнелік, сөздік-логикалық, формальді логика, диалектикалық логика.

Ключевые слова: культура мышления, практическая деятельность, наглядность, словарно-логические, формальная логика, диалектическая логика.

Key words: culture of thinking, practical work, presentation, verbal and logical, formal logic, dialectical logic.

Ойлау процесі объект пен субъектінің өзара әрекеті ретінде жүзеге асады. Ойлауды психологиялық тұрғыдан зерттеу дегеніміз – оның ішкі, танымдық құпия мәнін және жемісті болуының себебін ашып көрсету, яғни ойлаудың мәнін зерттеу, әрбір адамның өзіндік ойлау

ерекшеліктерін дамытып отыруға баса мән беру.

Қазіргі психологияда ойлау ұғымына әртүрлі түсінік беріледі, ойлау дегеніміз – әлеуметтік жағдаймен ұштасқан, тілмен тығыз байланысты психикалық процесс, сол арқылы болмыстың, дүниедегі

нәрселердің жалпы және жанама бейнеленуі. Бұл бейнелену адам ойының талдау және біріктіру әрекеттері арқылы танылады. Ойлау – сыртқы дүниедегі болмыстың жалпы жанама жолмен біздің санамыздағы ең биік сатыдағы бейнесі. Ойлау адамның өмір тәжірибесі мен практикалық іс-әрекеттері нәтижесінде пайда болып, тікелей сезім процесінің шеңберінен әлдеқайда асып түседі [1].

Ойлау – адам соның арқасында заттар мен шындық құбылыстарын олардың елеулі белгілері бойынша бейнелендіретін және олардың ішінде сондай-ақ, арасында болатын әр түрлі байланыстарды ашатын психикалық процесс.

Ойлау – аса күрделі психикалық процесс. Оны зерттеумен бірнеше ғылым айналысады. Бұлардың ішінде логика мен психологияның орны ерекше. Психология түрлі жас мөлшердегі адам ойының пайда болуы, дамуы, қалыптасуы жолдарын, яғни жеке адамның ойлау ерекшеліктерінің заңдылықтарын қарастырса, логика – бүкіл адамзатқа ортақ ой әрекетінің заңдары мен формаларын айқындайды, адам ойының нақты нәтижесі болып табылатын ұғым, пікір, дәлел, ой формаларының табиғатын зерттейді. Ойлау ерекшеліктерін таным мен ой процесінің сатысы ретінде зерттеу, ойлаудың біліммен тікелей байланысты екендігін көрсетеді.

Ойлауды дамыту – оның мазмұны мен формасын өзгерту болып табылады. Психологияда ойлаудың үш түрі қарастырылады.

1. Практикалық іс-әрекеттілік.
2. Көрнекі-бейнелік
3. Сөздік-логикалық.

Ойлауды дамыту процесі төмендегілерді қамтиды.

1) ойлаудың барлық түрлері мен формаларын дамыту /практикалық іс-әрекеттік, көрнекі-бейнелік, сөздік-логикалық/;

2) ойлау амалдарын қалыптастыру және жетілдіру /анализ, синтез, салыстыру, жалпылау, классификациялау/ т.б.;

3) заттың мәнді белгілерін ажырата білуін дамыту;

4) қоршаған орта құбылыстары мен заттары, қатынастары мен маңызды байланыстарын табу;

5) өз пікірінің дұрыстығын дәлелдеу;

6) өз ойын анық, жүйелі, қарама-қайшылықсыз және негізді түрде баяндау;

7) ойлау тәсілдері мен амалдарын бір саладан екіншіге көшіре білу;

8) құбылыстың дамуын көре білу, негізделген қорытынды жасау;

9) формальды логикаға негізделген ойлаудан, диалектикалық логикаға негізделген ойлауға көшу процесін стимулдау.

Оқушылардың оқу және оқудан тыс іс-әрекеттерінде формальды және диалектикалық логика заңдары мен талаптарын қолдану дағдылары мен біліктіліктерін жетілдіру.

Ойлау амалдарын қалыптастыру және жетілдіру арқылы біз оқушылардың ойлауын дамытамыз. Ойлауды дамыту критерилері ретінде оқушылардың ойлауын дамытудың қандай да бір деңгейінің жетістігін көрсететін көрсеткішті түсіндіреді.

Деңгей-ойлауды дамытудың дәрежесі, критерий-деңгейдің өлшемі.

Оқушылардың ойлауын дамыту деңгейлерін анықтау үшін, психологтар ойлауды дамытудың сегіз шартын тұжырымдайды:

- ойлау операцияларын түсіну дәрежесі – ойлаудың маңызды сипаттаушысы;

- операцияларды меңгеру дәрежесі/ анализ, синтез, салыстыру, жалпылау, нақтылау, классификациялау және т.б./ оларды барлық танымдық процестерде қолдана білу /оқу, оқудан тыс/;

- операцияларды түсіну және ойлау тәсілдерін басқа жағдайларға және басқа нәрселерге ауыстыруды жүзеге асыра білу дәрежесі;

- ойлаудың әртүрлі түрлерінің қалыптасу дәрежесі;

- білім қорының, олардың жүйелілігінің, білімді меңгерудің жаңа тәсілдерін білу дәрежесі;

- мидың әртүрлі сапаларының динамикалық дәрежесі /тереңдігі,

икемділігі, тізбектілігі, шапшаңдылығы және т.б./;

- іс-әрекеттегі ықшамдылық дәрежесі: шығармашылықпен жұмыс, жаңа жағдайларға бейімделе білу;

- оқушылардың логикалық ой қорытуларды меңгеру, оларды іс-әрекетінде қолдана білу дәрежесі [2].

Әлемдік психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде адамның ойлауын дамытатын мәселелерді А.Н.Монтьев, С.П.Рубинштейн, М.В.Занков т.б. атақты ғалымдар теориялық тұрғыдан қарастырған [3].

Психолог А.Н.Леонтьев оқушылардың ақыл-ойын дамыту мен оқыту өзара байланысты екенін атап көрсетті [3].

Оқыту арқылы ойлаудың төмендегі сапаларын дамытуға ықпал етуге болады:

- 1.Ойлаудың икемділігі.
- 2.Ойлаудың тереңдігі мен кеңдігі.
- 3.Ойлаудың сыншылығы.
- 4.Ойлаудың мақсаттылығы.
- 5.Ойлаудың жалпылығы.
- 6.Ойлаудың өз бетіншелігі.
- 7.Анықтығы, дәлдігі.

Ойлауға тән осы сипаттар оқушылардың ойлауының мәдениетін көтеруге, олардың интеллектуалдық потенциалын дамытуға көмектеседі.

Ойлаудың жүйелі түрде қалыптасуы тек оқу процесінде ғана емес, жеке тұлғаның жан-жақты дамуына да көмегін тигізеді. Ойлау мәдениеті жеке тұлғаның туа біткен қасиеті болып табылмайды, ол таным процесі барысында қалыптасады. Ойлау аппаратының дамуы арқылы адамның танып-білу мүмкіндігі ұлғаяды, қарастырылып отырған мәселенің түп мәніне тереңірек үңілуге мүмкіндік алады. Ақыл-ой еңбегі мәдениеті – ойлау мәдениеті – сыншыл ойлау мәдениеті. Осылайша, оқу бағдарламаларына сәйкес білімді меңгеру оқушыдан күрделі ақыл-ой еңбегін, жақсы есті дамыған қиялды және оқуға шығармашылық тұрғыдан келуді талап етеді.

Ойлау мәдениеті түсінігін А.Қасымжанов, А.Ж.Келбұғанов ойлау қабілеті дамуының белгілі бір дәрежесі

ретінде түсінеді, яғни тар мағынасында ол «Ойлаудың қағидалық әдісі немесе ұғымдарға сүйеніп ойлау өнері». Бұл бәрін терең, әрі жан-жақты қарастыруға көмектесетін, сол арқылы мәңгі даму үстіндегі әлемді дұрыс қабылдайтын ойлаудың әдістері мен тәсілдерін меңгеру арқылы қол жеткізу [4].

Оқушылардың белгілі бір бөлігі ғана өз бетінше еңбек ету және еңбек ету мәдениеті дағдыларын меңгереді. Бұл оларда өзінің жұмыс орнын қарапайым ұйымдастырудан бастап, дәл және дұрыс ақыл-ой, сонымен бірге практикалық әрекет дағдыларына дейін барлығынан көрініс табады. Олар ақыл-ой әдістерінің бірқатар қорын жинақтайды. Олардың таным әрекеті жоғарғы дәрежелі ойлау операцияларымен, ойлаудың шапшаңдығы, икемдігі, оралымдығымен, оқушылар бұрын кездеспеген жаңа, тың тапсырмаларға өзінің білімін, интеллектуалдық біліктілігі мен дағдыларын өз бетінше көшіріп қолдана алуымен ерекшеленеді. Оқу әрекеті дағдыларын меңгермеген оқушылар өз жұмысын жоспарлап, уақытты дұрыс, тиімді пайдалана алмайды.

Бұл жерде сөз ақыл-ой процестерінің сырттан басқарылуы /мұғалім тарапынан, бағдарламалық оқулықтарымен, оқытатын құралдар, электронды машиналармен/ жөнінде ғана емес, оқу әрекеті барысында саналы түрде өзін-өзі басқару және өзін-өзі реттеу жөнінде де болып отыр. Ал бұл үшін оқушыға оның жеке-психологиялық ерекшеліктерін, оның оқу және практикалық әрекетке қатынасын ескере отырып ықпал ету керек және оның меңгерген өзіндік жалпылама тиімді тәсілдерін меңгеруін қамтамасыз етуі қажет. Интеллектуалдық білік-дағдыларға үйрету бір-бірімен тығыз байланысты болатын төрт мәселені қамтиды: ойлау әрекетінің саналы болуына қажеттілік қалыптастыру, әрекет ету бойынша жалпы ережелерді білу, бұл әрекеттерді тәжірибе жүзінде тексеру және өзін-өзі бақылау. Оқушыларды керекті себептендіруді /мотивация/ тудыру үшін оларда ойлау процесінің өзін саналандыруға

/рационализация/ қажеттілік пайда болуы, оны дамыту туралы неғұрлым кең мәселеге өсетін белгілі бір нақты әдіс қолданылады. Зерттеулер көрсеткендей, бұл қажеттілік оқыту барысында ақыл-ой әрекеті әдістерінің ұзақ уақыт қалыптасуы нәтижесінде пайда болады. Ойлауды саналандыруға қажеттілік ойлау мәдениеті әдістерін тиімді меңгерудегі қажетті алғы шарттардың бірі болып табылады.

Бұл жағдайда оқушы есіне үлкен көлемдегі ақпараттарды сақтай алады, бірақ оны пайдалана алмауы да, құрғақ жаттап алған материалдың мазмұнын жете түсінбеуі де мүмкін. Міне, осы жерде ойлау мәдениетіне үйрету керек болары сөзсіз.

Әрине, оқушы білімді меңгеру кезінде ойлау әрекетінің белгілі бір тәсілдері мен әдістерін меңгереді, бірақ мұндай стихиялы, жүйесіздік жеткіліксіз екендігі анық. Бұл мәселені қалай шешуде педагог психологтардың көзқарастары әртүрлі, біреулері оқытуды өз бетінше ойлауды дамытатындай етіп ұйымдастыру керек деп есептейді, егер соңғы нәтижесінде оқушылар дұрыс ойлау мәдениетіне үйренетін болса, бұл жерде түбегейлі айырма жоқ.

Жақсы өңделген және берік тұрақталған әдістердің қалыптасуына әкелетін ақыл-ой дамуының аса маңызды жағын құрайды. Бірақ бұл пікір жалпылама сипатта ғана, себебі нақты әдіс-тәсілдері сан алуан, әр текті болып келеді. Бұл жерде біз ойлау мәдениетіне тоқталамыз.

Соңғы кездердегі педагогикалық ізденістерде ақыл-ой біліктерінің мақсатты түрде дамуына ойлау әрекетінің арнайы қалыптасуына ерекше назар аударылуда, яғни ойлау дағдыларына үйретуге, танымдық ізденіс процестеріне ден қойылуда. Бұл ізденіс басталғаннан бері педагогикалық тәжірибеде әртүрлі оқу курстарына ақыл-ой дамуына байланысты тапсырмаларды енгізуге ұмтылыс жаппай сипат алды. Мамандар мен оқытушыларға жаппай бағдар беру мақсатында ойлаудың білік-дағдыларының ортақ көрініс көрсету үшін ортақ үрдісіне мақсатты түрде қалыптастырылуға тиіс

осы ойлау машықтарының бірыңғай үлгісі жасалды. Ақыл-ой /интеллектуалдық/ дағдыларының орталық тірегі, діңгегі болып ойлау белгіленеді. Ойлау мәдениеті үшін төмендегідей сапалар тән болуы тиіс: айқындық, қайшылықсыз, бірізділік, негізділік, дәйектілік, яғни ойлау тәртібін құрайтын заңдылықтар басшылыққа алынады.

Ойлау мәдениетін тек қана пайымдаулар мен тұжырымдардың логикалық тұрғыдан қатаң дәлелдігі айқындамайды, ол үшін мінез-құлықтың да белгілі бір сапалары қажет: «оқушының ақыл-ойын басынан-ақ өзіндік сыншылдыққа, өзіндік көзқарастарын өз бетінше қорғай алуға, қарсы пікірлерге жауап табуға үйрету керек» екендігін И.Кант дәлелдеген болатын [5].

Адам өзінің және өзгенің ойларына қатаң баға беріп отырады, олардың күшті және әлсіз жақтарын көре біледі, кезкелген болжамды ақиқат ретінде тани бермейді, оның ақиқаттығын дәлелдеуге ұмтылады. Адамның ойлау сыншылдығы өзі қалыптасқан көзқарастарын, қағидаларын қайта қарап, егер ол ғылым мен практиканың жаңа, тың мәліметтеріне, деректеріне қайшы келсе, оларды соған сәйкес өзгертіп отырады.

Ғылыми-техникалық даму жағдайында әр саладағы білімнің қажеттілігі мен адам әрекетінің сан алуан түрлерінің бөлініп шығу үрдісі, сонымен бірге әртүрлі мамандыққа ортақ болатын құраушы бөліктерінің көрініс беруі арқылы олардың бірігу үрдістері үнемі жүріп жатады. Сондықтан оқыту барысы кезінде жеке тұлғалық сапалардың нақты дағдылары мен біліктерінің, қатаң анықталған білім жүйесінің қалыптасуын қамтамасыз ету керек болады. Бұның бәрі оқушының оқу процесі кезіндегі ақыл-ой әрекетін басқара білуді барынша өзекті мәселеге айналдырды.

Оқушыларды ой еңбегіне тәрбиелеу түгелдей оқыту-тәрбие жұмыстарының кезінде үздіксіз жүріп отырады. Ақыл-ой тәрбиесінің табыстылығын айқындайтын негізгі факторлар; оқу материалдарының

мазмұны, оқыту әдістері және оқушының сол арқылы реттеле ұмтылдыңарған, қоршаған өмірге байланысты жеке өзіндік тәжірибесі арқылы бекітілген танымдық әрекеті, сыныптағы және сыныптан тыс сабақтардың мазмұны және мектеп оқушылары оқып білім алатын, өмір сүретін жалпы ақыл-ой ортасының дәрежесі болып табылады.

Оқушылардың ойлау әрекетін басқарудың маңыздылығы қазіргі заманғы оқыту процесін талдау барысында үш негізгі аспектіден ашылады:

1) структуралық /құрылымдық/ – оқыту процесін жүзеге асыратын жүйенің құрылысы жағынан;

2) функционалды /қызметтік/ – оқыту процесін басқаратын негізгі бағыттың көрінісін анықтау тұрғысынан;

3) информативтік /ақпараттық/ – осы жүйеде әрекет ететін білімдік, танымдық ақпараттар тұрғысынан.

Ақыл-ой әрекетін басқарудың маңыздылығы оқытушы мен оқушының белсенді түрдегі байланысын анықтауға мүмкіндік беретіндіктен арта түседі. Ұстаз оқушының танымдық әрекетін мақсатты түрде басқару арқылы нәтижесінде оқушыда белгілі бір анық білім қоры, дағдылар мен біліктер қалыптасады.

К.Н. Волков адам ойының, ойлаудың дамуы нәтижесінде бірқатар құнды ойлар білдірді. Бұл процесте оқытудың жетекші роль атқаратынын ерекше көрсете отырып, К.Н.Волков: «оқыту процесі оқушының кешегі өткен даму жасына емес, болашақтағы даму жасына қарай бағыт-бағдар алуы тиіс, оқытуды аяқталған бір даму кезеңі немесе деңгейі ретінде қарастыруға болмайды. Оқыту ең алдымен әлі қалыптаспағанға, енді алда оқыту арқылы қалыптасатынға қарай бағытталатындай түрде жүргізілуі қажет» [6].

Оқытуда деректер мен теориялық қағидаларды білмейінше, даму жоқ және болуы да мүмкін емес. Тұлғаның дамуы мен білімді меңгеруі екеуін тікелей бір нәрсе деп есептеуге болмайды. Сөйте тұра оқушылар деректер мен теориялық

қағидаларды есінде сақтап алып, өздерінің танымдық қабілеттерін әртүрлі дәрежеде жетілдіреді, алған білімді өздігінен, біреулері саналы әрі жедел түрде қолдануды үйренеді. Оқытудың түрлі әдістері тұлғаның қалыптасуына өз әсерін тигізіп отырады.

Ойлау дамудың жеке көрсеткіштерінің бірі адамның алдынан пайда болған қағидалық және тәжірибелік міндеттерді аңдап қалуы, оны жете түсінуі және оны орындап шығуы болып табылады. Оқушылар үшін даму үйренімділіктің, оқытылымдықтың өсуі, яғни барынша үнемді түрде мүмкін болғанша неғұрлым мол білімділік және тәрбиелік құндылықтарды алу қабілеті арқылы анықталады.

Дамыту әрқашан тәрбиеленуші, ал тәрбие дамытушы болуы тиіс. Бұл пікірдің көкейкестілігі сонда, жеке тұлғаның белгілі бір сапаларын меңгермейінше ойлауды дамыту мүмкін емес, оқыту барысында тәрбиелеу процесі әрдайым қатар жүріп отырады. Ойлау қабілетін дамытуды қарастырғанда, оның жүйелі ұйымдастырылған оқыту процесінде жүзеге асатынын ескеру керек болады. Ойлауды ұйымдастырылған оқыту процесінде дамыту жағдайында жүзеге асырудың өзіндік мәні бар басты ерекшелігін көрсету қажет: ол оқушылардың теориялық ойлауының қалыптасуына қарай бағдарланады. Әлеуметтік тәжірибенің барлық құндылығы қандай да бір ғылыми сала арқылы жеткізіледі. Ал мектептегі білім беруде әрекет етудің бұл салалары оқу пәндеріне айналатыны белгілі. Оқыту процесінде ойлауды дамыту әлеуметтік, қоғамдық тапсырыстардың педагогикалық үлгісі ретінде білімнің мазмұны арқылы, түптеп келгенде белгілі бір нақты ұғымдар мен түсініктерді, біліктер мен тәжірибелерді оқушыларға меңгерту арқылы жүзеге асырылады.

Педагогика мен психологияда дамытудың көптеген шарттары көрсетіледі. Мысалы, Л.В.Занков оқушылар үшін үш аспектіні көрсетеді:

1) бақылай алу, ойлау және практикалық әрекет;

2) кеңінен танылған шарт ретінде оқушының өз білімдері мен тілектерін іс жүзіне ауыстырылып қолдана білуі болып табылады;

3) ол неғұрлым өз бетінше жұмыс жасай алатын болса, бұл ауыстырудың да аумағы соғұрлым кең және оның шарттары да күрделі бола түседі, бұл оқушының қаншалықты дамуын, яғни даму дәрежесін көрсетеді. Дамуды бағалау шарттарының көптігі мектепте дамытуға қажетті танымдық сапалардың көптігін береді.

Оқыту процесінде ойлаудың дамуы жіктелмелі түрде жүреді. Қандай да бір сабақта дамуға қол жеткізгені анық көрініс беруі керек. Бір сабақтарда даму және меңгеру анық көрініп тұрса, кейбір сабақтарда ол елеусіз ғана болуы мүмкін.

Әрекет ету сипатына қарай және қайшылықтарды шешудің оқу танымындағы жолына қарай ойлаудың түрлі деңгейлері туралы айтуға болады. Бұл деңгейлер ойлаудың табиғатына және таным процесінің заңдылықтарына байланысты анықталады: бірқатар оқушылар жақсы түсіне отырып өз бетінше жемісті ойлай алады, кейбірі олай етуге қабілетсіз болады, бірқатар оқушылар талдау жасай алады, енді біреулерінің бұл әрекет қолынан келе бермейді. Оқушылардың бұлайша әр деңгейдегі дайындығы әртүрлі нұсқаларды құрастырудың объективті негізі ретінде танылады, ол үшін оқытудың барынша түрлі әдістерін қолдану керек, яғни түрлі дидактикалық құрылымдарды, ерекшеліктерді ескеретін оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін ойластыру қажет болады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Рубинштейн Л.С. *Әрекет. Іс-әрекет. Психология. – Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – Алматы: Таймас, 2005. – Т-2. – 477 б.*
- 2 Занков Л.В. *О начальном обучении. – М., 1963. – 193 с.*
- 3 Давыдов В.В. *Содержание и структура учебной деятельности. В кн. Формирование учебной деятельности школьников. – М., 1982. – 210 с.*
- 4 Талызина Н.Ф. *Формирование познавательной деятельности учащихся. – М.: Знание, 1983. – 95 с.*
- 5 Тихомиров О.К. *Психология. 9-том. Адамзат ақыл-ойының қазынасы. – Алматы: Таймас, 2006. – 323 б.*
- 6 Шабельников В.К. *Формирование быстрой мысли. – Алматы: Мектеп, 1982. – 156 с.*

СПОСОБЫ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕВОДА СРАВНЕНИЙ

Г.К. Смагулова

Рудненский индустриальный институт, г. Рудный

Аңдатпа. Мақалада теңеулерді аударудағы өзекті мәселелер, әсіресе көркем шығармадағы теңеулерді аудару қарастырылады. Талдауға соңғы он жылда шығарылған ғылыми еңбектер және аударма шығармалары алынып, ұлттық нақышта көрсетілген.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемные вопросы перевода сравнений, особенно перевод сравнений в художественных произведениях. Для разбора сравнений были взяты научные статьи и переведенные произведения за последние десять лет, приведены примеры перевода сравнений, представленные в национальном колорите.

Abstract. In the article the author mentions the problems of translation of the comparisons. For the analysis of comparisons here taken scientific articles and translated works for the last ten years.

Түйін сөздер: рухани мәдениет, қазақ поэзиясының заманауи аудармасы, көркем аударма, әдеби процесс, тілдік факторлар, тілдік кедергі, аударма мәселесі.

Ключевые слова: духовная культура, современный перевод казахской поэзии, художественный перевод, литературный процесс, языковые факторы, языковой барьер, проблема перевода.

Key words: intellectual culture, modern translation of the Kazakh poetry, literary translation, literary process, language factors, linguistic barrier, problem of translation.

Иноязычный читатель, желающий ближе познакомиться с тем или иным народом, прежде всего, обращается к его духовной культуре и истории. Литературное творчество можно назвать основой характеристики любого этноса, поэтому качество переводных произведений раннего периода, как и любой другой литературы, имеют важнейшее значение в трактовке быта, культуры, нравов конкретного народа перед мировой цивилизацией.

Перевод современной казахской поэзии на современный русский язык, в едином времени и пространстве во многом облегчат задачу переводчика по осуществлению более качественного перевода, но с интерпретацией древних эпических произведений гораздо сложнее, здесь кроме языкового барьера, присутствует временной. Здесь-то и проявляются трудности трансформации одного языкового материала на другой. Не каждый представитель любой нации знает в совершенстве историю, древние обычаи и нравы своих предков, не говоря уже о преданиях «чужой далекой старины».

Казахская литература давно переводится на русский язык. Взаимное общение Казахстана с Россией измеряется не одним столетием. Однако по различным политико-идеологическим причинам, в большинстве своем субъективным, ранняя казахская литература и произведения эпоса почти не переводились на государственный язык России. На сегодняшний день существует один сборник переводных произведений и разрозненные публикации в различных изданиях, периодической печати, отдельных учебниках.

Бесспорно – проблема перевода с одного языка на другой всегда существовала, также бесспорно то, что очень трудно поддается переводу. В классике, особенно сложна передача древних и старинных текстов на любой национальный язык. Здесь главное, чтобы не было слов и синтаксических конструкций, дезинформирующих читателя, вызывая сомнения в эстетической и духовной ценности оригинала.

Надо отметить, что образность, поэтические детали, колорит оригинала в полной мере переданы в переводе. Сохранены

инверсионные строки, система рифмованная. Доброкачественно переведены стихотворения «Көлде жүрген қоңыр қаз...», «Откуда озерному дикому гусю...», «Жәнібекке айтқан толғауы», «Обращение к хану Жанибеку», «Бұл заманда не ғарып?», «Что в жизни считать несчастьем?». Здесь В.Рождественский умело трансформировал национальное своеобразие и художественно-стилистическую направленность произведений Асана Кайгы, его философские взгляды на смысл жизни, духовные ценности и многогранную специфику человеческих взаимоотношений, которые присущи социально-политическому укладу любого общества.

Перевод является одним из верных путей к пониманию одного народа другим. Он дает более глубокое представление о сокровенной сути чужой жизни через литературу. Мысль о том, что должно объединить людей, сблизить их в единое человеческое общество, постоянно волновало умы. Этой обострившейся потребности времени и служит, в частности, духовный взаимообмен – художественный перевод.

Казахские литературоведы в свое время много переводили с русского языка, поэтому казахское переводоведение сделало значительный шаг вперед. Известны труды М.Ауезова, М.Жангалина, Р.Хайруллина, С.Талжанова и др., посвященные проблемам перевода. В основном в этих трудах анализу подвергались проблемы качества перевода. К сожалению, в них не детализировались конкретные приемы и методы передачи тех или иных литературных образов.

Художественный перевод является неотъемлемой частью современного литературного процесса, способствует взаимообогащению и взаимосвязи литератур других народов. Особенно широко развивается переводческое дело в послевоенные годы. Переводятся все виды литературного творчества.

Особенно трудно переводится эпос. Удачным считается перевод лирической поэмы казахского эпоса «Козы-Корпеш Баян-Сулу», выполненный В.Потаповой.

Перевод привлекает внимание читателя мягкостью и красотой языка, пятистопный ямб удачно передает характерную размерность эпического рассказа. Переводы поэм «Камбар батыр» и «Кобыланды батыр» также близки к оригиналу.

В языкознании транспозиция определяется как перевод знака из одной категории в другую.

Факты перехода одной части речи в другую обусловлены закономерностями развития грамматического строя языка. Изменение функции слова в речи. Накопление нового грамматического качества и потеря старых связей создают условия для перехода частей речи.

Этот процесс, т.е. переход слов из одной части речи в другую, в русской грамматике отмечается давно. Об употреблении прилагательного вместо существительного упоминается в работах «Синтаксис русского языка», Рассматривая различные случаи перехода слов одной части речи в другую, А.А. Шахматов утвердил термины «субстантивация», «адъективация», «вербализация», «прономинизация», «адвербиализация», «конъюнкционализация».

Транспозиция – перемещение языкового знака из одной категории в другую – явление универсальное, отмеченное во всех языках и регулярно действующее на всех уровнях функционирования языка.

В семантическом отношении имени действия присуще сочетание сем предметности и процессуального признака. Каждая из названных сем эксплицирована, сема предметности получает выражение благодаря наличию аффикса – у, сема процессуального признака – посредством лексического значения производящей основы.

В современном казахском языке каждой морфеме присуще строго определенное место в слове. Это связано с природой языка. Как и остальные формы, морфема – у имеет соответствующее ей место и значение. Поэтому морфема – у может служить «мостом» между существительным и глаголом и в семантическом, и в формальном плане.

Большинство казахских фольклорных жанров объединено одной существенной деталью – наличием глубинного подтекста, многоступенчатой символикой, изначально присущей восточной психологии, мысли своеобразно трактовкой универсальных образов, сохранившихся и в произведениях современной литературы. Исследователи устного народного творчества отмечали, что в устном поэтическом слове отсутствует прямое указывание и название, даже характеризуя себя, свой облик и свои деяния степняк прибегает к образной символике, метафоризации, различным сравнениям и параллелизмам. Известный писатель-переводчик Г.Бельгер так пишет об этом: «помните в «Пути Абая»: по старому обычаю аксакалов, отец говорит иносказательно, намеками и кружит над целью своей речи, как ястреб. «Просмотрите произведения известных казахских прозаиков и вы найдете немало образцов подобного красноречия. Вероятно это идет от фольклора, от культа изысканного слова, которое издревле почиталось в степи».

Как было отмечено выше, задачей статьи является рассмотрение передачи национальных символов при переводе на русский язык. Корни символа, как известно, лежат в фольклоре народа. В символе наличествует скрытое сравнение, та или иная связь с явлениями быта, явлениями исторического порядка, историческими сказаниями. И.Есенберлин при написании трилогии плодотворно использовал фольклор, следовательно, естественно наличие символов в произведении.

Проведенный нами анализ двух романов «Заговоренный меч» и «Хан Кене», выявил значительное число использованных И. Есенберлиным символов, которые могут быть квалифицированы как национальные символы.

Одна из труднейших задач, стоящих перед переводчиками при передаче национального своеобразия любого художественного произведения, – передача фразеологизмов, реалии, и, конечно, национальных символов. Попытаемся просле-

дить, сумел ли переводчик при передаче на русский язык казахских символических конструкций, достичь той выразительности, образности, которые присущи оригиналу. Смог ли он передать основное значение символа?

Перевод этого крупного произведения был осуществлен М.Симашко. Вот как звучат эти символические выражения в переводном варианте у М.Симашко:

1) «Совсем недавно возвратился Кобыланды батыр, разбросав по ветру пепел ногайлинских аулов. Весь скот угнал он у них...».

2) «Задача им дана простая: разгромить неожиданным налетом ставку Джанибека, а прах развеять по ветру».

3) «Не дав даже развернуться громоздкому, плохо управляемому войску Лошкарров, казахские конные тысячи лавой ударили по передовой линии Бахтияра султана».

Мы чувствуем, что первые две конструкции переведены почти буквально, по смыслу перевод соответствует оригиналу, сказать, что семантическое значение их затуманено или функциональное своеобразие не сохранено, нельзя. На русском языке символические выражения звучат выразительно, чувствуется, что это перевод, где сохранен восточный колорит. На наш взгляд, в этом случае найден удачный аналог. Однако этого мы не видим в третьем примере. В этом случае, напротив много утеряно. Сравнивая текст оригинала и перевода, обнаруживаем смысловое своеволие переводчика. Перевод звучит многословно. Деталь «күл талқан етті» несущая оригинальный колорит, опущена, тем самым обеднен ассоциативный ряд. Кроме того, сочетание «лавой ударили по передовой линии» не соответствует тогдашнему казахскому быту, исторической реалии, потерян национальный колорит времени. Создается впечатление, будто речь идет о войне 1941 года.

Национальное, неповторимое, связанное с исторически сложившейся психологией народа, и есть то, ради чего произведение и переводится. Это основное

условие жизнеспособности и долговечности перевода. Читатель, читающий перевод должен знать и чувствовать, что он приобщается к казахской культуре.

Воссоздание в переводе изобразительно-выразительных средств языка оригинала является важной частью задачи переводчика, так как казахские национальные символы составляют одну из важнейших особенностей самого мышления народа, его видения мира. На наш взгляд, перевод данных символов считается наиболее удачным. В переводе также как и в оригинале, символы звучат красиво и достоверно. Перевод близок к оригиналу, смысловые оттенки воспроизведены точно.

Считается, что прозаический перевод легче поэтического. Мы бы отметили другое: это различные виды перевода, каждый имеет свои проблемы. Перевод прозы требует немалой подготовительной работы. Не один раз «пропустив» произведение через себя, переводчик должен почувствовать и понять жизнь, которую воссоздал автор, постигнуть само произведение – разгадать намерение и замысел автора.

Суть трудностей, вероятно в том, что многие русские переводчики видят, представляют, мыслят не совсем то, что содержится в произведениях казахских писателей. Наверное, нужны исследования по сопоставительной поэтике, необходимо, уточняя, сравнительные смыслы эстетических категорий и смыслов, вводить в русский обиход побольше текстов, раскрывающих субстрат казахской литературы, казахского фольклора. Литературоведы, фольклористы, текстологи, по-нашему, должны выполнять эту работу.

Целью данной статьи является рассмотрение трансформации символов казахской литературы на русский язык.

Символ генетически связан с тем периодом, когда представители древнего общества, пытаясь постичь окружающий мир, отражали свои впечатления в простых рисунках на скалах, камнях, в орнаментальных композициях, мифических сказах. Уже в ранние века существования человечества

художественное творчество было насыщено различными символическими формами, суть их значения, которых осознавалось последующими поколениями. Символ, таким образом, корнями уходит к древним традициям художественного мышления.

Поскольку символы являются важнейшим литературно-художественным элементом, представляя национальную особенность любой литературы, мы решили, что их полноценная передача с одного языка на другой является одним из важных моментов переводческого процесса.

Перевод, представляемый первоначально как процесс передачи информации с одного языка на другой, прочно закрепился в современном понимании как особый вид речевой коммуникативной деятельности, обеспечивающий не только межъязыковые, но и интеркультурное, т.е. межкультурное общение разноязычных партнеров.

Перевод представляет собой достаточно сложное средство преодоления языковых барьеров. Основные трудности, с которыми сталкивается переводчик, связаны с особенностями языков и способами их использования для наименования объектов описания ситуаций. Здесь можно выделить три типа трудностей: специфичность семантики языковых единиц, несовпадение «картин мира», создаваемых языками для отражения внеязыковой реальности, и различия в самой этой реальности, описываемые в переводимых текстах.

Языковые факторы не только порождают трудности для перевода, но и создают условия для их преодоления. Хотя каждый язык уникален, в основе строения и употребления всех языков лежит один и тот же принцип, что делает возможным их соотношение в процессе перевода. Все языки состоят из двусторонних единиц, обладающих звучанием и значением. Все они обладают словарным составом и грамматическим строем, служат средством формирования мыслей и передачи их в процессе общения с другими людьми. Все они способны различными способами выражать понятийные

категории времени, места, числа, модальности и мн. др., обозначать классы предметов и отдельные признаки, процессы и состояния.

Перевод является сложнейшей интеллектуальной деятельностью, т.е. представляет собой психофизический процесс отражения сознания переводчика некоторой реальности. Сложность «переводческого» отражения действительности состоит в том, что воспринимает уже отраженные чужим сознанием факты действительности. От того, как воспринимает переводчик «свою реальность» зависят свойства создаваемого им продукта. Перевод следует всегда рассматривать как частичную передачу смысла исходного сообщения, лишь приближающуюся в большей или меньшей степени к полной. Отличие перевода от других видов межъязыкового посредничества состоит именно в том, что перевод стремится к максимально полному и точному воссозданию всей системы смыслов, заключенной в исходном сообщении. Главной функцией перевода, отличающей его от других разновидностей коммуникации с использованием двух языков, оказывается общественная функция посредничества, т.е. передача чего-либо от одного индивида другому.

Многогранность и многоаспектность перевода как собственно литературоведческого, лингвистического, так и психолингвистического, социолингвистического, коммуникативного и интеркультурного подходов.

Традиционное представление о том, что главную роль в переводе играют языки, получило серьезное обоснование, и в современном переводоведении ведущее место принадлежит лингвистическим теориям перевода.

Легче переводить и меньше опасности допустить ошибку, когда переводчик знает литературу, знаком с ее жизненной новой основой, понимает типологические особенности этой литературы. К сожалению, таким знанием владеют не все переводчики казахской прозы.

Проблема определения объекта и предмета теории перевода рассматривается в работах многих исследователей. А.Ф. Федоров, один из основоположников отечественной лингвистической теории перевода, справедливо полагал, «что при всей взаимосвязанности различных плоскостей изучения, обусловленной единством самого объекта – перевода, постоянно возникает необходимость обращать основное внимание на определенную сторону объекта изучения, при большей или меньшей степени абстракции от остальных». Признавая, что на современном этапе интересы исследователей перевода разделились, что наряду с традиционным изучением соотношения перевода с оригиналом появилось новое направление, исследующее процесс перевода путем его моделирования. Федоров считал необходимым в большей степени сконцентрироваться на лингвистической стороне перевода.

«Основным предметом внимания для теории перевода, - отмечал он, - являются соотношения между подлинником и переводом и различие тех форм, которые они принимают в конкретных случаях, требующих объяснения и уточнения». Швейцер представляя иное направление в теории перевода, полагал, что в предмет теории перевода «входит процесс перевода в широком социокультурном контексте с учетом влияющих на него внеязыковых факторов – его социальных, культурных и психологических детерминантов». Объектом исследования оказывался опять же перевод как особый вид речевой коммуникации. Швейцер уже стремится преодолеть рамки лингвистики и вывести теорию перевода на уровень самостоятельной научной дисциплины. Миньяр-Белоручев приходит к определению объекта теории перевода как особого вида коммуникации, а именно коммуникации с использованием двух языков, а при определении предмета науки о переводе он исходил из положения о том, что предметом любой науки является теоретическое отражение содержание объекта, создание его абстрактной

модели, накопление систематизированных знаний об объекте. Предложение исследователем положения об объекте переводческой науки позволят взглянуть на перевод не только как на объект сопоставительной лингвистики. Из этого определения узнаем, что перевод представляет собой один из сложных видов речевой деятельности и он предполагает взаимодействие трех участников акта коммуникации с использованием двух языков. В этой формулировке

объекта науки о переводе, отражающей деятельный подход к переводу, который, по мнению ее автора противопоставлен сугуболингвистическому, перевод рассматривается как процесс, рациональная деятельность. Иначе говоря, наука о переводе исследует двуязычную деятельность переводчика в его взаимодействии с автором исходного сообщения и получателем продукта перевода.

Список литературы:

1. Сагындыков Н.Ж. *Казахская поэзия в русском переводе.* – Алматы: 1983.
2. *Проблемы сопоставительной грамматики и перевода.* – Межвузовский сборник научных трудов. Алматы: 1997.
3. Комиссаров В.Н. *Лингвистика перевода.* – М.: 1980.
4. Кондрашов Н.А. *Основные вопросы русского языка.* – М.: 1985.
5. Алексеева И.С. *Введение в переводоведение.* – М.: 2004.

ӘОЖ 373.5.091.2

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОРЫС ТІЛДІ МЕКТЕПТЕРДЕ ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қ.А. Рақымжанов, М.К. Жакишева

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілін оқытуда интерактивті әдістерді қолданудың мәселелері қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается проблема применения интерактивных методов обучения казахского языка.

Abstract. In this article examined the problem of application of interactive methods of educating of the Kazakh language.

Тірек сөздер: интерактивті оқыту, қазақ тілін практикалық тұрғыдан меңгерту, оқытудың ең тиімді әдістері.

Ключевые слова: интерактивное обучение, обучение казахскому языку с практической точки зрения, наиболее эффективные способы обучения.

Keywords: interactive learning, learning of the Kazakh language from a practical point of view, the most effective ways of learning.

Білім жүйесінің дамуы мен тұрақты қызмет етуін қамтамасыз ету, қоғам мен мемлекеттің даму шарттары көптеген дамыған елдерде мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі ретінде қарастырылуда. Мектеп оқушыларының зияткерлік әлеуетін қалыптастырып, оларды жеке тұлға

ретінде дамыту мектептегі білім жүйесін жетілдірудің басты міндеті болып табылады. Бүгінгі жаһандану заманында еліміздің әлемнің алпауыт елдерінің қатарында тұрып, ұлттық құндылықтарымыз бен тілімізді, тарихымыз бен мәдениетімізді әлемге танытатын зиялы, білікті ұрпақ тәр-

биелеу, міндетіміз. Сондықтан мұғалімнің алдында жан-жақты дамыған, өз елінің тілін, тарихын, мәдениетін жетік білетін, белсенді тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік туғызатын білімдік орта құру міндеті тұр. Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мемлекеттік тілді дамыту туралы: «Тіл туралы жауапкершілігі жоғары саясат біздің қоғамымызды одан әрі ұйымдастыра түсетін басты фактор болуға тиіс. Біз алдағы уақытта да мемлекеттік тілді дамыту жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды табандылықпен жалғастыра береміз. Кез келген тіл өзге тілмен қарым-қатынасқа түскенде ғана өсіп, өркен жаятынын әрдайым есте сақтаған жөн.

Қазақ тілі – біздің рухани негізіміз. Біздің міндетіміз – оны барлық салада белсенді пайдалана отырып дамыту. Біз ұрпақтарымызға бабаларымыздың сандаған буынының тәжірибесінен өтіп, біздің де үйлесімді үлесімізбен толыға түсетін қазіргі тілді мұраға қалдыруға тиіспіз. Бұл – өзін қадірлейтін әрбір адам дербес шешуге тиіс міндет. Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің позициясын нығайту үшін көп жұмыс атқарып келеді. Қазақ тілін кеңінен қолдану жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды жалғастыру керек. Сіздер біздің саясатымыз туралы – 2025 жылға қарай қазақстандықтардың 95 пайызы қазақ тілін білуге тиіс екендігін білесіздер. Бұл үшін қазір барлық жағдай жасалған. Қазірдің өзінде еліміздегі оқушылардың 60 пайыздан астамы мемлекеттік тілде оқиды. Мемлекеттік тіл барлық мектептерде оқытылады. Бұл – егер бала биыл мектепке барса, енді он-он екі жылдан соң жаппай қазақша білетін қазақстандықтардың жаңа ұрпағы қалыптасады деген сөз», - деп атап көрсеткен болатын [1]. Сонымен қатар, ҚР «Білім туралы» Заңында барлық білім беру ұйымдарының білім алушылары мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін білуі атап көрсетілген [2].

Бүгінгі білім жүйесінің белсенді азаматтық ұстанымы бар, шығармашылық

тұрғыдан ойлауға, өмір бойы білім алуға дайын жеке тұлғаны тәрбиелеу басты міндеті. Осыған орай, мемлекетіміз мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бес жылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Білім беру нәтижелеріне табысты қол жеткізуді, алған білімін оқу және практикалық қызметте пайдалана алуын қамтамасыз ететін логикалық, конструктивті және сыни тұрғыда ойлау негіздерін қалыптастыру үшін оқытудың тиімді нысандары мен әдістері енгізілетін болады. Мұғалімдердің оқытудың инновациялық әдістерін, қазіргі заманғы білім беру және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайлануы қолдау табатын болады. Интерактивті, инновациялық, жобалық-зерттеу технологияларын, сандық инфрақұрылымдарды пайдалана отырып, сынып ұжымын жаппай оқыту нысанынан әрбір білім алушының жеке білім беру аймағын іске асыруға ауысу қамтамасыз етілетін болады [3].

Қазақстанда мемлекеттік тілдің дамуына зор көңіл бөлініп, қазіргі заманғы білім беру жүйесі, оқытудың инновациялық нысандары мен әдістерін енгізу педагог қызметкерлердің тұлғасына және кәсіби құзыреттілігіне жоғары талаптар қойып отырғандығы атап көрсетілген [4].

Осы тұрғыдан қарасақ, бұл тек жаңа технологиялық құралдар ғана емес, оқытудың жаңа түрі мен әдістері, оқытуға жаңаша көзқарас дегенді білдіреді. Орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту барысында жаңа технологияларды пайдалану бұл оқушыларға қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру үшін қолданылатын технологиялар, олардың қатысымдық мәдениетін қалыптастыру мен дамытуға, оларға ғылым мен білімді үйретуге, ынтымақтастықта еңбектенуге тәрбиелеуге, қазақ тілін практикалық тұрғыдан меңгертуге арналған технологияларды қолдану болып табылады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «Білім беру жүйесінің

басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау ... оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» делінген [4].

Қазіргі таңда үздіксіз білім беру жүйесінде білім беруді дамыту, дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында елімізде білім берудің жаңа жүйесі құрылып жатыр. Білім беруді дамыту негізінде оқытушыларға жаңа талап, міндеттер жүктеліп отыр. Оқушыларға теориялық білім негіздерін меңгертумен ғана шектелмей, олардың шығармашыл әлеуетін дамыту, бәсекеге қабілетін арттыру, ақпаратты өзі іздеп, өзі тауып, тәжірибесінде қолдана білуге үйрету өмір талабы болып отыр. Бұл мәселелер оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру арқылы шешімін таппақ. Сол себепті оқытудың әртүрлі технологиялары жасалып, мектеп тәжірибесіне енгізілуде. Жан-жақты ізденістің нәтижесінде білім беру саласына келген жаңа технологиялардың бірі – интерактивті оқыту әдістері.

«Интерактивті» термині ағылшын тілінен аударғанда, «бірлесіп әрекет қылу», өзара әрекет етуге қабілетті («interact»: «inter»- өзара, «act»-әрекет ету) деген мағынаны білдіреді. Яғни, интерактивті оқыту дегеніміз – мұғалім мен оқушы немесе оқушы мен оқушы арасындағы бірлесе әрекет ету барысында іске асатын – сұхбаттасу арқылы оқыту. Бірақ қазіргі педагогикада «интерактивті оқыту» ұғымын бір ғалымдар оқу процесінің түрі ретінде, енді біреулері оқу-танымдық қызметін ұйымдастырудың психология-педогогикалық жүйесі ретінде, үшінші біреулері оқыту технологиясы ретінде қарастырады. Алайда интерактивті оқыту ұғымының бірлесе әрекет ету екендігін көптеген ғалымдар мойындайды. Мұғалім қызметінде мәселені талқылау барысында өзара дауласып, пікірлесіп келісімге келетін, бір-бірін ынталандырып, қарқындытып бірлесіп әре-

кет етуші оқушылар тобы басты орын алады. Интерактивті әдіс-тәсілдерді қолдану адамдардың шындықты бірлесе іздеу барысында пайда болған пікірталастарының интеллектуалды белсенділігін арттыруға қатты әсер етеді. Кітаптан оқыған немесе бұрыннан белгілі шындықты әңгімелеу, түсіндіру түрінде өткен сабақтарға қарағанда, мұндай сабақтарда оқытушының белсенділігі мен шығармашылығы аса қажет. Оқытушының пікірсайысқа араласуы түрліше болуы мүмкін, бірақ ол өз пікірін күштеп таңуға тиіс емес. Ол пікірсайыс барысында нәтижелі ойлау мен шығармашылық ізденісті қажет ететін келелі мәселелерді туғыза отырып, оқушылардың ортақ мақсатқа бірлесе қол жеткізуін қамтамасыз етуге, оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынастың тең демократиялық жағдайын қалыптастыруға, оқушылардың басты проблеманы бірігіп шешуіне, бірлесе тәжірибе жинақтауларына және әр оқушының өз тарапынан нәтижелі шешімге жетуіне мүмкіндік туғызуы қажет.

Интерактивті оқыту оқушылардың еркін тілдік қатынасқа түсуіне, танымдық, қатысымдық, сондай-ақ топпен тіл табыса әрекет ету қабілеттерінің жетілуіне, қойылған проблемаларды оң шеше алуына, әрбір мәселеге деген өз ой-пікірін дұрыс, анық, дәлелді жеткізуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, әрбір оқушы ортақ мақсатқа негізделген әрекеттерді орындау барысында жүзеге асатын тілдік қатынаста, біріншіден, өз мүддесіне сай тілдесімнің мақсаты мен маңызын анықтауға, екіншіден сөзінің қисыны мен дәлдігін мөлшерлеуге, үшіншіден пікірін дәлелді, дәйекті, түсінікті жеткізуге дағдыланады. Оқушылардың белгілі бір табысқа жетуіне, танымдық қызығушылықтарының дамуына, дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына, коммуникативтік мәдениетін тәрбиелеуіне, өзін-өзі бағалауына септігін тигізеді, оқушылардың сабақта ізденуіне, дара тұлғалық қасиеттерінің дамуына, шешімді таңдаудағы еркіндігіне жол ашады, түрлі жағдаяттардан жол тауып шығуға үйретеді. Осы мақсаттарға жету үшін сабақтың

ұйымдастырылуы, әдістері, педагогикалық ұстанымдары дұрыс болуы тиіс.

«Дидактика білім мазмұнының ғылыми негізін, оқыту әдістерін ұйымдастыру формаларын, яғни нені оқыту, қалай оқыту жайын зерттейді. Демек дидактика білім мазмұнын анықтау, оқыту процестерінің заңдылықтарын ашу, оқытудың ең тиімді әдістері мен ұйымдастыру формаларын табу проблемаларын шешіп отырады. Осы мәселелер жөнінде өзінің принциптерін белгілейді. Дидактикалық принципте, оқу – тәрбие ісінде басшылыққа алынатын педагогикалық қағидада оқытудың мазмұнына, ұйымдастыру формасына қойылатын талаптар белгіленеді» [5].

Оқыту процесін ұйымдастыру барысында оқушы және оқушылар ұжымы бір жағынан оқыту объектісі, екінші жағынан оқыту субъектісі болады. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас арқылы ақпарат алмасуы, ынтымақтастық немесе бірлестік іс-әрекеті оқыту процесінің табысты болуына игі ықпал етеді. Оқытудың мазмұны, мақсаты, формалары мен әдістері, нәтижесі сияқты компоненттері бір-бірімен байланысты іске асырылса, педагогикалық процесс оң нәтиже береді. Осындай нәтижеге жету үшін оқытуға қойылатын талаптардың бастапқы жүйесін, яғни оқыту процесінің ұстанымдарын басшылыққа аламыз.

Тарихи дамудың әр кезеңі жаңа дидактикалық ұстанымдарды ұсынады. Қазақ тілін өзге тілді ұлттарға оқыту әдістемесін әлем әдістемесіне сәйкестендіру әдістемеді бұрыннан белгілі ұстанымдармен бірге басқа да ауқымды ұстанымдардың өмірге келгенін көрсетеді. Оқу ұстанымдары өтілетін тақырыпқа байланысты, тілдің жекелеген тақырыбының ерекшеліктеріне байланысты туындап, қолданылады.

Оқытудың ғылымилық ұстанымы. Бұл ұстаным оқу бағдарламаларын, оқулықтарды құрастыруда еске алынуы қажет. Үйретілуге тиіс тілдік материалдар қазақ тіл білімінің соңғы жетістіктеріне негізделуге тиіс. Яғни әдістеме тұрғысынан әбден ойластырылған ғылыми жүйеде берілуі керек. Берілген тілдік материалдардағы, мәтіндер

мен жаттығулардағы терминдердің анық болуы және олардың оқушының түсінуіне қиындық туғызбауы қарастырылады. Тілдік мәтіндер ғылымның соңғы жаңалықтарына негізделген, жаңа ақпараттарға толы, дұрыс сарапталуы қажет. Оқушының білімі оқулық көлеміндегі білім деңгейінде қалып қоймауы тиіс. Осы ретте оқытудың ғылымилық ұстанымы зор рөл атқарады.

Оқытудың көрнекілік ұстанымы. Тіл үйретуде көрнекілік ұстанымына сүйенбеу мүмкін емес. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – білім беру бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау керек» деп көрсетілген [4]. Солардың бірі – білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып табылатын компьютер. Сондықтан кез келген білім беру саласында мультимедиялық оқыту құралдары пайдаланылады. Бұл бағытта ақпараттық технологияны оқыту үрдісіне енгізу бағытында қолданылатын жаңа технологиялардың бірі – интерактивті тақта болып табылады. Интерактивті тақта арқылы интерактивті сабақтардың кез келген түрін өткізудің мүмкіндігі мол. Мұғалім алдын ала тақырыпқа байланысты және қарастырылатын сұрақтар бойынша презентациялық материалдар дайындайды. Слайдтарға талқылауды қажет ететін негізгі сұрақтарды, сабақта белсенділік пен қызығушылықты тудыратын тақырыпты түгелдей ашуға қажет ақпараттық объектілерді кіргізеді. Сонымен қатар тірек сызбалар мен кестелер, картиналар мен суреттерді т.б. көрнекіліктерді орынды пайдалану оқушыларды байқағыштыққа, оймен топшылауға, ойлау шеберлігіне төселуге үйретеді. Сонымен қатар тілдік материалды дәл, анық түсіндіруге, сабақтың сапасын жақсартуға ықпал етеді. Оқушылардың сөйлесім әрекетінің түрлері бойынша (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, тілдесім) тілдік және коммуникативтік дағдылары мен біліктерін қалыптастырып, дамытады. Көрнекі құралдар оқушыларды қызықтыру құралы қызметін атқарады және тілдік мәліметтің ұзақ сақталуына әсер етеді.

Саналылық пен белсенділік ұстанымы. Саналылық пен белсенділік дегеніміз білімді саналылықпен белсене қабылдап, оның өмірмен және практикамен байланысын тереңдету, оқылатын фактілер мен құбылыстардың мәніне түсіну. Тіл заңдылықтары мен ережелерін жаттанды түрде емес, саналы түрде меңгеру. Пікірсайыс, сұхбаттасу кезінде меңгерген жаңа сөздер мен сөз тіркестерін пайдалана отырып, тақырып аясында өз ойын жаттанды түрде емес, өз сөзімен әңгімелеу. Білімді саналы түрде меңгеру оқушының білімнің, оқудың қажеттілігін ұғынудан, нақты тілдік материалды дұрыс түсінуден, жауапкершілікті сезінуден басталады. Игерген тілдік білімін сөйлей білуде орынды пайдаланған оқушының әр сөздің мағынасы мен мәніне терең ойланып көңіл бөлуі, сезінуі арқылы ғана тілді меңгеруі мүмкін болады. Осылайша саналы түрде еңбек еткен оқушыда тілге, білімге деген қызығушылық оянып, белсенділігі артады. Тілдік материалдардың дұрыс таңдалуы, талқыланатын тақырыптардың оқушы жасына лайықты, өзекті, қызықты болуы, мұғалімнің теориялық, психологиялық білімінің терең, әдістемелік, педагогикалық шеберлігінің мықты болуы, сабақты дұрыс ұйымдастыра білуі, оқытудың неғұрлым озық әдіс-тәсілдерін пайдалануы тілді саналы және белсенді меңгертуді қамтамасыз етеді.

Теорияны тәжірибемен байланыстыру ұстанымы. Бұл ұстанымның қазақ тілін үйретуде алатын орны үлкен. Қазақ тілінен алған теориялық білімді күнделікті өмір қажетіне қолдана білу теорияны тәжірибемен байланыстыру ұстанымы болып табылады. Яғни, бұл ұстаным қазақ тілінен алған теориялық білімін сөйлеуде қолдануға жаттықтырады. Бұл ұстаным бойынша мұғалім теориялық білімді меңгерте отырып, оқушылардың өз ойларын байланыстырып, жүйелі, бірізділікпен жеткізе білуіне, дұрыс сөйлеу икемдіктерін қалыптастыруға көңіл бөлуі тиіс. Сонда ғана тіл саласынан алған теориялық білім сөйлеу жағдайына септігін тигізеді. Осы тұрғыдан келгенде, теориялық білімді тәжірибемен ұштастыру іскери ойындар, рөлдік ойын-

дар, пікірталас, т. б. диалогтық қатынаста оқушының байланыстырып сөйлеуін дамытуға, өз ойын, пікірін еркін жеткізуге дағдыландыратын түпкі, ең басты қағида болады. Интерактивті оқыту тәжірибесінде білім мазмұнының тек оқушының білімін, іскерлік дағдысын қалыптастыру мақсатын ғана көздеп қоймай, сол білімнің оқушының шығармашылық жеке тұлғасын дамытуға, логикалық ойлау қабілетінің ұшталуына, өздігінен білім алуға құштарлығын оятуға ықпал ету жағына ерекше көңіл бөлінеді. Оқушы тілдік жағдаятта қаншалықты деңгейде тілдесім жасай алатындығын аңғарып, өз білімінің деңгейін бағалау және бақылау дағдысын меңгереді.

Түсініктілік ұстанымы оқытуды оқушының дайындық деңгейіне сай ұйымдастыруды талап етеді. Оқу материалына дәл анықталған материалды енгізуді, оқушылар меңгере алатындай ғылыми терминдер мен ұғымдарды пайдалануды көздейді. Бұл ұстаным негізінен, оқулықтағы тілдік, практикалық материалдардың тілінің түсініктілігімен тікелей байланысты. Егер материал оқушының түсінуіне ауыр болса, онда олардың тіл үйренуге деген ынтасы төмендейді. Әрине, бұл оқушыға тым жеңіл материал беру керек дегенді білдірмейді. Бұл ұстанымның өзіндік заңдылығы бар.

- Жеңілден қиынға көшу.
- Қарапайымнан күрделіге өту.
- Белгіліден белгісізге өту.

Яғни, мұғалім оқыту барысында әрбір оқушының таным мүмкіндіктеріне, материалдарды игеру қабілеттеріне, ойлау қабілеттерінің даму деңгейіне назар аударуы керек. Сыныптағы барлық оқушылардың жасы шамалас болғанымен, олардың мінез-құлықтары, жалпы психикалық қабілеттерінің дәрежелері бірдей емес. Мұғалім осыны ескере отырып, оқушылармен жеке жұмыстар жүргізіп, білімі төмен балаларға жеңіл тапсырмалар беріп, кейінірек оны қиындату арқылы деңгейлеп көтеруі керек.

Оқытудың жүйелілік ұстанымы дегеніміз оқу материалдарының логикалық жағынан бірізбен сатылай құрылу, берілу тәртібі. Қазақ тілін оқытуда әрбір тақырып

әдістемелік жүйемен талданады. Тілдік тақырыптардың өтілу тәртібін сақтай отырып, өтілген материал мен жаңа материал байланыстырылады. Осының нәтижесінде тілдік материалдар бірін-бірі толықтырып, аясын кеңейтіп отырады. Жүйелілік ұстанымы жаңа материалды түсіндіруде, білім мен дағдыларды бекітуде, тексеруде, пысықтау мен қайталауда, үй тапсырмасын беруде және оны тексеріп, еске түсіруде іске асырылады. Тілді меңгертуде оқытудың жүйелілік ұстанымы міндетті түрде басшылыққа алынады. Сонда оқушылардың сөздік қоры молайып интерактивтік қарым-қатынаста еркін сөйлеу дағдылары қалыптасады.

Оқушылардың психикалық дара ерекшеліктерін ескеру ұстанымдары. Интерактивті оқыту барысында оқушылардың психикалық қасиеттері, оқуға бейімділігі мен икемділігі ескеріледі. Оқушылардың жеке тұлға ретіндегі субъектілік ерекшеліктері де (жасы, жынысы, интеллектуалдық дамуы, қабілеттері, жеке адам талабының дәрежесі, өзін-өзі бағалауы, басқа оқушылармен өзара қарым-қатынасы) ескерілуі тиіс. Мұғалім тілдік тапсырмаларды олардың психикалық дара ерекшеліктерін ескере отырып, деңгейіне байланысты саралап беруі қажет.

Қорыта айтқанда, интерактивті оқыту оқушылардың еркін тілдік қатынасқа тү-

суіне, танымдық, қатысымдық, сондай-ақ топпен тіл табыса әрекет ету қабілеттерінің жетілуіне, қойылған проблемаларды оң шеше алуына, әрбір мәселеге деген өз ой-пікірін дұрыс, анық, дәлелді жеткізуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, әрбір оқушы ортақ мақсатқа негізделген әрекеттерді орындау барысында жүзеге асатын тілдік қатынаста, біріншіден, өз мүддесіне сай тілдесімнің мақсаты мен маңызын анықтауға, екіншіден сөзінің қисыны мен дәлдігін мөлшерлеуге, үшіншіден пікірін дәлелді, дәйекті, түсінікті жеткізуге дағдыланады. Оқушылардың белгілі бір табысқа жетуіне, танымдық қызығушылықтарының дамуына, дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына, коммуникативтік мәдениетін тәрбиелеуіне, өзін-өзі бағалауына септігін тигізеді, оқушылардың сабақта ізденуіне, жеке тұлғалық қасиеттерінің дамуына, шешімді таңдаудағы еркіндігіне жол ашады, түрлі жағдаяттардан жол тауып шығуға үйретеді. Осы мақсаттарға жету үшін сабақтың ұйымдастырылуы, әдістері, педагогикалық ұстанымдары дұрыс болуы тиіс. Қазақ тілін интерактивті оқыту технологиясының дидактикалық талаптар негізінде ұйымдастырылуы мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан -2050» стратегиясы қалыптасқан жаңа саяси бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Қазақстан Республикасыны «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңы. – «Егемен Қазақстан» 2007, 15 тамыз. №254-256.
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
4. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 Қаулысы).
5. Оралбаева Н., Жақсылықова К. Орыс тіліндегі мектептерде қазақ тілін оқыту әдістемесі. –Алматы «Ана тілі». -1996.

ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕПТІҢ БІРІКТІРІЛГЕН СЫНЫПТАРЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМЫТА ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Н.Ә. Тойбазарова

«Өрлеу» БАҰО АҚФ Ақтөбе облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, п.ғ.к., доцент, Ақтөбе қ.

Аңдатпа. Мақалада шағын жинақты мектептің біріктірілген 2-4 сыныптарында қазақ тілін дамыта оқыту әдістемесі қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы методики преподавания казахского языка в совмещенных 2-4 классах малокомплектной школы по технологии развивающего обучения.

Abstract. The article under consideration deals with the issues of the methods of teaching the Kazakh language which is combined in 2-4 classes of ungraded schools by the technology of developing education.

Тірек сөздер: шағын жинақты мектеп, біріктірілген сыныптар, қазақ тілі, дамыта оқыту.

Ключевые слова: малокомплектная школа, совмещенные классы, казахский язык, развивающее обучение.

Keywords: ungraded school, combined classes, the Kazakh language, developing education.

Еліміздің іргесі кеңейіп, әлемдік деңгейге көтерілуі, өркениетті қоғам орнатып, құқықты мемлекет болып қалыптасуы үшін жас ұрпаққа ұлттық тәлім-тәрбие мен білім беру қажет. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2030» атты стратегиялық құжатында, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында және Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім беру жүйесін сапалы дамытуға және мемлекеттік тілді оқытуға баса назар аударылған [1, 2, 3].

Осы ретте білім беруді одан әрі ізгілендіру, оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіру міндеттері туындап отыр, ал бұл шағын жинақты мектептердегі оқыту мен оның мазмұнын жетілдіруді және жаңа әдіснамалық тұрғыдан қарастыруды талап етеді. Мұндай жаңа әдіснамалық жүйе оқытудың нәтижесін алдын ала болжап, жеке тұлғаны қалыптастыруда өздігінен білім алу қабілеттерін дамытуды көздейді.

Шағын жинақты мектептердің ерекшелігі – бала санының аздығына байланысты сыныптардың біріктіріліп оқытылуы. Екі сынып біріктірілгендіктен мұғалімнің ап-

талық жүктемесіне өзгерістер енгізіледі. Сондықтан мұғалім бір уақытта, яғни бір 45 минутта екі сыныпқа қатар сабақ өткізуге мәжбүр. Осыған байланысты мұғалім әр сыныпқа жаңа сабақты түсіндіру кезінде сабақ уақытының белгілі бір бөлігін ғана жұмсай алады. Сондықтан да мұндай біріктірілген сыныптардағы сабақтарды ұйымдастыру мұғалімдерге, жас мамандарға қиындық туғызады және кез-келген мұғалімнен шығармашылық ізденісті, кәсіби шеберлікті қажет етеді.

Шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында сабақтарды ұйымдастыру бір пәндік, бір тақырыптық ұстанымдарға негізделіп, бір пәннен мазмұны ұқсас тақырыптарды кіріктіре оқыту арқылы жүзеге асырылады.

Пәнішілік кіріктіре оқытудың мақсат-міндеттері төмендегідей:

- бірнеше сыныптағы мазмұны ұқсас тақырыптарды кіріктіру арқылы жүйелі білім беру;
- сабақты тиімді әдіс-тәсілдер негізінде ұйымдастыру арқылы мұғалім қызметін оңтайландыру және уақытын үнемдеу;
- әртүрлі жастағы оқушылардың

мазмұны ұқсас материалды біріге отырып меңгеруіне жағдай туғызу;

Біріктірілген сыныптарда бір пәндік мазмұн жағынан ұқсас тақырыптарды кіріктіре оқытудың төмендегідей тиімді жақтары:

- оқушылар екі сыныпта оқығанымен, олардың назарын бір пәннің мазмұнындағы ұқсас тақырыптарға аударуға мүмкіндік жасалады және сол арқылы білім мазмұнының тұтастығы мен сабақтастығы сақталады;

- жас ерекшелігіне және қабілет деңгейіне қарай оқушылардың өзіндік жұмыстар орындауына жағдай жасалады;

- оқушылардың бір-біріне көмектесіп, ұжымдық қарым-қатынасқа түсуіне мүмкіндік беріледі;

- оқушылардың бірін-бірі және өзі тексеруіне, бағалауына жағдай жасалады.

Біріктірілген сыныптардағы сабақты ұйымдастыруда дамыта оқыту технологиясының әдіс-тәсілдерін шығармашылықпен тиімді қолдану арқылы сапалы білімге қол жеткізуге болады. Жаңа сабаққа байланысты оқушыларға арналған өздігінен орындайтын жаттығулар мен танымдық тапсырмалар, шығармашылық, рефлексиялық, ойын жаттығулары және тірек-сызбалар мен кестелер оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай әрбір сыныптың білім деңгейіне лайықталып, саралап беруге мүмкіндік жасалып, әр сабақтан кейін оқушының меңгерген білімін тексеруге арналған тест тапсырмалары беріліп, оқушылардың оқу жетістіктерін өздері бағалауына жағдай жасалады.

Дамыта оқыту жүйесі негізінде біріктірілген сыныптардағы сабақты ұйымдастыру құрылымы 3 бөлімнен, 3 кезеңнен тұрады:

I Кіріктірілген бөлім. Бағдарлау-мотивациялық кезең.

Бұл кезеңде мұғалім оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатымен екі сыныптың оқушыларына ортақ тапсырма орындатады, жаңа тақырыптың міндеттерін түсіндіреді. Мұғалім тарапынан оқушылардың білімін теңдестіру мақса-

тында өткен тақырып пен жаңа тақырыпты байланыстыратындай проблемалық жағдаяттар тудырып, өзіндік жұмыстар беріледі. Оқушылар берілген тапсырмаларды орындау арқылы ой түйін жасап, жаңа сабаққа байланысты өзіндік пікірін айтуға және оны дәлелдеуге үйренеді.

II Сараланған бөлім. Операциялық орындаушылық кезең.

Бұл кезеңде оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруға аса көңіл бөлінген. Өйткені шағын жинақты мектептің біріктірілген сыныптарында оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру – сабақтың негізгі бөлігі болып табылады. Сондықтан бұл кезеңде тапсырмалар сыныптағы әр оқушыға жеке беріліп, олардың өзіндік жұмыс жасауына негізделеді. Оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру – жеке тұлғаны дамыту мен тәрбиелеуде, білім берудің басымдығын түбегейлі өзгертуде, оқушының жалпы психологиялық дамуының мүмкіндік деңгейіне қол жеткізуде маңызы өте зор.

Оқушылар өзіндік жұмыстар орындау барысында шығармашылық деңгейіне көтеріледі. Әр сынып оқушылары өз оқулықтарындағы және қосымша оқулықтан тыс берілген тапсырмаларды орындайды. Олар сабақтың негізгі мазмұнын және проблемалық жағдаяттарын шешуге жол ашады.

III Кіріктірілген бөлім. Рефлексиялық бағалау кезеңі.

Бұл кезеңде біріктірілген сыныптарға ортақ тапсырмалар беріледі. Ол тақырыпты бекітуге бағытталған рефлексиялық ойын, түрлі жаттығулар, тест тапсырмаларынан тұрады. Әр тапсырманың жауабы тексеріліп, жинаған ұпай санына байланысты оқушы өзін-өзі бағалайды. Сабақта өзін-өзі бағалау жүйесін енгізу нәтижесінде әр оқушы өз білімін бағалауға үйренеді. Сол арқылы алған білімдерін өмірде қолдануға және өз ой-пікірін дәлелдеуге үйренеді. Бірнеше сыныпты қатар оқыту барысында мұғалімнің уақыты үнемделіп, білім мазмұнын жүйелеу арқылы оқушылардың берілген білімді тиянақты меңгеруіне және оның нәтижелі болуына жағдай туғызылады.

Мысал ретінде шағын жинақты мектептің біріктірілген 2-4 сыныптарында қазақ тілі пәнін дамыта оқытуға арналған бір сабақтың жоспарын үлгі ретінде ұсынып отырмыз.

Пәні: Қазақ тілі

Сабақтың тақырыбы:

Көп мағыналы сөздер. 2-сынып

Омонимдер. 4-сынып

Сабақтың мақсаты:

1. Оқушыларға көп мағыналы сөздер (омоним) туралы түсінік беру. Олардың қолданылу ерекшеліктері жайлы ұғым қалыптастыру.

2. Оқушылардың байланыстыра сөйлеу қабілетін дамыта отырып, өз ойын анық жеткізе білуге машықтандыру.

3. Сөздерді түрлі мағынада қолдануға үйрету арқылы сөздердің құдіретін түсінуге тәрбиелеу, ана тіліне деген сүйіспеншілігін арттыру.

Қолданылатын әдістер: ажырату, талдау-жинақтау, салыстыру, дәлелдеу, ізденушілік.

Көрнекілік: суреттер.

Сабақтың барысы

I КІРІКТІРІЛГЕН БӨЛІМ

Бағдарлау-мотивациялық кезең

Мұғалім сабақты түсіндіруде

Ә. Мейірбековтің өлеңін оқудан бастайды:

Қандай ғажап нан деген!

Тіршіліктің көзі ме?

Күдіктенер әрнеден,

Нан демесең сөзіме.

Күшігіңнің суретін

Қағазға сыз, - дейді.

Ал күшігім ыстықта,

Сыз жерді іздейді.

- Осы өлеңдегі айтылуы бірдей сөздерді табыңдар?

- Олар қандай мағынада жұмсалып тұр?

Өлеңдегі қарамен жазылған сөздердің әрқайсысы әртүрлі мағынада қолданылып тұрғандығы түсіндіріледі. Оқушылар мысалды негізге ала отырып, ереже қорытады.

ЕРЕЖЕ: Сөздердің дыбысталуы, жазылуы, естілуі бірдей, ал мағыналары басқа сөздер омоним немесе көп мағыналы сөздер деп аталады.

Тақырып туралы түсінік берілгеннен кейін оқушыларға төмендегідей тапсырмалар беріледі.

1-тапсырма. Өлең жолдарындағы суреттің орнына тиісті сөздерді қойып, не байқағандықтарын талдайды.

-ге кір,

жуа-

мыз.

Ағашты -ла,

балға

ұшып келді.

Алдымен оқушылар өлеңді мәнерлеп оқып шығады. Мысалы: Кір деген сөз екі түрлі мағынада қолданылып тұрғандығы айтылады. Бірінші мағынасы қимылды білдірсе, екінші мағынасы зат есімнің орнында қолданылған.

2-тапсырма. Мәтінді түсініп оқып, қарамен жазылған сөздер қандай мағына беріп тұрғанын және басқа тағы қандай мағына беретіндігі туралы өз ойларын айтады.

Үлгі: Ерден бас жоқ, көз жоқ айта салды.

Бұл сөйлемдегі қарамен жазылған сөздердің мағынасы ойланбастан деген мағына беріп тұр. Бас сөзі бірнеше мағынада қолданылады: дене мүше; аяғын басу; мақаланың, әңгіменің басы; таудың, шыңның басы; әуеннің даусын басу; кітаптың басы; т.б.

II САРАЛАНҒАН БӨЛІМ

Операциялық – орындаушылық кезең

Әр сынып оқушылары өз оқулықтарындағы жаттығуларды орындайды және оқушылардың жаңа сабақ бойынша білімдерін кеңейту мақсатында өзіндік жұмыстар беріледі.

Өзіндік жұмыстар:

2-сынып	4-сынып
<p>3-тапсырма. Жаңылтпашты оқып, жатқа жазу. Қарамен жазылған сөздердің мағынасын талдайды.</p> <p>Досым болсаң ер – деген жолдағы «ер» сөзі қандай мағынада айтылған, нені білдіреді?</p> <p>Үлгі: Бұл жолдағы «ер» сөзі ер азамат, қорықпайтын, қиындықта көмектесетін дос деген мағынаны білдіреді.</p> <p>-Ал «Соңынан қалма, ер.» деген жолдағы «ер» сөзі қандай мағынада қолданылған?</p> <p>Бұл жолдағы «ер» сөзі артынан қалмай, ізіне еріп жүру деген мағынада қолданылып тұр.</p>	<p>3-тапсырма. Берілген сөздердің ішінен көп мағыналы сөздерді тауып, сөйлем құрастырады.</p> <p>Үлгі: Гүлайымның қасы қара, көзі қарақаттай мөлдір. Дәстүр бойынша қара шаңырақ кіші ұлға қалдырылады. Жақыннан қара, ол өте әдемі.</p> <p>4-тапсырма. Сөйлемдерді көшіріп жазып, асты сызылған сөздердің қандай мағына беріп тұрғанын түсіндіреді.</p> <p>1. Нұргүл бүгін қызық түс көрді. 2. Оның ұнататын түсі – қызыл.</p> <p>Үлгі: 1. Ұйықтаған кезде көретін түс. 2. Бояудың түсі</p>

Сергіту сәті. Ойын: «Жұмбақ ішіндегі жұмбақ»

Ойынның шарты: Жұмбақты жай сөйлемге айналдырып жазып, жұмбақ ішіндегі көп мағыналы сөзді табыңдар. Көп мағыналы сөз: кір-кір. Бұл сөз екі түрлі мағына береді: кір-кір – лас (сын есім) және үйге кір-кір (етістік).

*Бетің кір-кір деген соң,
Қарап едім ұрлана,
Мен сияқты ішінен,
Шыға келді бір бала. (С. Жиенбаев)*

III КІРІКТІРІЛГЕН БӨЛІМ

Рефлексиялық – бағалау кезең

Бұл кезеңде сабақты бекітуге арналған тест тапсырмалары ұсынылады.

2-сынып оқушылары алғашқы 4 тапсырманы, ал 4-сынып оқушылары барлық тапсырмаларды орындайды.

Тест тапсырмалары:

1. Дұрыс жауапты тауып, сөйлемді толықтырыңдар.

Айтылуы, дыбысталуы бірдей болғанмен, мағынасы әр түрлі болатын сөздерді _____ деп айтамыз.

- а) қарама-қарсы мағыналы сөздер
- ә) көп мағыналы сөздер (омонимдер)
- б) жуық мәндес сөздер
- в) қаратпа сөздер

2. Көп нүктенің орнына бірнеше мағынада қолданылатын сөзді көрсетіңдер.

Айнұр көк түсті ұнатады _____.
Нүрәділ бүгін қызық _____ көрді.

- а) көйлек ә) бояу б) түс в) сөмке

3. Сөйлемнің ішінен бірнеше мағынада қолданылған сөзді көрсетіңдер.

1. Ол ұзақ ойға шомды. 2. Ол ұзақ жүріп, байқамай ойға түсіп кетті.

- а) ол ә) ұзақ б) ойға в) кетті

4. Төмендегі берілген сөздер қатарынан көп мағына беретін сөздер қатарын табыңдар.

- а) Жерге түс, қарындаштың түсі, түс көру.
- б) Түс жору, ұйықтау, ояну
- ә) Қайықтан түсті, далаға шықты, қайыққа отырды
- в) ақ түсті, ақ көйлек, ақшақар.

5. Омоним сөзді табыңдар.

- а) өжет ә) ер б) аяз в) күн

6. Дұрыс жауапты қойып, сөйлемді толықтырыңдар.

Омоним сөздер дегеніміз _____

- а) Мағынасы жуық сөздер.
- ә) Айтылуы әр түрлі сөздер.
- б) Мағыналары бір-біріне қарсы сөздер.
- в) Айтылуы бірдей, мағынасы әр түрлі болатын сөздер.

Тест тапсырмасының жауаптары.

Тест	Сұрақтары	1	2	3	4	5	6
	Жауаптары	Ә	Б	Ә	А	Ә	В

Тест жауаптары тақтадан көрсетіледі. Оқушылар өз жауаптарын өздері тексеріп, өзін-өзі бағалайды. Содан соң әр сыныпқа жеке үйге тапсырма беріліп, түсіндіріледі.

Шағын жинақты мектеп жүйесінде жеке тұлғаны дамыта оқытуға бағытталған технологияларға мән берілуі елімізде болып жатқан өзгерістердің маңыздылығын көрсетеді. Біздің мақсатымыз – шағын жинақты мектептерде қазақ тілін дамыта оқытудың ғылыми негіздерін, яғни дидактикалық, лингвистикалық, психологиялық, тәрбиелік негіздерін айқындай отырып, қа-

зақ тілін дамыта оқытудың тиімді әдістерін ұсыну.

Қорыта келгенде айтарымыз, білім беру жүйесінде көптеген педагогикалық технологиялар бар. Оны тәжірибеде қолдану көп еңбекті қажет етеді. Өйткені әрбір оқыту технологиясының өз заңдылығы, принциптері, әдістемесі болады. Яғни педагогикалық технологияны қолдану негізінде келешек ұрпақтың еркін дамуына, жан-жақты білім алуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау қазіргі таңдағы әрбір педагогтың міндеті.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. ҚР Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана. 14.12.2012.
2. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы 24.10. 2011 жыл № 487-IV Заңы.
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. //Егеменді Қазақстан, 14.12.2010ж.
4. Н.А.Тойбазарова. Морфологияны дамыта оқыту сабақтарының жүйесі. – Ақтөбе, 2006ж. – 58б.

ҚАЗАҚ ТІЛДІ ЕМЕС МЕКТЕПТЕРДЕ ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМЫТА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

К. С. Ещанов

*ҚР БҒМ Ұ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
қазақ тілі мен әдебиеті білім зертханасының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.*

У. Б. Ещанова

КЕБМ экономикалық лицейінің қазақ тілі пәні мұғалімі, Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілді емес мектептерде тілдерді дамыта оқытудың әдістемелік негіздері нақты көрсетілген.

Аннотация. В статье представлены методические основы развивающего обучения языкам в школах с неказахским языком обучения.

Abstract. The article presents the methodological basis of developing language teaching in schools with non-Kazakh language learning.

Тірек сөздер: қазақ тілі, қазақ тілін оқыту әдістемесі, дамыта оқыту.

Ключевые слова: казахский язык, методика преподавания казахского языка, развивающее обучение.

Keywords: the Kazakh language, the Kazakh language teaching methodology, developing education.

Қазақ тілі – құрылымы мен жүйесі дамыған, сөз байлығы аса мол, ұлттық тіл деңгейіне көтерілген қазақ халқының ұлттық тілі, Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі.

Мемлекеттік тіліміз – Қазақ тілін өз мәртебесіне сай қоғам өмірінің күллі салаларына енгізу, қолданыс аясын кеңейту бүгінгі күннің өзекті де келелі мәселесі болып келеді. Еліміздің осындай мақсат-ұстанымдарына қарай «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» қабылданды. Мемлекеттік бағдарламаның басты мақсаты – Қазақстанда тұратын барлық этностардың тілін сақтай отырып, ұлт бірлігін нығайтудың маңызды факторы ретінде саналатын мемлекеттік тілді балабақша, мектеп, жоғары оқу орындарында, мемлекеттік қызмет пен қоғамдық-саяси, әлеуметтік кәсіпкерлік саласында батыл қолданысқа енгізіп, қазақстандықтардың өмірлік қажеттілігіне айналдыру[1].

Мектепте оқытылатын «Қазақ тілі» пәні білім деңгейі, ой-өрісі дамыған, өз ойын еркін жеткізе алатын, туындаған мәселе-

лерді шеше білетін, өмірге бейім, жаңашыл ұрпақ тәрбиелеуге негіз қалайды.

Соңғы кездері қазақ тілін оқыту мәселесіне қатысты ғылыми әдебиеттерде, бұқаралық ақпарат құралдарында «қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту», «қазақ тілін шет тілі ретінде оқыту» және «қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде оқыту» деген мәселелер көтеріліп жүр. Қазақ тілін ана тілі ретінде оқытуды жетілдіруді де естен шығармағанымыз жөн. Өйткені бұл өте маңызды да күрделі мәселелердің бірі.

Жалпы қазақ тілін оқыту әдістемесі жайлы сөз болғанда, әуелі басқа ұлт өкілдеріне қазақ тілін оқыту мәселесін жеке бөліп қарастырған өте орынды. Өйткені, қазіргі таңдағы көп жұмыс істеліп, жан жақты қарастырылып отырған проблема – орыс аудиториясында қазақ тілін оқыту проблемасы. Сонымен қатар, бұл мәселе тілдік коммуникацияның тікелей зерттеу объектісі бола келіп, қазіргі кезеңде өзекті мәселе болып отырған қазақша сөйлеуге үйретудің тиімді жолдарын табуға көмектеседі.

Оқытудың, тәрбиелеудің мазмұнын қоғам дамуының қарышты қадамына сәйкестендіріп, оны шырқау биіктерге көтеруге бағытталған тың әдіс-тәсілдер жасалуда. Нәтижесінде тұтас педагогикалық үрдістер өзгертіліп, білім берудің тиісті деп табылған жаңа технологиялары дүниеге келуде. Оқыту барысында жаңа технологиялық әдістерді пайдалану шәкірттердің ойлана білу қабілеттерін дамытады, олардың білім сапасын жақсартады, ой-өрісін кеңейтеді, есте сақтау қабілеттерін өсіреді. Оқыту мен дамыту әдістерінің екеуі де жеке тұлғаның қалыптасуына үлкен ықпал ететін маңызды айғақтар болып саналады. Дамыта оқытуда оқушының ойлау, ізденушілік, зерттеушілік қабілеттері артып, талдау арқылы белгілі бір шешімге келуге, оны дәлелдей білуге, оқушының өз ой-пікірін айтуға мүмкіндік беріледі [2].

Дамыта оқыту технологиясының тұжырымдамасына сай, білім беру барысындағы оқушылардың даму мазмұны, мүмкіндіктері және даму қарқындары олардың оқу іс-әрекеттеріне байланысты анықталады. Өйткені дамыта оқыту процесінде оқушы өзін мұғалім дамытуға міндетті және солай болуы тиіс объект ретінде емес, өзін-өзі дамытуға, өзгертуге қатысатын субъект ретінде орын алады. Оқушы өзінің оқу процесіндегі белсенді субъект ретінде қатысуы ғана дамыта оқыту технологиясын басқа технологиядан басты белгі ретінде ажыратып тұрады. Демек, дамыта оқыту баланы тікелей (субъекті, объекті) жан-жақты дамыта отырып (жеке басын, дүниетанымын, ойлауы, темпі) оқытуға негізделеді. Бұл, әрине, оқушының өзін өзгеріп, дамуына өзінің ниет қоюы мектеп жасындағы баланың дамуының негізгі мазмұнын білдіреді. Оқушының даму белсенділігін теориялық білім мазмұны арқылы ұйымдастыру, сол мақсатқа оқушымен бірлесе отырып бет алу - дамыта оқыту технологиясының мазмұнын құрайды. Ал оқушы оқу процесінің мұғалім сияқты екінші субъектісі болу үшін өз бойында қажетті біршама қасиеттерді ашу керек. Атап айтқанда, оқушы өзінің алдына қойылған міндеттерді табу жолын, әдісі, амалын мұғалімнен күтіп отыр-

май, өз бетімен орындауға қабілеті барын көрсетуі, соны дамытуы керек. Ал ондай оқушы қалыптастыру үшін білім беру процесін сол мақсатқа сәйкестендіріп құру керек. Дәстүрлі мектепте оқушының алдына қойылған міндеттерді шешудің дайын бірнеше жолын мұғалім өзі көрсетіп, тек соны жаттап алуға үйретеді. Дамыта оқытуда оқушыға алға қойылған міндеттерді шешудің жалпы принциптері үйретіледі.

Дамыта оқытуда оқушы құбылысты танудың принциптерін меңгереді. Ал ондай дағдыларды игеру үшін оқушы берілген жаттығуды орындаудың, тапсырманы орындаудың шарттарын зерттеп тани алатын дәрежеде болуы керек. Қарастырып отырған құбылыстың, нәрсенің бойындағы белгілерді бар қылып тұрған ішкі қасиеттерді, заңдылықтарды және олардың арасындағы тұтас қылып тұратын байланыстар мен қатынастарды зерттеп тани алатын дәрежеге жеткен оқушы – дамыта оқыту технологиясының күтетін нәтижесі болып табылады.

Дамыта оқыту жүйесінде қойылатын сұрақтар проблемалы, ойлауды, пайымдауды қажет ететіндей етіп беріледі. Оқушы да ондай сұраққа өз ойын, өз пікірін білдіре жауап беруге дағдыланады. Жауаптардың бірнеше нұсқада болу мүмкіндігі қарастырылады. Дидактикада салыстыру негізгі тәсіл болып табылады. Заттарды салыстыра отырып түсіну – тек адамға ғана тән. Балалар салыстыру тәсілдерімен мектепке келгенге дейін де біршама таныс болады. Ал мектепке келген соң, оқудың алғашқы күнімен бастап, бұл тәсіл пайдаланыла бастайды.

Мұғалім салыстыру әдісімен сабақ жүргізе отырып, оқу материалын оңай, көрнекі етіп меңгертуге мүмкіндік алады. Баланың қиялын дамытады. Салыстыру белгілі мен белгісіз арасындағы көпір сияқты, оқушыларға өмірінен тысқары білімді меңгеруге көмектеседі. Салыстыра отырып, оқушы заттар мен объектілердің байқамай, көрінбей қалатын белгілерін анықтауға үйретеді. Баланың байқампаздығынан артады. Ал байқамсыздық - баланың жалпы дамуындағы негізгі психологиялық компо-

нент болып табылады. Оқушы салыстыра отырып бұрынғы өтіп кеткен материалдар мен жаңа білім арасындағы логикалық байланыстарды анықтауға үйренеді.

Дамыта оқыту жүйесінің маңызды тағы бір ерекшелігі сынып оқушыларын «жақсы», «жаман» оқушылар деп бөлмей, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызуды мақсат тұтуы. Нашар оқитын оқушының да өз шамасы келгенінше, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылған. Сол арқылы ол да өзін мүмкін дәрежеге дейін дамыта алады. Бұл жолда оның қателесуі, жаңылуы әбден мүмкін. Тек мұғалім тарапынан көрсетілген сабырлылық, байсалдылық оның өз күшіне деген сенімін арттырып, алға жетелейді деп есептеледі.

Дамыта оқытуды ұйымдастыру, балаға ақыл-ой әрекетін меңгеруге жағдай жасау деп қарастыру керек. Дамыта оқыту сабақтағы ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасындағы ерекше қарым-қатынас.

Сабақта дамыта оқыту технологиясын пайдаланудың тиімді жағы оқушы іс-әрекетін ұйымдастыру, яғни ақыл-ойы мен өзіндік тұжырымы арқылы жаңа тақырыпты саналы түрде меңгеру дағдыларын қалыптастырады. Оқушыларды шығармашылық жұмыстарға баулап, олардың белсенділігі мен дербестігін, қызығушылықтарын арттыра түсу үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады.

Дамыта оқыту дербес жұмыс істеуге, алған білімді пайдалана білуге үйретеді. Шығарма жазуды меңгеру – оқушылардың білім, білік, дағдыларына негізделеді. Бұл білім, білік, дағдылар негізінде оқушы тақырыпқа байланысты негізгі ойды айқындайды, материалды жинап, жүйелей

отырып, шығарманы арнайы композициялық тұлғада құрастырады. Оқушы шығарма жазу үстінде шығармашылық еңбектің қуанышына кенеліп, өзінің ойын бейнелі, көркем сөзбен жеткізуге талпынады. Сөйте отырып, тілдің көркемдік кестесін молынан меңгерудің қажеттілігін саналы түрде ұғынады.

Дамыта оқытуда оқушылардың пікір жазып үйренуі үлкен рөл атқарады. Оқыған әңгіме, мақала, баяндама, реферат түрлеріне пікір жазуға үйретуде оқытушы түрлі әдіс-тәсілдерді дұрыс қолдануы қажет. Оқушылардың қабылдауын, ойлануын, қиялдануын, сөйлеуін дамытуға тікелей бағыттауда шығармашылық жұмыстың бұл түрі үлкен ізденісті, еңбектенуді қажет етеді.

Сонымен, дамыта оқыту жүйесінің ерекшеліктері мен өзгешеліктеріне тоқталып кеттік. Айтылғандарды қорыта келе, дамыта оқыту технологиясының негізінде диалектикалық (интенсивті, сапалық, мәнділік) әдіснама жатыр деп айтуға болады. Дамыта оқыту бала бойындағы табиғи қабілеттерді жаңа белестерге көтеруді мақсат тұтатын принциптерге негізделген және дербес жұмыс істеу барысында алған білімді пайдалана білуге үйретеді.

Тәрбиелік қуаты берік білім халықтың болашақ даму бағытын өзі айқындауына жол ашады. Ал бұл мемлекеттік тілдің оқытылу сапасы мен оның ұйымдастырылуының түпкі нәтижеге сәйкестік деңгейіне тікелей қатысты. Бұл тілге ұлттық ділдің бірден-бір тетігі, тірегі, тіні деп қарауды қажет етеді. Оның үстіне тіл – таным құралы, тіл арқылы адам дүниені танып біледі, барлық білімді сол арқылы игереді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 29 маусымдағы № 110 Жарлығымен бекітілген.

2. А. Асқарбаев, М. Жазыбаев, С. Рахметова. “Бастауыш оқудың тиімділігін арттыру”: Алматы-1975, 6-47 бет

ROLE AND PLACE OF A VIRTUAL LABOARTORIYA IN EDUCATIONAL PROCESS

N.N. Ospanova

*Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor,
S. Toraighyrov Pavlodar Stste University, Pavlodar c.*

A.S. Akanova

*Master of Informatcs, senior lecturer,
L. Gumilev Eurasian National University, Astana c.*

G.M. Abildinova

*Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor,
L. Gumilev Eurasian National University, Astana c.*

Аңдатпа. Мақалада білім беру жүйесіндегі виртуалды зертхананың негізгі артықшылықтары анықталып, «Алгоритмдер, мәліметтер құрылымы және бағдарламалау» пәні бойынша берілген виртуалды зертхана сызбасы берілген.

Аннотация. В статье определены основные преимущества виртуальной лаборатории в системе образования, также схема виртуальной лаборатории, представленная по дисциплине «Алгоритмы, структуры данных и программирование».

Abstract. The article identified the main benefits of a virtual laboratory in the education system, as well as a diagram of a virtual lab presented on the discipline "Algorithms, data structures and programming."

Тірек сөздер: ақпараттық технологиялар, виртуалды зертханалар, бағдарламалық қамтамасыз ету.

Ключевые слова: информационные технологии, виртуальные лаборатории, программное обеспечение.

Keywords: information technology, virtual labs, software.

Dynamically developing modern society shows the new demands on the education system. One of the tasks of training is to adapt the students for life in the world of high technology and the permanently increasing amount of information.

Computer technology is effective and can greatly improve the quality of education. However, the fact of using the computer in the learning process is not a guarantee of success, and significant results can be achieved by proper using of it.

Problems of learning with using new information technologies in education have studied foreign and Kazakhstani scientists V.A. Dalinger [1], P.P. Dyachuk [2], M.P. Lapchika [3], V.R. Maeyer [4], L.P. Martirosyana [5], M.N. Maryukova [6], D.Sh. Matrosa [7], E.Y. Bidaybekov [8], T.S. Balykbaev [9], J.K. Nurbekova [10] and others, in which

considering questions on the use of various information technology tools to enhance learning and build skills.

One of the methods of improving the efficiency of the learning process is the usage of additional means of training, the most effective of which in recent years is the virtual laboratory. Virtual laboratories give the opportunity to conduct experiments without direct contact with real installations or equipment. Necessity to create virtual laboratories in education arose from the difficulties of applying in some cases real laboratories.

Analysis that made by us revealed the following advantages of using the virtual laboratory, comparing to other means of education or by the actual hardware [11]:

- Lack of financing does not allow purchasing expensive equipment, using

of computer equipment with virtual base eliminates this drawback;

- The possibility of modeling processes, the flow of which is fundamentally impossible in the laboratory conditions. Illustrative visualization on a computer screen. Modern computer technology will observe the processes which is difficult to distinguish in the real circumstances without using of additional equipment;

- Some works require post-processing large enough arrays received digital data that is running on the computer after doing a series of experiments. The weak point in this sequence using real lab is to enter the received information into the computer. In the virtual laboratory this step is missing because the data can be entered into a spreadsheet of the results directly when doing the experiments by experimenter or automatically.;

- Possibilities of usage of a virtual laboratory in distance learning, when basically there is no possibility to work in university laboratories.

Analysis, the study of the scientific and methodological literature, as well as their own teaching experience has shown that the actual problem in the programming environment is the use of different languages in the same content, their interaction and their performance in practical classes. In this regard, there is a need to create a virtual laboratory for the subject "Algorithms, data structures and programming."

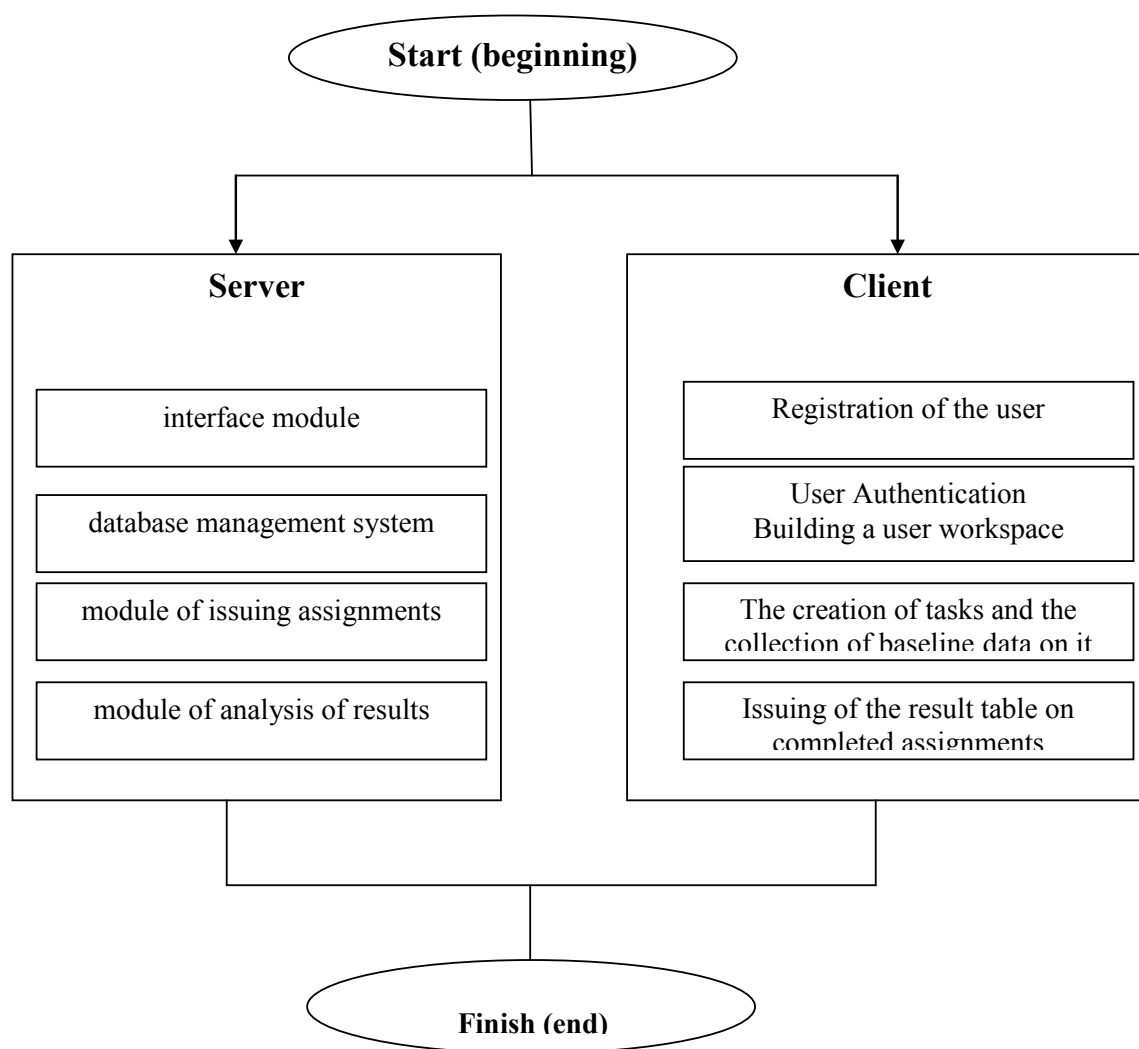
Like all software, information systems and means of automation we have created a virtual laboratory to identify two main components, which are closely linked - client and server.

The functions of the client part include:

- Registration of the user;
- User Authentication
- Building a user workspace
- The creation of tasks and the collection of baseline data on it;
- Issuing of the result table on completed assignments.

The server component is the core of a virtual laboratory. Its main component parts are: interface module, database management system, module of issuing assignments, module of analysis of results. More detailed scheme of the developed virtual database is shown in picture 1. The use of a virtual laboratory has a number of obvious advantages: for working in the lab is necessary minimum software. The program is written in the language of multimedia features Flash, a popular programming language Delphi. Developed a virtual laboratory for the subject "Algorithms, data structures and programming", extends students' learning independence, increase their motivation to the learning through involvement in the creation of their own individual learning paths and work on them, make in a timely multilevel control of knowledge and to get full information about student's work and the level of his mastering learning material, consider the needs of a contingent of students, to offer them not only the questions also nontrivial creative tasks.

Review of previous scientific research shows that such work outs have already been conducted, for example in the field of chemistry (E-Learning courses for new generation as a school course on chemistry), educational experimental activity of technical university students on the base of innovative laboratory course for distance learning, etc., however the proposed our research project is completely different structure and content of the original virtual laboratory for modern components with computer support, innovation which is reflected in the new design solutions and new approaches to the development of methodological support for virtual lab (module of content of the main theoretical theses, creative problem solving module, the control module of student's academic achievement)

Picture 1 - Scheme of virtual database on discipline "Algorithms, data structures, programming"

Literature:

1. Далингер В.А. Избранные вопросы информатизации школьного математического образования: монография. Омск: Изд-во ОмГПУ, 2010. 150 с.
2. Лапчик М.П. Информатика и информационные технологии в системе общего и педагогического образования. Монография. Омск: Изд-во ОмГПУ, 1999. 294 с.
3. Дьячук П.П. Качество подготовки и обучаемость студентов / П.П.Дьячук, И.А. Егоренко // Управление образовательным процессом в вузе: материалы VI региональной научно-методической конференции. Красноярск, 2005. С. 43-45.
4. Бидайбеков Е.Ы., Григорьев С.Г., Гриншкун В.В. Создание и использование образовательных электронных изданий и ресурсов. //Учебно-методическое пособие. Алматы: КазНПУ, – 2006, – 136 с.
5. Нурбекова Ж.К. Теоретико-методические основы обучения программированию: Монография. – Павлодар, 2004. – 225 с.:ил.

ЖАҢА ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ ҚОҒАМДА ӨМІР СҮРУГЕ ҚАБІЛЕТТІ АЗАМАТТЫ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ЖҰМЫС ЖҮЙЕСІНІҢ БАСЫМДЫЛЫҒЫ

Г.Б. Сағитова

Дарынды балаларға арналған қазақ-түрік мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты, Орал қ.

Аңдатпа. Мақалада білім алушыларды «Мәңгілік Ел» құндылықтарына бағыттауда оқу-тәрбие жүйесінде атқарылып жатқан жұмыстар қарастырылғын.

Аннотация. В статье освещены работы, проводимые с учащимися в учебно-воспитательном процессе, ориентированные на ценности «Мәңгілік Ел».

Abstract. The article highlights the work carried out with the students in the educational process-oriented values «Mangilik El».

Тірек сөздер: ұлттық патриотизм, қазақстандық патриотизм, деонтология, құндылықтар.

Ключевые слова: национальный патриотизм, казахстанский патриотизм, деонтология, ценности.

Keywords: ethnic patriotis, kazakhstan's patriotism, deontology, values.

Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан-2050» Стратегиясының ғана емес, ХХІ ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымас идеялық тұғыры! Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол – барша Қазақстан қоғамының ұлы құндылығы. Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр. Отанды сүю – бабалардан мирас болған ұлы мұраны қадірлеу, оны көздің қарашығындай сақтау, өз үлесіңді қосып, дамыту және кейінгі ұрпаққа аманат етіп, табыстау деген сөз. Барша қазақстандықтардың жұмысының түпкі мәні – осы!

«Мәңгілік Ел» идеясының бастауы тым тереңде жатыр. Осыдан 13 ғасыр бұрын Тоныкөк абыз «Түркі жұртының мұраты – Мәңгілік Ел» деп өсиет қалдырған. Бұл біздің жалпыұлттық идеямыз мемлекетіміздің тамыры сияқты көне тарихтан бастау алатынын көрсетеді. Жалпыұлттық идеяны өміршең ететін – Елдің бірлігі.

Қазақ хандығының 550 жылдық тойын атап өтілуі – халқымыздың Егеменді, Тәуелсіз «Мәңгілік ел» болғанымызды дәлелдейді. Ғасырдан-ғасырға ұласып келе

жатқан еліміздің тарихын, тілін, дінін, салт-дәстүрін, ата-бабаларымыз сақтаған жерін, байлығын бүгінгі күні «Мәңгілік Ел» ұрпақтары жалғастырады және болашақта ұрпақтан-ұрпаққа мұра етіп қалдырады деп сенеміз.

Қазақстандық патриотизмнің, азаматтықтың, руханилықтың саяси және адамгершілік мәнін түсіну, адамгершілік бағдарлы, әлеуметтік белсенді, үйлесімді дамыған тұлға қалыптастыру процесі жүріп жатыр.

Елбасымыз Мәңгілік Елге бастайтын, абыройлы әрі мәртебелі жолды жалғастыратын жастарға, яғни Бізге зор сенім артып отыр. Өйткені, Отанымыздың болашағын баянды етіп, аға буын салып кеткен сара жолды жалғастыратын – Біз, жастар! Сондықтан, әлемнің дамыған 30 елінің қатарына ену жолында аянбай еңбек етіп, Қазақ Елін төрткүл дүниеге таныту – тікелей жастардың қолында! Ұлт Көшбасшысының ел ертеңі – жастарға көбірек жүгіне сөйлеуі осының айшықты дәлелі. «Бұл Стратегия Сіздерге арналған. Оны жүзеге асыратын да, жемісін көретін де сіздер. Елдің болашағын бірге жасаңыздар!» деген Елбасы Қазақстанның болашағын жастармен байланыстырады. Жас буын өкілдеріне

арналған мемлекеттік бағдарламалар сәтті жүзеге асуда. Соңғы жылдары жоғары білім алуға берілетін гранттар саны ұлғайтылып, мемлекеттік «Болашақ» бағдарламасы аясында жас қазақстандықтар әлемнің таңдаулы оқу орындарында озық білім алуда. Ең басты міндет ретінде белгіленген – әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына кіру – Қазақстан жастарының мойнына жүктелер үлкен міндет болмақ. Өз білімімізбен, жаңашылдыққа деген құштарлығымызбен осы мұратқа лайық болуға, соның талабына жауап беруге тиіспіз. Демократиялық қоғамда осындай ұрпақ ауадай қажет. Соның бірі – аталмыш білім ошағында «Мәңгілік ел» құндылықтарын дарыту бағытында оқу-тәрбие жүйесінде көптеген жұмыстар жасалуда, атап айтар болсақ:

- ұлттың жалпықазақстандық ділін, мәдени, ұлттық-тарихи дәстүрлерін ескере отыра, зияткерлік, рухани және шығармашылық әлеуеті жаңғыртылуда;

- балалардың этикалық, азаматтық-патриоттық, мәдени-эстетикалық тәрбие деңгейі көтерілуде;

- ата-ананы құрметтеу, ата-аналардың баласының болашағы үшін жауапкершілігі және балалардың ата-ана алдындағы борышы және т.б. дәстүрлі отбасылық құндылықтар арттырылуда;

- оқушының жауапкершілігін және жасөспірімдер мен жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауын дамытудың жоғары әлеуеті – еңбек тәрбиесі жүргізілуде;

- денсаулық мәдениеті мен саламатты өмір салтын қалыптастыру бойынша тиімді жұмыстар атқарылуда.

Яғни, Елбасы Жолдауында өмірдің баға жетпес құндылығы – балаға, бала тәрбиесіне, болашағына көп көңіл бөліп отыр. Отбасы, әке мен бала, бала мен ана мәселесінде бала тәрбиелеу – болашаққа үлкен инвестиция деуінде үлкен мән жатыр. Бұның барлығы ұлттық құндылықтарды сақтап, дамытуға бағытталған әрекет. Адамзат өзінің байырғы құндылықтарынан ажырамауы үшін атсалысып, адамдарды ізгілік пен қамқорлыққа шақыруы көңілге

қонымды.

Ұлт тәрбиесі – ұлт болашағы. Егеменді еліміздің ертеңгі болашағы – жас ұрпақ тәрбиесі. Білімді, денсаулығы мықты азамат өсіруде мектеп пен ата-ана ынтымақтасуы қажет. Кейін опық жеп, бармақ тістемеу үшін баланы қаршадайынан дұрыс тәрбиелеуге, бала бақытының шынайы бағбаны болуда бар күш-жігерді жұмсаған жөн. Зерделеп қарар болсақ, патриотизмге тәрбиелеуде сүйенетін «ұлттық патриотизм» және «қазақстандық патриотизм» деген негізгі екі ұғымды жас ұрпақ санасына сіңіре отырып, сол арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, туған халқы туралы нақты түсінік қалыптастыру – отбасында ата-ана мен мектеп мұғалімдерінің басты міндеті. Жас буынды түрлі еңбектерге сүйене отырып тәрбиелеуде осы екі ұғымның маңызын ашып көрсету – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін қажеттілігі.

Қоғамда өмір сүруге қабілетті азаматты және патриотты тәрбиелеудегі жұмыс жүйесінің басымдылығы ретінде жұмыстың мына түрін айтып кетуге болады. Мысалы, балалар ертеңгі сабаққа өздеріне бекітілген кабинетте отырып дайындалады, балалар бірінен-бірі білмегенін сұрауға, бірін-бірі үйретуге мүмкіндік алады. Сыныптасынан қалыспауға, өз қабілеттерін көрсетуге ұмтылыс оларды бәсекелестікке тәрбиелейді. Балада деонтологиялық сана қалыптастыру – мектептің негізгі бағыты. Деонтологиялық сана – өзіндік ойлау, кез-келген іске шығармашылықпен қарау, жалпыадамзаттық құндылықтарды түсіне білу, қарама-қайшылықтарды жоюда болжамдар құра білу, білімге деген белсенді құштарлықпен оны сауатты игеру мүмкіндігімен сипатталатын тұлғаның интеллектуалдық мәдениеті.

Оқушыны білімге ынталандыруда және тәрбие ортасын құруда лицейде сыныптан тыс құрылған топтың мәні ерекше. Оған төмендегідей талаптар қойылады:

- бұл топқа әр пән бойынша 7-11-сыныптың әр түрлі жастағы оқушылары кіреді;
- аталған топта жоғары сыныптың оқушылары өзінен төменгі сыныпта оқи-

тын жеткіншектерге жетістікке жету дағдыларын үйретеді;

- бұл топтың оқушылары өздерін қызықтыратын пән бойынша әңгімелесулер өткізеді, өзара білім бақылауларын ұйымдастырады, мұғалімдермен бірге сұхбат өткізеді;

- белгілі бір мерзімге дейін білім деңгейін меңгеру жөнінде өзара талап қояды;

- сол мерзім ішінде оқушы барлық күш-жігерін өз бетімен қосымша білім алуға, талап қойылған білім мазмұнын меңгеруге жұмсайды;

- осы топ оқушылары өздері таңдаған пән бойынша білімін жетілдіріп қана қоймайды, өзара көмекке дайын, бір-біріне үйретеді;

- олардың өмірге көзқарастары, қызығушылықтары, ой-өрістері ұқсас болғандықтан, олардың өзара тіл табысуы, бір-бірін түсінуі оңайға түседі;

- төменгі сынып оқушылары үлкенді «аға» деп құрмет тұтады және жоғары сынып оқушылары да өз кезегінде ағалық қамқорлықтарын аямайды. Тәрбиенің бұл түрі арқылы олар кішіпейілділікке үйренеді;

- мектепте білімді оқушының беделі жоғары;

- балалардың өзін-өзі дамыту ортасы құрылады;

Лицейдің тәрбие жұмысы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтармен тәр-

биеленген, көшбасшылық қасиеттері бар, әлеуметтік және тұлғалық өзін-өзі анықтауға қабілетті білімді тұлға қалыптастыруды көздейді. Педагогикалық ұжым әр бала тұлғасының мотивациялы-құндылықты аясын дамыту бағытында төмендегі жұмыстарды атқарады:

- тұлғаны жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға, ана тілін және қазақ халқының, Қазақстан Республикасында тұратын этностар мен этникалық топтардың мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу;

- көшбасшылық қасиеттері бар, жаңа демократиялық қоғамда өмір

- сүруге қабілетті азаматты және патриотты тәрбиелеу;

- отбасының тәрбиелік әлеуетін күшейту;

- оқушыларда табысты әлеуметтенуі үшін құзыреттіліктерді, толассыз өздігімен білім алу мен өзін-өзі дамытуды, олардың саналы түрде жан-жақты өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі дамытудың жоғары формасы – өзін-өзі тәрбиелеуге қатысуды қалыптастыру.

Қорыта келгенде, облыстық дарынды балаларға арналған қазақ-түрік мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты «Мәңгілік Ел» Қазақстан-2050 Стратегиясының басты мақсатына қол жеткізуде белсенді қатысатын тұлға қалыптастыруда қызмет атқарауда.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2012 жыл. – 15 желтоқсан.

2. «Ұлт жоспары – Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың бес институционалдық реформасын жүзеге асырудың 100 нақты қадамы» // Астана. – 2015. – 20 мамыр.

ЕЛБАСЫ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫП-ҮЙРЕНУ АРҚЫЛЫ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

М.Ж. Дүйсебаева

аға оқытушы, «Өрлеу БАҰО», Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада Елбасы шығармаларын зерделеу арқылы «Мәңгілік Ел» идеясын іске асырудың өзекті мәселелері қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы осуществления идеи «Мәңгілік Ел» через изучение произведений Главы государства.

Abstract. In the given article were discussed topical issues of the idea of "Mangilik El" through the works of the President of Kazakhstan.

Тірек сөздер: Елбасы шығармалары, «Мәңгілік Ел» идеясы.

Ключевые слова: произведения Главы государства, идея «Мәңгілік Ел».

Keywords: works of the President, the idea of «Mangilik El».

«Бүгінгі ұрпақтың заңғар мұраты – тарих төрінен тиесілі орын алған, өзгелермен терезесі тең, өркениетті, өміршең ел – Қазақстанның мызғымас тұғырын қалыптастыру. Біз қазір сол игілікті қоғамның лайықты іргетасын қалау үшін еңбек етіп жатырмыз. Соны сендерге аманаттайтын боламыз» деген сөзді Н.Назарбаев 1997 жылы айтқан еді.

Содан бергі 20 жылға жуық уақытта тәуелсіздіктің тұғыры бекіп, егемен елдің еңсесі биіктеді, әлемнің барлығына дерлік атын танытын елге айналды. Мұның бәрі қазақ халқының және қазақстандықтардың басын бірлік пен ынтымақта жарастыра білген Елбасының көреген саясаты арқасында мүмкін болды.

«Мен қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол - Мәңгілік Ел идеясы» деген сөз бүгін басты қағидаға айналды. Осы бір ұлы мақсатты іске асыратын, ең алдымен қазақ азаматы болуы тиіс. Ал идея отбасында, білім мекемелерінде жан-жақты және тоқтаусыз жүйелі түрде жүргізілуі керек» деген тұжырымдамасы Қазақстан Рес-

публикасы Президентінің жыл сайынғы Жолдаулары мен халықпен болған кездесулердің барлығында көрініс табатын.

2012 жылы 5 маусымда Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде ҚР Мемлекеттік хатшысы Марат Тәжиннің төрағалығымен қазақтың ұлттық тарихын зерделеу жөніндегі ведомствоаралық кеңейтілген отырыста Елбасының ұсынысымен «Тарих толқынындағы халық» атты арнаулы бағдарламаның мақсаты – қазақтың ұлттық тарихының көкжиегін кеңейту, ұлттың жаңа тарихи дүниетанымын қалыптастыру екенін айтты. Ол төл тарихымызды зерделеуде басты көңіл бөлетін жайттарға тоқталды.

Бұл үшін ең алдымен орта мектептер мен жоғары оқу орындарында тарихты оқытудың заманауи зерттеу тәсілдері мен оқыту әдістеріне негізделген қазіргі заманғы және ғылыми біртұтас мемлекеттік стандарты жасалуы керек. Жұмыс 5 бөлікте қарастырылуы керек: 1) Ұлттық тарих қоғамдық ғылымдардың арасында негізгі салаға айналуы тиіс; 2) Қазақстан тарихының ортақ тұжырымдамасы жасалуы тиіс; 3) Қазақстан туралы еліміздегі және шет елдердегі тарихи материалдар жинақталып, жүйеленуі тиіс; 4) Ортаазиялық но-

мадтық өркениетті зерттеуге айрықша мән берілуі тиіс; 5) Тарихи сапалы оқулықтарды даярлау мәселесі.

«Бұл - тарихи жады мен тарихи әділеттілікті қалпына келтіру жолындағы ауқымды жұмыстардың басы. Қазіргі мемлекетіміздің қалыптасқан белесінде біз өз тарихымызды бүгінгі заман биігінен көрсетуге тиістіміз», - деді Мемлекеттік хатшы. Әрбір адамды өз тарихын жете білуге, құрметтеуге үндеген осы құжат, әсіресе білім саласындағы мамандарға мол жауапкершілік жүктеді. Осы ретте, сабақта және сабақтан тыс іс-шараларда тәуелсіз елдің тарихын Елбасы шығармаларын оқыту арқылы оқушыларға танытуға әбден болады. Және бұл жұмыспен тек тарихшылар ғана емес, барлық пән мұғалімі айналысуы керек.

Тағы бір айта кететін жайт – балабақшадан бастап, ЖОО студенттеріне дейін Елбасының адами-азаматтық тұлғасын үлгі етіп, оның адамгершілік қасиеттерін білім саласындағы жеке тұлға тәрбиесінде өнеге етуді жолға қою керек. Мәселен, балабақша бүлдіршіндеріне Астана қаласының көше, ғимараттарының тарихынан, атақты адамдардың өмірінен қысқа әңгімелер құрастырып таныстыру керек. Өздері тәрбиеленіп жатқан балабақшаның қашан салынғаны, «Алтын сандық», «Алпамыс», «Алтын дән», «Әлем», «Тайбурыл» деп аталуының сыры неде, сол балабақша орналасқан Республика, Абылай хан, Бөгенбай батыр, Тәуелсіздік т.б. даңғылдары мен Бейбітшілік, Достық, Ш.Уәлиханов, С.Сейфуллин т.б. көшелерінің аталу себептерін қызықты мәліметтермен таныстыру нәтижелі болмақ. Сондай-ақ, мектеп оқушыларының әрбір сабақта барлық пән бойынша, Қазақстан мемлекетінің тарихы мен бүгінгі тыныс-тіршілігінен мағлұмат беретін ақпараттар кеңінен пайдаланылуы керек. Мысалы, Қазақстан тарихы, әдебиет сабақтарында «Ұйғыр халқында «жігіт басын» сайлау дәстүрі бар. Оның тарихы тереңге тартады. Бас болып сайланған жігіт сол бірге тұрып жатқан адамдардың барлық ісі: шаруасы, салт-дәстүрінің сақтауы, той-томалақ өткізіп, өлім-жітімді жөнелтуі

– бәрі-бәрі үшін жауап береді, ұйымдастырады, ал жұрты оған сөзсіз бағынады, айтқанын мүлтіксіз орындайды. Егер жігіт басы жүктелген міндетті орындамаса, халық оны дереу алып тастайды». Бұл ежелгі дәстүрдің қазіргі өзін-өзі басқару мүддесімен ұқсастығы мен айырмашылығын салыстыр. Қазақ халқында бұл қалай аталады? Деген тапсырмалар оқушыны ізденуге, өзінше ой түюге, салыстыруға үйретсе, Елбасының «...Бесте ме екем, әлде жеті жастамын ба... Менде бір құпия арман болды. Мұнар басқан көгілдір көп таулардың тым болмаса ең берісінің шыңына бір шықсам шіркін деп көксейтінмін.

Бірақ, көз арбаған әлгі шыңға он төрт жасымда табан тірегенім жадымда. Сол жерде тұрып мен бәрін көрдім... жер тәнінде сала-сала болып жатқан алып күре тамырлар сияқты жырлар мен сайлар; біздің ауыл мен көрші ауылдардың түймедей болып ағараңдаған үйлері; бұраң қаққан сан-тарап жолдар; шоқ-шоқ қызғалдаққа бөккен көк майса белдер; күрең даланың бетіндегі жамау сияқты жүгері алқабының төртбұрыш сап-сарғыш танаптары... бәрі-бәрі көз алдымда, етек тұста жайыла көсіліп жатты» - деген естелігін география, табиғаттану, дүниетану пәндерінде пайдаланып, оқушылардың арман-мақсатын анықтау, туған жерді сүю, табиғатын қорғау қасиеттеріне тәрбиелеуде қолдану – әр мұғалімнің шығармашылық шеберлігіне байланысты.

1997 жылы шыққан Қ.Әлімқұлов пен М.Қасымбековтың «Нұрсұлтан деп ат қойдым...» кітабында:

*Құрметтеп қаласы да, даласы да,
Санайды дүйім жұрттың панасына.*

Алаштың ардақ тұтқан азаматы,

Атыңды еншілепті баласына, - деген өлең шумағы бар.

Сол жылдары 18 ұлттың баласына есімі берілген үш Нұрсұлтан Назарбаев, үш Нұрсұлтан Әбішұлының саны қазір қаншаға жеткенін білу де балаларға қызықты болар еді. Зерттеу-іздену жұмысы осыдан басталады.

Сондай-ақ, «Астананы ауыстыру – сөзсіз тосын да сирек оқиға. Қоныс аудару да

адам өміріндегі айрықша оқиға саналады. Кейбір адамдарда еш уақытта көшуге деген қажеттілік тумайды, енді біреулер жиі көшіп-қонуға құмар. Мемлекеттер де өздерінің бас қалаларын ауыстырып жатады. Және осындай ауыстырудың қажеттілігі ел тұрғындарының қалауына қарағанда, мемлекеттің пайдасынан жиірек туындайды» деген Елбасының сөзін сіз қалай түсіндіресіз? Бірнеше дәлел келтіріңіз деген тапсырма бере отырып, «XX ғасырда тұтас бес қала біздің мемлекетіміздің астанасы болып белгіленді», «1920 жылы ҚАКСРдің астанасы – Орынбор қаласы болды. Республиканың оңтүстігіндегі қазақтар үшін Орынбор алыс болуы – астананы көшіру қажеттілігін туғызды. Үміткерлер ретінде – Ақтөбе, Семей, Ақмола, Шымкент, Әулиеата және Ақмешіт қалалары ұсынылды» деген мәліметті қазіргі Астанаға көшіру кезіндегі саяси-әлеуметтік, экономикалық фактілермен салыстыр. «1925 жылы 15-19 сәуірде Ақмешітте V съезд өтті, Ақмешіт Қызылорда болып өзгертіліп, астанаға айналды», «1927 жылы Транссібір теміржол магистралі салынды, ол Алматы арқылы өтетін. Сондықтан, астана Алматыға көшірілді».

«Австралияның астанасы болуға Мельбурн мен Сидней қалалары таласты. 1913 жылы астана болып Канберра таңдалды» деген мәліметті оқушылардың талқысына салып, XX ғасырда тұтас бес қала біздің мемлекетіміздің астанасы болып белгіленуін салыстыру, мысал келтіру арқылы шешім шығаруға, қорытындылауға, өз ойын дәлелдеуге үйретуде – бүгінгі оқушы бойында құзыреттілікті қалыптастырудың бір жолы болмақ.

2009 жылдан бері мектептерде енгізілген «Дінтану негіздері» пәні сабағында Елбасының «Өз ата-анамның нағыз мұсылман болғанын білемін. Олар мені мұсылмандық рухында тәрбиеледі. Және атеистік бағыттағы өткенімізге қарамастан, біз өз дінімізді сақтай білдік. Бізді араб тілінде оқытқан жоқ, мектепте бізге Құранды танытып, намаз оқуды үйреткен емес. Сондықтан мен және менің буыным мұндай тәлім ала алмадық. Бірақ, біз өзімізді мұсылманбыз деп есептейміз. Мұхамед пай-

ғамбарға іштей сенеміз. Біз Қасиетті Құран сөзіне сенеміз» Біріккен Араб Әмірліктері «Галф Ньюс» газеті мен «Арабсат» теледидарына берген сұхбатын пайдалану да өзекті.

Мектептерде көп пайдаланып жүрген оқытудың түрлері, сабақ түрін белгілеу мұғалімнің терең біліміне, іскерлігіне, шығармашылық қабілетіне байланысты. Сабақтың қандай түрі таңдалса да, ең негізгісі оқушыларды дербестікке, белсенділікке, ойшылдыққа, іскерлікке үйрету, алған білімі сеніміне, дүниетанымына айналуын үздіксіз көздеу болса, Н.Назарбаевтың еңбектерінде, жыл сайынғы халыққа арнаған Жолдауларында азаматтардың бойында жоғары патриоттық сананы, елі, халқы үшін мақтаныш сезімін қалыптастыруды басты мұрат ету керектігін талмай айтып келеді. Әсіресе, Елбасының халықтың мақал-мәтелдерін орынымен қодануының өзінен көп нәрсеге үйренуге болады.

*Таққа таласушы көп, жарасушы аз.

*Ханның тағы шайқалса, халықтың бағы шайқалады.

*Әкеге ұл болу-арбаға жегілу, халыққа ұл болу – арманға жегілу.

*Ханда қырық кісінің ақылы бар.

*Бір адам таққа отырса, қырық адам атқа отырады.

*Тозған қазды топтанған қарға алады.

*Заманына қарай амалы.

Елбасы еңбектерінен ынтымақ пен бірлікке, достық пен татулыққа үндеген тәрбиелік тағылым мол мысалдарды өте көп келтіруге болады.

«...Маған халқым осындай өтпелі кезеңде өзінің тізгінін ұстатты. Бұл-оңай шаруа емес. Бүкіл қазақстандықтар болып ұйымшылдық танытуымыз қажет. Және де еліммен пікірлесудің осы мүмкіндігін пайдалана отырып, ертеңгі болашағымыз – жастарға деген ерекше көзқарасымды тағы да қайталамақпын. Келер үшінші мыңжылдықта өмір сүру бақыты жастардың маңдайына жазылған. Жастардың өз болашақтарының, жақсы тұрмыстарының негізін өздері қалауға аянбай жұмылатын уақыты келді. ...Бірлігімізді, Елдігімізді сақтай білейік» (Президенттік телефон

желісі, 1991 ж.) деген сөзін еске алсақ, 20-дан асып, желкілдеп өскен тәуелсіздіктің құрдастарын мысалға көптеп келтіруге болады. Өйткені, олар, өз арамызда, қасымызда өмір сүріп жатыр.

Н.Назарбаевтың еңбектерінің арасында «Еуразия жүрегінде» кітабындағы « Алматы көкжиегі», «Астана ажары», «Атаулар керуені», «Өңірлік өрлеу өзегі», «Тарихтан танабында таңба қалған», «Ел қондырдық Есілге», «Есілдің оң жағасы, сол жағасы», «Мәуелі бәйтерек», «Астананың бас қалқаны», «Ежелгі қоныс, ескі жұрт» осындай көптеген тарауларын тақырып етіп алып, сабақта пайдалану арқылы көкірегінде мәңгілік елдің алауы маздаған, қайсар да табанды ұл, жайсаң да жаны жақсылыққа іңкәр қазақ қызының тәрбиелеудің маңызы зор.

«Н.Назарбаевтың ел ертеңін ойлаудағы ақыл-ой озықтығына, сол арқылы сараланатын айрықша екі қасиеті бар. Оның алғашқысы – сабырлы да саңлақ саясаткерлігі, екіншісі – болашақты болжай білетіндігі, әрі сол байламдары бойынша батыл қадамдарға баруы» деп баға берген Оразалы Айсиннің сөзіне еш талас жоқ (168-бет).

Қорытындылай келе, жүздеген ұлт пен ұлыстың басы қосылған, діні мен ділі, тілі мен мәдениеті әртүрлі өкілді біріктіріп, қазақтың мақсат-мүддесін бір арнаға тоғыстыра білген Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың өмірі мен еңбек жолы, сөз жоқ кез келген азаматқа адамгершілік тұрғыдан, ел басқару өнері – үлгі боларлық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Назарбаевтың халыққа Жолдаулары. 1997-2015ж.
2. Назарбаев Н. Ә. «Еуразия жүрегінде». - Алматы: Атамұра, 2005. - 192 б.
3. Әлімқұлов Қ., Қасымбеков М. «Нұрсұлтан деп ат қойдым...». - Алматы: Өнер, 1997. - 272 б.

ОРТА МЕКТЕПТЕ ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ ТАРИХИ САНАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ ПӘНДЕРДІҢ РОЛІ

Қ.Қ. Кунапина

т.ғ.к., доцент, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ.

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беретін мектептерде қоғамдық пәндерді оқуда өскелең ұрпақтың тарихи санасын қалыптастырудың өзекті мәселелері қарастырылған.

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования исторического сознания подрастающего поколения при изучении общественных предметов в общеобразовательной школе.

Abstract. In this article are considered the topical issues of formation of historical consciousness of younger generation during studying the public subjects at comprehensive school.

Тірек сөздер: қоғамдық пәндер, тарихи сана, Қазақстан тарихы.

Ключевые слова: общественные предметы, историческое сознание, история Казахстана.

Keywords: social objects, historical consciousness, the history of Kazakhstan.

Адамның жан қуатының жетілуіне,
ақыл көзінің шарасын ұлғайтуға тарихтың маңызы күшті
Ж. Аймауытов

Қандай да бір ел әлемдік деңгейде өскелең ұрпағымен танылатыны қазіргі таңда ақиқат. Жас ұрпақтың терең білімі мен тек тәлімді тәрбиесі тәуелсіз еліміздің мықты іргетасы екені де мәңгі жадымызда. Олай болса егемен еліміздегі жалпы білім беретін орта мектептердегі қоғамдық пәндерді оқыту барысындағы белестеріне көз жіберейік.

Ең алғашқы білім стандарты 1998 жылы дайындалғанын білеміз. Әрине, одан кейінгі жылдары өзгермегелі қоғамдық-әлеуметтік жағдайларға байланысты білім мазмұнын сәйкестендіріп стандартты қайта өңдеп, еліміздегі білім сапасын әлемдік деңгейге неғұрлым жақындату мақсатында біршама толықтырулар енгізілді. Жалпы білім беретін оқу орындарында базистік оқу жоспарында әрбір білім саласы бірнеше пәнді қамтитынын білеміз.

«Қоғамтану» білім саласына «Тарих», «Қоғамтану негіздері», «Құқықтану негіздері» (соңғы 3-4 жылда «Дінтану негіздері» факультативтік міндетті сабақтары) пәндері кіреді.

Еліміз тәуелсіздік алғалы халыққа білім берудің басқа салалары сияқты жалпы білім беретін мектептерде тарих пәнін оқытуда да үлкен өзгерістер болды. Олардың ең бастыларының бірі 1989/90 оқу жылынан бастап Қазақстан тарихын жалпы білім беретін мектептерге дербес пән ретінде енгізілуі еді.

1996 жылы 26 қыркүйекте Үкіметтің Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептеріне арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді дайындау және басып шығарудың мақсатты бағдарламасында көрсетілген міндеттерге сәйкес қазірге дейін қолданылып келген жалпы білім беру мектептердің оқу жоспары ы. Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясында бірнеше рет қаралып талқыланып, Білім және ғылым министрлігінің алқасында белгіленген болатын.

1997 жылы бағдарламалар бекітіліп, 1998 жылы конкурс жарияланып, авторлар құрамы бекітілді.

Тек тарих пәні оқулықтарын жазуға мектеп мұғалімдерінен бастап ҚР Ұлттық

ғылым академиясының академиктеріне дейін 28 автор қатысты. Ал әдістемелік авторлардың басым көпшілігі мектеп мұғалімдері – 26. Осы ұйымдастыру шаралары жаңа буын оқулықтарының мүмкіндігінше сапалы дайындалуына әсер етті. Осындай ретпен 2001-2002 оқу жылынан бастап, әр жыл сайын бір-бір сынып жаңа буын оқулықтарына көшіп отыруы, сөйтіп 2005-2006 оқу жылында 9-сыныпта негізгі мектептің жаңа буын оқулықтарына көшуі аяқталды», - деп жазады сол кездегі Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының қоғамдық пәндер бойына зертхана меңгерушісі академик Т.Т. Тұрлығұл.

Дегенмен де жалпы қоғамдық пәндерді, әсіресе Қазақстан тарихын оқыту барысында біршама кертартпа пікірлер, кедергі қалыптасқаны белгілі.

1. Орта мектепте Ұлттық бірыңғай тест арқылы емтихан алу барысында алғашқы 1-2 жыл Қазақстан тарихы пәні міндетті тапсыратын пән емес, таңдау пәні ретінде ғана кірді.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігіне Алматы қаласы мектептерінің тарих пәні мұғалімдері ашық хат жолдап, оны республика мұғалімдері және зиялы қауым өкілдері қолдап, кейін Қазақстан тарихы міндетті ҰБТ тапсыратын пән болып енгізілді.

2. 2003 жылы «Қазақстан тарихы» журналының басшылығымен «Мектептегі қоғамдық пәндерді оқытудың өзекті мәселелері» атты дөңгелек стол ұйымдастырып, бұл басқосуға ЖОО-ның, мектептің ұстаздары және Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясы зертхана қызметкерлері қатысып, ҚР Білім және ғылым министрлігіне ашық хат жазған болатын. Ол ашық хат Қазақстан тарихы журналының № 6, 2003 жылғы санында басылды.

Бұл хатта негізінен Қазақстанның барлық оқу орындарында қоғамдық пәндерді заман талабына сай оқытылуы туралы айтылды. Бұл хатта айтылған негізгі пікірлер жоғарғы жақтан қолдау тапты.

3. 2006 жылы ҚР Білім және ғылым министрлігіне «Қазақстан тарихы қағажу көр-

месін» атты ашық хат жолданды. Бұл хатта ЖОО-да Қазақстан тарихы пәні емтиханнан алынып тасталғанына өз пікірін білдіріп, Отан тарихы бүкіл қоғамға, әсіресе жастарға патриоттық тәрбие берудің негізгі құралы екені баса айтылды. Хатқа барлығы академик М. Асылбеков бастаған 12 адам қол қойып, бұл хат «Қазақ тарихы» журналының № 6 санында жарияланды. Бұл хат та жауапсыз қалмады. ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2007 жылы 22 қазанда № 499 бұйрығы бойынша «Мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын бекіту туралы» бұйрығы шығып, осы бұйрықта «Қазақстан тарихы» пәнінің айырықша мәртебесін қамтамасыз ету, сондай-ақ патриотизмді тәрбиелеу, күшейту және дамыту мақсатында біршама шаралар белгіленген. Ал аталған бұйрықтың 4-тармағында «жоғарғы оқу орындарының басшыларынан 2006 жылы түскен және мемлекеттік емтихан тапсырмаған студенттерден Қазақстан тарихы пәні бойынша мемлекеттік емтихан алу» талап етілген.

Бұл егемендіктің арқасында көзқарастың өзгергенін, яғни қоғамдық сананың өскенін, еліміздің төл тарихқа деген жанашырлығы деп білеміз. Яғни дүниетанымдық көзқарастағы өзгерістер тарихи түсініктерге жаңа бағыттар алып келді. Осы фактілердің өзінен қоғамдық пәндерге деген сұраныстың әрине, егемендіктің арқасында қандай дәрежеде екенін көріп отырмыз. Бәріне де уақыт сыншы, тарих – оқиғалардың ұзын тізбегі десек, мына бір оқиғаға тоқталғым келеді.

1970-жылдары Орталық комитеттің мүшелері мен жазушылар арасындағы кездесулерде тарихи шығармалар туралы сөз болғанда қазақ әдебиетінің көрнекті жазушысы С. Мұқанов, І. Есенберленнің «Хан Кене» кітабы туралы былай деп өз пікірін білдірген: «Кітап біршама жаман жазылмаған. Кенесары бүкіл одақтық масштабта әшкереленген адам. Ол туралы қаулы осы уақытқа дейін күшін әлі жойған жоқ. Осыдан кейін мұндай кітаптың қалай жарық көргеніне қайран қаламын. Ендеше, Қазақстан партиясының Орталық комитеті бұл кітаптың шығуына неге рұқсат берді?

Кенесарының іс-әрекетіне көзқарас, қатынас біреу-ақ болу керек. Оның ісі, әрекеті Россияға жат, қарсы жүргізілді... жұрт жабылып осы кітапты оқып жатыр. Біраз адамдар, студенттер ұлтшылдық ұрандар көтеріп жүр. Біз хандарды мақтауға неге жол беріп отырмыз. Әрине, ескіні жазуға мен қарсы емеспін, бірақ хандық құрылысты мадақтаудың қаншалықты қажеті бар еді? Халықтардың арасын ашып, араздастырған тарих әшкерелеген осы бір өлікті қайта тірілтудің қаншама қажеті бар? Бұл кітап жастарға керісінше әсер етіп, ұлтшылдық сезімін өршіте түседі. Жазушының жалпы тарихқа көзқарасы дұрыс емес. Ал бұл жақсылыққа әкелмейді, зиянын тигізеді. Сіз инженерсіз. Тарихтан көрі өзіңіз жақсы білетін өндірісті жазбайсыз ба, ханның сізге керегі не?»

Бұл оқиғалар тізбегін оқушы қауым өзі топшылар. Тарихи уақыт мәселенің дұрыс-бұрысын көрсететіні тағы да ақиқат.

Ал, тарих пәні білім көзі ғана емес, тәрбиелік пән екенін ескерсек, оқушыларға тарихи сана қалыптастырудағы орны ерекше екені түсінікті. Тек қана биылғы атаулы мерейлі жыл Қазақ хандығының 550 жылдығы туралы тақырыпты айтсақ:

Орта мектепте қазақ хандығының өзекті мәселелерін оқыту барысында дала академиктеріміздің, яғни ел басқарған ұлы тұлғалардың еңбектеріне баға бере отырып, олардың қазақ халқын айқын өзгерістердің қатерлі дауылынан аман қалып қалудағы роліне тоқталып, өнегелі жақтарына оқушылар назарын аударып, тәрбиелік жағына мән беру ең басты назарда болуы қажет. Небір қилы замандарды бастан кешкен қазақ халқы ұлттың ұлттығын сақтау қалудың өзі өзекті мәселеге айналған кезде еліне демей, жұртына қорғаныш болған тұлғалар әрқашан халқымен бірге өмір сүретіні ақиқат қой. Бірақ егемендігімізге 20 жылдан асса да, әлі де төл тарихымыздың ашылмаған, айтылмаған сырлары көп екені рас. Әрине, әлі де айтылмаған, тоңы жібімеген кеңестік кезеңдегі көзқарастар сарқыншағы әсіресе ел билеген хандар туралы бұрыс пікірлер дұрыс пікірге қарағанда басымдау. «Хан емессің қасқыр-

сың» - деп Жәңгірді, Ресейге бодандыққа берілді деп Әбілқайырды, «өз халқына тырнағы батқан» Хан Кене – деген пікірлер орнына, хан Жәңгірдің оқу білімге көңіл аударып, жол ашқан, елін отырықшылыққа үгіттеп, өзі де үлгі көрсете білген, Әбілқайырдың Ресейге қосылу туралы мақсатының шынайы нәтижесін, Кенесарының «жүз күн құл болғанша, бір күн азаттығым» - деген ой-пікірін оқушыға жете түсіндіріп, тәрбиелік жағынан аса мән бөлу, бүгінгі күннің өзекті мәселесі деп білеміз.

Әрине, әлі де болса айтар мәселелер баршылық, соның бірі оқулықтың және оқу әдістемелік құралдардың тапсырмалары тарихи оқиғаларды салыстыру, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табу, тарихи құбылыстар, тарихи фактілер, жеке қайраткерлерге баға беру, өз көзқарастарын білдіру, яғни оқушы бойына тарихи сананы қалыптастыру мәселесіне баса көңіл аудару қажет. Олай болса қосымша көрнекіліктер, арнайы балаларға арналған тарихи кинолар, слайдтар, балаға ұғынықты тілде тарихи хрестоматия жазуды қолға алатын уақыт та жетті. Мысалы орта буын оқулықтарында «Суворовтың Алпіні басып өтуі» деген сурет бар, 70-тен асқан ақсақалдың ерлігіне бас иіп, суретті көрген балалар мен де осындай болсам деген сана сезімі оянатыны хақ. Өйткені оқулықтан күнде көреді ғой. Ресей тарихындағы Куликово шайқасы, Мұз қырғыны, т.б. оқулықта суретін ғана емес, сипаттап жазылғанын оқығанда оқушы соның ішінде жүргендей сезініп, рухтанып отырады-ау.

Ал, бізде әлі де Орбұлақ шайқасы, Аңырақай шайқасы, т.б. тіпті ешқандай сурет жоқ десек артық емес. Оқулықта жылы, бірекі сөйлеммен айтылған оқиға. Бары осы. Тағы бір айтарымыз, соңғы кездерде біршама тарихи тақырыпқа салынған суретшілеріміздің (картинасы) өнертуындылары бар Д. Кастеев «Құтты қоныс», К. Әжібекұлы «Ұлы дала. Құрылтай», А. Назарқұл «Қасиетті билер елі», Д. Кастеев «Шайқас алдындағы жекпе-жек», Н. Қарымсақов «Ұлы көш» т.б. Міне осындай тарихи тақырыптарға салынған көрнекі-құралдар жасау өмір талабы, заман қажеттілігі деп ойлаймын. Орта

мектепте әсіресе, Қазақстан тарихы пәнін оқыту барысында оқулық оқушыны тұлға ретінде дамытуға оның тарихи танымын, қоғамдық санасын, ойлау қызметін жетілдіруге, ең бастысы елжанды, ұлтжанды мен қазақ елінің азаматымын деп тәрбиелеуге тиіс. Қазіргі оқулықтарда азды-көпті олқылықтар бары рас. Оны айтып та, көріп те жүрміз. Бірақ тәй-тәй басқан еліміздің төл оқулықтарының сүрініп-жығылып жүріп жүгіріп кететініне, озып кететініне кәміл сенімдіміз. Өйткені жоғарыда келтірілген дәйектер мен деректер дәлел бола алады. ҚР Білім және ғылым министрлігі, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Оқулық орталығы, т.б. қаншама тер төгіп еңбек етуде. Соларды неге айтпасқа, еңбегін неге бағаламасқа. Тек кемшілікті тере бермеуіміз керек сияқты. Ол адамдар марапаттауға лайық емес пе? Басқасын айтпағанда өзім редакция алқасының мүшесі болып отырған 10-15 жылдық тарихы бар «Қазақ тарихы» журналы бас редакторы Әбілдабек Салықбай және «Қазақстан тарихы әдістемелік журналы» (орыс, қазақ тілдерінде) бас редакторы Тамара Әзімханова жоғарғы жақтан награда түгіл, мақтау қағазын алмағанына не дейсіз. Ал осы журналдардың ел тарихына қосқан үлесі қаншама.

Құрылғанына аз уақыт болса да, көп игі істерімен танымал болған Мемлекет та-

рихы институты (басшысы проф. Б. Аяған), Алматыдағы Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (басшысы проф. Х. Әбжанов) және еліміздегі ЖОО ғалымдары қаншама еңбектер жазып, еліміздің тарихын тереңінен зерттеп, толықтыруда. Ғұламалар айтқандай, аз емеспіз, ісіміз де баршылық.

Жоғарыдағы пікірлерімізді қорытындылай келе мынадай пікірлер айтқымыз келеді.

1. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ұйымдастыруымен облыс орталықтарында да көшпелі республикалық кеңестер өткізу;

2. Республикалық арнаулы пән басылымдарында алқа күшелерінің құрамына жауапты қызметкерлердің де болғаны дұрыс.

3. Арнаулы Қазақстан тарихы бойынша көрнекі құралдар шығару (слайд, фильм, т.б.).

4. Орта мектепке арналған Қазақстан тарихынан қосымша қазақ жазушыларының тарихи шығармаларынан арнайы хрестоматия шығару.

Ел үшін еңбек етіп, тер төгіп қалам ұстаған әріптестерге төл тарихын ұлттық рухын құрметтей білетін өскелең ұрпақты тәрбиелеудегі еңбектеріңізге тек табыс тілейміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. *ҚР Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Алматы, 2002.*
2. *Тұрлығұл Т. Тарихты оқытудағы кемшіліктерге кімдер кінәлі? Қазақ тарихы. № 6. 2007 ж. – 85 б.*
3. *Тілегенов Б. Тұйық өмірдің құпиясы. Алматы: Дәуір, 1992. – 133 б.*
4. *Кунапина К., Сейтқазиева А. Қазақ хандығының өзекті мәселелері бойынша жаңа көзқарастар мен тұжырымдар арқылы оқытудың тәрбиелік мәні. // «Қазақ хандығынан тәуелсіз Қазақстанға дейін» халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. 22-23 мамыр, 2015. – 332 б.*

ЖАСӨСПІРІМНІҢ БОЙЫНДА ТАРИХИ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Д.Қ. Әмірғалиева

қоғамдық пәндер әдіскері, Астана қаласының Білім басқармасы, Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада жас ұрпақтың тарихи санасын қалыптастырудың өзекті мәселелері қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования исторического сознания у молодого поколения.

Abstract. The article deals with topical issues of formation of historical consciousness among the younger generation.

Тірек сөздер: тарихи сана, Қазақстан тарихы, тәрбие.

Ключевые слова: историческое сознание, история Казахстана, воспитание.

Keywords: historical consciousness, the history of Kazakhstan's education.

Өз тәуелсіздігін алған қай мемлекет болмасын алдымен тарихын қайта зерделейтіндігі баршаға мәлім. Сол сияқты қазақ халқы да сонау өткен ғасырдың 90 жылдары ата тарихын терең тануға ұмтылыс жасады.

1995 жылы «Қазақстан Республикасында тарихи сананы қалыптастырудың тұжырымдамасы» қабылданды. Тарихи сана дегеніміз – тарихи процесс жөніндегі жүйесіз, үздік-үздік, дерек арқылы дәлелденбеген субъективті тарихи білім. Ғылыми тарихи сана деп – белгілі бір қоғамның пайда болу уақытынан осы күнге дейінгі дамуы жөніндегі жүйеленген объективті білімді айтамыз.

Адамзат дамуы ең жоғары деңгейге көтерілген қазіргі өмір сүріп отырған XXI ғасыр Қазақстан үшін ерекше кезең. Жаһандастыру процесінің әсерінен әлемнің көптеген нүктесінде тұрақсыздық орнап, геосаясатта өзгерістер орын алуда. Кейбір елдер саяси және экономикалық тәуелсіздіктерінен айырылуда. Осы орайда ата-бабаларымыздың сан ғасырлық арманы мен төккен қаны және терінің өтеуімен келген Тәуелсіздікті тұғырлы ету мемлекетіміздің ең басты міндеті болып табылады. Осыған орай ұлт көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан 2050» стратегиясының басты бағдары ретінде ұсынған «Мәңгілік Ел» идеясы еліміздің

болашаққа барардағы «Ұлттық Ұлы Ұраны» болып табылады.

Осыдан 13 ғасыр бұрын түрік бабамыз данагөй, абыз Тоныкөк негізін салған «Мәңгілік Ел» идеясын қалпына келтіріп, жандандырудағы Ұлт көшбасшысының басты мақсаты «Мәңгілік Ел» идеясын қазақ ұлтының мақсат-мүддесі және елімізді ортақ Отан еткен ұлттар мен ұлыстардың ұлттық идеологиясына айналдыра отырып, Қазақстанды әлемдегі бәсекеге қабілетті ірі державалар қатарына қосу, яғни тарих сахнасынан мәңгілік орын алатын қуатты елге айналдыру.

«Біздің бұл дүниеде бір-ақ Отанымыз бар, ол – Қазақстан» деген Елбасымыздың сөзі барша қазақстандықтарға ерекше күш, рух беріп бірлікке, ынтымақтастыққа, отаншылдыққа үндейтіндігі сөзсіз.

Егемендіктің, Тәуелсіздіктің тарихи маңызын тереңінен түсіну үшін, Мәңгілік Елге айнауымыз үшін, еліміздің төл тарихын тереңінен танып, зерттеп-зерделеп, осы ұлы жолдағы ерлік дәстүрімізді ұлықтап, насихаттай білуіміз қажет.

Елбасымыз Қазақстанның тәуелсіздік тарихы аппақ парақ бетіне күні кеше түсе қалған жоқ, оның көне дәстүрлері бар екендігін атап айтты. «Бүгінгі күнді түсініп, түйсіну үшін де кешегі кезеңге көз жіберуіміз керек» дегені және Ұлытау төрінде ұлт тұтастығы туралы ой қозғағанда айтқа-

нындай, қазақтың тарихы сонау ертеден, сақ, үйсін, қаңлы, ғұндардан бастау алып, көк түріктермен жалғасқандығында.

Елбасының патриотизмі бүкіл қазақстандықтарға үлгі. Саясатты емес, экономиканы бірінші орынға қойған Елбасымыз Қазақстанды әлемдегі дамыған алдыңғы қатарлы отыз елдің қатарына қосуды мақсат етіп қойды. Еліміздегі жүзден астам ұлттар мен ұлыстарды қазақтың қара шаңырағы астында бейбіт татулыққа ұйытты. Керей мен Жәнібек бабаларымыз құрған, осы кезге дейін 550 жыл, яғни 5 ғасырдан астам өмір сүрген Қазақ мемлекетін Елбасымыз «Мәңгілік Елге» айналдыруды мақсат етіп қойды. ««Қазақстан-2050»-Мәңгілік Елге бастайтын ең абыройлы, ең мәртебелі жол. Осы жолдан айнамайық» - деді.

Жасөспірімнің бойында тарихи сананы қалыптастыру жолында Елбасымыз белгілеп берген «Мәңгілік Ел» идеясы алдағы уақытта біздің басты нысанымыз болуға тиісті, себебі Елбасы саясаты бабалар дәстүрінің заңды тарихи жалғасы. Соның дәлелі ретінде «Бабалар өсиеті» тақырыбында қала мектеп оқушыларымен өткізген байқауда Алпамыс батыр жырын жалғастыра жаттау, елін жаудан қорғаған батырларды, ұлы тұлғаларды сахнада сомдап, өздеріне үлгі ететіндіктерін сөз етті.

Ел Президенті Н.Ә. Назарбаев қазақ тарихына зор ықылас танытып, оған арнап өз еңбектерін жарыққа шығарды. Соның бірі «Тарих толқынында» деп аталған монографиясында тарихты тану, аға ұрпақты, ата дәстүрді құрметтеу, мәдениетті қолдау жөніндегі бастамалары ұлттық менталитетті, мәдениет пен өнерді, әдебиетті көтеруге қызмет ете отырып, ұлттық рухты күшейтіп, рухани сілкініс тудырған шаралардың басы болды.

Жасөспірімдердің бойында тарихи сананы қалыптастыру атқарылған іс-шаралар арқылы көрініс табады. Айта кетсек Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған «Дебаттық турнир», «Қазақстан Республикасының қалыптасуы мен дамуындағы Н.Ә. Назарбаевтың бастамалары» жобасы

аясында дебаттық турнир», «Назарбаев және Қазақстан мемлекеттілігі» ғылыми жобалар сайысы, Ұлы Жеңістің 70 жылдығына арналған «Отан үшін от кешкендер», Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған «Қазақ хандығы: тағдыры және тарихи маңызы» қалалық ғылыми-тәжірибелік конференциялар, Жеңістің 70 жылдығына арналған «Ұлы Жеңіс – ұрпаққа аманат» мюзиклі, Қазақ хандығының 550 жылдығына «Қазақ хандығының өрлеу кезеңі» сахналық қойылымдардың ролі жоғары болды.

Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесінің басты міндеті- білім берудің ұлттық моделіне ену арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу, жеке тұлғаның дамуына жағдай жасау, мектептен шыққан шәкіртті өмірге жан-жақты даярланған тұлға етіп шығару. Тарих мектепте оқытылатын негізгі қоғамдық пәндердің бірі. Жеке тұлғаның бойында тарихи сананы қалыптастыру және дамыту үшін тарих пәнінің орны ерекше.

Қазақстан Республикасы Президентінің – Елбасы кітапханасында өткен Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған «Назарбаев және Қазақстан мемлекеттілігі» атты ғылыми жоба байқауына мектеп оқушыларынан 47 жоба бойынша 56 оқушы қатысып өз ойларын ашық айтып дәлелдеуі оқушылардың бойында патриоттық сезімнің жоғары болуынан көрінеді.

Жас ұрпаққа халқымыздың тарихын тереңдете оқытып, тәрбиені ұлттық бағытта өрістетудің маңызы зор. «Семей полигоны. Қазақстан кеше және бүгін» тақырыбында Казконтентпен демеуші болған эссе сайысына қала мектептерінен 29 оқушы қатысты. «EXPO-2017: асқақ арман, зор мүмкіндік, мол жауапкершілік» тақырыбында эссе жазудан сайыс өткізілді. Оқушылардың бойында отаншылдық сезімін арттыру, «EXPO-2017»-нің мән-мағынасын Тәуелсіз Қазақстанның даму жолын нақтылау, тарихи білімдерін жетілдіру, елжандылыққа тәрбиелеу мақсатында болған байқауға қала мектептерінен 58 оқушы қатысты.

Сабақты есте қалдыру, оқушы санасына

терең сіңіру әрбір мұғалімнің өзіндік шеберлігін, шығармашылық еңбегін қажет етеді. Сондықтан да пән мұғалімі оқытудың әдіс-тәсілдерін, ғылымилығын арттырып, оқушылардың өзіндік ойлау қабілетін дамытып, шығармашылыққа баулу қажет. Жасөспірім бойында тарихи сананы қалыптастыру үшін ойлау қабілетін дамыту пәнге қызығушылығын арттыру арқылы жүзеге асады. «Неге? Неліктен? Оны немен түсіндіресің?» деген қосымша, жетекші сұрақтар қойылады. Мұндай сұрақтар оқушының материалды саналы түрде жүйеге келтіруіне, теңестіре отырып сөйлеуіне мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда ұстаздардан тәлім-тәрбие алып жатқан жас жеткіншіктер ертеңгі күні тек білімді маман ғана емес, сонымен қатар, Отанын, туған өлкесін жанындай сүйетін, ұлттық тарихы мен мәдениетін қастерлей білетін, рухани кемелденген азамат болып өсіп, жетілуі қажет. Өнер-білім мен сауаттылық қай халықтың болса да аса құнды байлығы. Қоғамдық қатынастар мен экономикалық саладағы өзгерістер тәуелсіз елдің білімді ұрпағын тәрбиелеу қажеттігін керек етеді. Әрбір күні өзгеріске толы бүгінде уақыт талабына сай өз елінің тарихын жете білетін азамат тәбиелеу ұстаздарға

үлкен жауапкершілікті жүктейді. Ұрпақтың білімді, саналы болуы ұстазға байланысты десек, мұғалімнің үздіксіз ізденуі қажет. Қазіргі уақыт талабы одан жан-жақты білімділікті қажетсінеді. Елбасы ұстаздар қауымымен кездесулерінде де мұғалім беделі – оның білімділігі мен біліктілігінде екендігіне назар аудара отырып, қазіргі мұғалімнің жан-жақты кәсіби дайындығы жастарға терең білімін үйрете алатын адам болуы шарт екенін көрсетіп берді.

Қазіргі кезде білімнің, тәрбиенің жан-жақты, сан қырлы әдіс-тәсілдерін жас ұрпақтың бойына сіңіре отырып жан-жақты дамыған, тарихи санасы, өзіндік ойлау қабілеті қалыптасқан тұлға дайындап оларды Отансүйгіш, елжанды азамат етіп тәрбиелеу – қоғам алдындағы басты міндетіміз.

Қорыта келгенде, әлемдік білім кеңістігіне ену жағдайында қоғам бізден, яғни мектеп мұғалімдерінен бәсекеге қабілеттілікті, шығармашылдықты, құзыреттілікті талап етеді. Ол үшін мұғалімдер қауымы қажымай-талмай, жан-жақты ізденіп отыруы керек. Сонда ғана біз өз Отанын сүйетін, мақтаныш ететін, елін-жерін қастерлейтін бәсекеге қабілетті, құзыретті, білімді ұрпақты үлкен өмірге сенімділікпен аттандыра аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптасуының тұжырымдамасы» ҚР Президенті жанындағы Мемлекеттік саясат жөніндегі Ұлттық кеңесте бекітілген. Алматы: Қазақстан, 1995. - 32 б.
2. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы
3. Назарбаев Н.Ә. «Тарих толқынында» Алматы: «Атамұра» 2003. 213-215 б.б.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ДИЗАЙН ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ

Г. С. Райсханова

старший менеджер отдела разработки контента,
Образовательный ресурсный центр, г. Астана

Аңдатпа. Мақалада педагогикалық дизайн шынайы ақиқат және мектептерге арналған оқу-әдістемелік кешендері мен сандық білім беру ресурстарының методологиялық негізі ретінде қарастырылады.

Аннотация. В статье педагогический дизайн рассматривается как объективно существующая реальность и методологическая основа современных учебно-методических комплексов и цифровых образовательных ресурсов для школ с учетом современного международного опыта в издательской практике и выпуске образовательных ресурсов.

Abstract. In this article, instructional design is regarded as objectively existing reality and methodological basis of modern teaching methods and digital educational resources for schools with the best international experience in the practice of publishing and production of educational resources.

Тірек сөздер: оқу-әдістемелік кешен, сандық білім беру ресурстары, педагогикалық дизайн.

Ключевые слова: учебно-методические комплексы, цифровые образовательные ресурсы, педагогический дизайн.

Keywords: educational-methodical complexes, digital educational resources, instructional design.

Педагогический дизайн – сплав современной науки, педагогики и искусства. Это спектр научно-педагогических исследований, медицинских нейрофизиологических данных о том, как работает мозг, как человек учится, усваивает и управляет знаниями, философские теории и методики, инструментарии по творческому представлению и визуализации контента образовательных продуктов. Философские теории, используемые в педагогическом дизайне, подчеркивают, что знания создаются из опыта. Значит обучающемуся нужно дать возможность получить опыт, планировать много практики, привязанной к контексту. Обучение должно происходить в реалистичных условиях и должно быть интегрировано с реальными учебными и жизненными задачами и с использованием новейших информационно-коммуникационных ресурсов.

Термин педагогический дизайн "Instructional design" означает ряд мероприятий, способствующих обучению, и "об-

разец творчества". В процессе педагогического дизайна для создания уникального образовательного продукта используются научные теоретико-практические знания, наблюдения, а также творческие, интеллектуальные и исследовательские способности и навыки.

Что является целью педагогического дизайна?

Он заключается в проектировании учебной среды и эффективном создании ситуаций успеха знаний, методики управления знаниями и навыками, которые расширяют возможности обучения для отдельных учащихся. Педагогическая наука обеспечивает теоретическое обоснование построения процесса обучения, а образовательные технологии – прикладной аспект педагогической науки, в основе которого лежит педагогический дизайн, что означает "план действий", осуществляемый с определенной целью.

Многие исследователи дают определение педагогического дизайна:

- Педагогический дизайн – использование систематического процесса для понимания проблем обучения, осознания, что нужно сделать для решения этих проблем, и затем осуществление этого решения (McArdle, 1991).

- Педагогический дизайн – это наука создания подробного описания условий разработки, оценки и реализации ситуаций, способствующих обучению (Richey, 1986).

- Педагогический дизайн – это целостный процесс анализа потребностей и целей обучения, разработка системы способов передачи знаний для удовлетворения этих потребностей (Briggs, 1977).

В целом, педагогический дизайн – это педагогический инструмент, когда учебные материалы и обучение становятся более привлекательными, эффективными, результативными.

Утверждение "в то время, как врачи проектируют здоровье, а архитекторы – пространство, педагогические дизайнеры проектируют образование человека" (Van Patten, 1989) подчеркивает важность педагогического дизайна [1].

Как представлять учебную среду, какая ее цель?

Главная цель педагогического дизайна – обеспечение продуктивности преподавания и создание комплексной среды обучения, на основе рационального представления, взаимосвязи и сочетания различных образовательных ресурсов: компонентов учебно-методических комплексов (учебника, рабочей тетради, руководства для учителя) и цифрового образовательного продукта в соответствии с целями обучения интегрированных учебных программ. При этом обеспечивается психологически комфортное и педагогически обоснованное нарастающее развитие участников образовательного процесса.

Как происходит практическая реализация задач педагогического дизайна при разработке учебно-методических комплексов и цифровых образовательных ресурсов?

По мнению экспертов Института образования, Университета колледжа Лондона необходимо делать предварительный анализ и контрольную проверку содержания образовательного продукта:

1. Способствуют ли разработанные учебные материалы:

- Развитию образовательного и личного устремления, самомотивации и независимого изучения?

- Развитию критического и аналитического мышления, творчества и исследовательских навыков, когнитивных способностей и навыков по использованию информационно-коммуникативных технологий и веб-навигаций?

- Развитию способностей решения проблем и сотрудничества, морального и этического сознания?

2. Насколько научные, исторические, исследовательские факты и технические термины в ресурсах точны и актуальны? Это – критически важная проверка. При подтверждении фактов и языка (терминов), не полагаться на первый же веб-сайт, требуется выполнить перекрестную проверку с числом сайтов гарантированного качества.

3. Являются ли учебные цели четко определенными и используются ли в качестве основы обучения и преподавания? Анализ задач обучения очень сильно влияет на структуру курса, правильность постановки целей обучения, использование практических заданий, качество подачи материала, инструменты и способы подачи материала, отбор материала и упражнений для формирования знаний, умений и навыков.

4. Предлагаются ли ученикам использовать навыки и полагаться на знания, которые, как вы думаете, они еще не изучали, на данном уроке или по всему учебному плану? И что учащиеся должны знать или научиться делать в конце курса, чего они не могли знать/делать до этого.

5. Поддерживаются ли комплексный язык и технические термины в достаточной мере? Во-первых, убедитесь, что вводимые

тексты (также инструкции) не перегружены специальными терминами, и что они используются одинаково во всем учебнике или в цифровом ресурсе.

6. Оказывается ли учащимся поддержка в доступе к их предварительным знаниям; установлении связи, когда это необходимо с их собственными жизнями и при изучении других областей учебного плана?

7. Предоставляется ли им возможность постепенно усваивать сложные понятия? Соответствуют ли учебные материалы возрасту? Кажутся ли они "правильными" в опыте преподавания ученикам определенного класса?

8. Соответствует ли язык и стиль изложения возрасту? Важно быть особенно осторожным, чтобы словарные термины, грамматика, синтаксис, предложение/абзац/длина текста были доступны ученикам соответствующего уровня.

9. Предоставляются ли детям необходимая информация и контекст для выполнения каждого задания? Предварительно требуется проверить, выполнив задания. Попробовать положиться только на вводимые тексты и обоснованные "предварительные знания" для учеников.

10. Может ли учебный момент в длинном тексте, анимации, видео быть более простым и доступным, выражаться при помощи подходящей схемы /фигуры/ аннотированной иллюстрации и др.? В таком случае имеет смысл обсудить данные возможности с авторами или разработчиками.

11. Предоставление описания подходов, позволяющих поддерживать интерес учащихся в процессе изложения материала, вовлечения ученика в процессы очного или дистанционного обучения. Добиться понимания различных методов и разработанных методик подачи материала /задачи обучения.

В проектировании процесса создания образовательных продуктов системно изучаются влияющие факторы: внешние и внутренние.

К внутренним факторам относятся: совокупность структурных элементов (ин-

структивный, концептуальный, содержательный, методический, контрольно-оценочный) и средства комплексного воздействия на обучающихся, направленных на осуществление информационной деятельности и взаимодействия, автоматизация учебно-методических материалов и формативного контроля учебных достижений.

К внешним факторам относятся: четкость, целостность и систематичность целей обучения учебной программы, профессиональные компетенции авторов и редакторов в конкретной предметной области, временные рамки, качество проводимых обучающих семинаров, достижимые задачи по управлению проектом.

По данным структурным единицам, содержанию и оформлению учебных материалов по шаблонам, разработанных тренерами Издательства Университета Кембридж, осуществляется системный подход к построению содержания образовательного ресурса, научно-методическое выстраивание единой системы из целей обучения, учебного материала и инструментов, доступных для передачи знаний определенному возрасту обучающегося. Данные подходы хорошо усваиваются педагогами при изучении 7 Модулей Программы курса повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан, и этот знаниевый потенциал авторов-учителей школ незримо отражается при разработке содержания компонента «Руководство для учителя» по основным предметам начальной и основной школ.

Основными этапами педагогического дизайна являются:

- анализ: определение цели учения, средств, условий будущей учебной работы;
- проектирование: подготовка планов, разработка прототипов, выбор основных решений, составление сценариев;
- разработка: превращение планов, сценариев, прототипов в набор учебных материалов;
- применение: учебные материалы используются в учебном процессе;
- оценка: результаты учебной работы

оцениваются, данные оценки используются для корректировки учебных материалов [2].

Поэтому важно понимание процесса дизайна и того, как это влияет на работу разработчиков, расширенное видение целостного учебника, рекомендации для учителя или цифрового ресурса, понимание проблем того, что потребуется рассмотреть все разделы по своему предмету, чтобы обеспечить качество, постоянство и последовательность, стратегии работы с данными проблемами в группах с авторами. Понимание того, какие материалы руководства для учителей требуются от учителей, понимание собственной роли как автора или редактора по отношению к своим коллегам.

Педагогический дизайн – это способ улучшить обучение с помощью детальной проработки потребностей, контекста обучения и систематизации разработки учебных материалов. В основе педагогического дизайна лежат важность содержания курса, стиля и последовательности изложения материала, а также способы представления контента.

Важно, что педагогический дизайн цифровых образовательных ресурсов не включает в себя описание возможностей анимации, графики и прочих дополнений к основному материалу. Он рассматривает именно содержательную часть обучения, сочетание теории и практики, моменты привлечения внимания, формирования мотивации и желания продолжать обучение, а также организацию и проведение обучающих семинаров по созданию контента.

Педагогический дизайн позволяет максимально эффективно передавать человеку знания именно за счет анализа потребности в обучении и поставленных перед курсом или программой целей. Он предлагает нам понять: кого и зачем мы учим и какова ценность знаний и навыков, а также предполагается правильно поставить цели обучения для обучающихся, так, чтобы они были понятны, очевидны, а главное, интересны ему.

При изучении степени влияния стратегий преподавания и обучения на учебный процесс на основе исследования Дж.Хэтти выяснилось, что наибольший коэффициент воздействия (1,44) имеет оценивание учащихся самих себя (исключительно точный результат, небольшое количество учащихся менее точны в оценивании себя, это может послужить препятствием, если учащиеся имеют негативный настрой по отношению к своим способностям). Следовательно, посредством ресурсов важно повысить эффективность обучения за счет более полного удовлетворения потребностей и желаний обучающегося. Требуется подобрать материал так, чтобы человек действительно будет в этой информации нуждаться, у него будет мотивация, и обучение сможет стать эффективным.

Из области преподавания наибольший коэффициент влияния на процесс обучения имеют (0,74-0,90: доверие учителю; проведение формативного оценивания; микро-обучение (учитель проводит урок, а затем анализирует ход урока после его проведения, используя видеозапись урока – данная практика применяется при апробации учебников и электронных ресурсов); понятные задачи (ожидания), простота и доступность обучения (ясность измерений достижений и фактический переход к действиям, учебные материалы и рабочий процесс, понятные объяснения, направляемая практическая деятельность); обратная связь; взаимное обучение, активная поддержка учеников при выполнении заданий. Это все учитывается при разработке концепции педагогического дизайна, организации детальной проработки потребностей и контекста обучения и систематизации разработки учебных материалов. Необходимо планомерное обеспечение тщательной проработки материала в соответствии с целями обучения; выстраивание системы постоянного анализа результатов обучения, оценки и совершенствования, как процесса передачи знаний, так и самого учебного материала: разработка в рамках предмета обоснованной теории обуче-

ния и теории предметного содержания для последовательной прогрессии обучения. Постоянное стимулирование и поддержка рефлексии учащегося возможны при применении разнообразных эффективных концепций и принципов – «расширенное применение».

Тим Оутс, руководитель группы по исследованию и разработке в оценивании «Cambridge assessment» рекомендует:

1. Концентрацию небольшого количества достижимых целей в основном академического характера или, связанных с индивидуальным отношением к обществу, вместо рассеивания сил на многие академические, социальные, эмоциональные и моральные цели.

2. Механизмы, обеспечивающие правильное преподавание с первого раза, так, чтобы не было «пробелов» и не нужно было позже заново проходить материал, например, дети должны повторить в своих тетрадях по домашней работе любое упражнение, которое они сделали неправильно в своей предыдущей домашней работе.

3. Использование одинаковых учебников всеми детьми, что позволяет учителям направить свою энергию на преподавание в классе и проверку домашней работы, вместо разработки рабочих листов, что характерно английской манере преподавания (Рейнольдс и Фаррелл 1996).

При дизайне ресурса на электронном носителе требуется учитывать правило Миллера-это способность человека запоминать одновременно 7+2, или - 2 элемента, не больше. Когда в электронном курсе на одном слайде располагаем слишком много элементов, то сталкиваемся с проблемой эффективного восприятия, мозг начинает перегружаться информацией. Все это приводит к формированию теории когнитивной нагрузки, которая позволяет делать обучение более эффективным, предлагает конкретные практические рекомендации. Опыт разработки e-learning курсов и программ показал, что применение педагогического дизайна дает ощутимые преимущества: доступные инструментари и

интерфейс; полное представление о предстоящем учебном процессе и о действиях для достижения результата; возможность последовательно продвигаться по курсу обучения с анализом результативности; интерактивные компоненты уместны и эффективны; устанавливаются взаимосвязи между педагогикой и технологиями.

При конструировании интегрированного содержания учебника используются следующие основные положения:

- интеграция учебного содержания на основе использования междисциплинарных связей;

- дифференциация учебной информации с целью сохранения внутренней структуры и повышения научного уровня каждой из объединяемых дисциплин;

- принцип профессиональной направленности;

- необходимость рассмотрения сложных аспектов изучения, являющихся предметами исследования соответствующих прикладных наук;

- оптимизация логической структуры учебника с целью повышения систематизации и системности представления учебной информации [3].

Эффективным научным методом, способствующим целостному познанию окружающей действительности, является системный подход в создании ресурса. Познание может рассматриваться как специфическая форма отражения окружающего мира. Любой объект познания выступает в качестве системы определенной сложности и поэтому познание предполагает отражение его целостности, структуры. Всякое познание, осуществляемое субъектом, начинается с чувственного конкретного, формами которого являются: ощущения, восприятие и представление. В процессе движения познания от конкретного к абстрактному, происходит его углубление в содержание исследуемого конкретного, выявление общего, отделение существенного от несущественного, образование соответствующих понятий, теорий, законов и др.

Важнейшим условием продуктивности и ускорения процесса познания является не только развитие и реализация на практике современных форм, методов и способов познания, но, прежде всего, вооружение ими обучающихся и специалистов, разрабатывающих учебные и дидактические материалы. Продуктивность и опережающий характер процесса познания во многом зависит от уровня и степени владения обучающимися и обучаемыми эффективными, методами, способами и средствами познавательной деятельности. Речь в данном случае может идти также о необходимости формирования и развития у субъекта необходимых методологических знаний, умений и навыков. Ситуация в системе образования такова, что многие субъекты имеют недостаточное представление о современных методах и формах познания, включая системный подход, системный анализ, синтез, индукцию, дедук-

цию, эксперимент, моделирование и не всегда умеют эффективно использовать их для достижения поставленных целей [5].

Педагогический дизайн – это не только новая тенденция в развитии педагогических технологий, но и необходимая составляющая компетенции педагога, автора-разработчика, редактора в сфере информационных, коммуникационных технологий и педагогических инноваций.

Системно-продуктивная деятельность в этом направлении актуализирует и повышает уровень организации профессиональной подготовки авторов и редакторов в процессе изучения интерактивных методик обучения и научно-методологических основ педагогики, методов визуализации и интерактивных элементов, облегчающих восприятие учебного материала для разработки качественных образовательных ресурсов.

Список литературы:

1. <http://e-learningcenter.ru>. Разработка электронных ресурсов. Что такое педагогический дизайн?
2. <http://www.iioqao.ru>. Васюкович В.В. Разработка и использование электронного учебно-методического комплекса на базе модульно-рейтинговой системы оценивания учебных достижений.
3. Берлёв С. В. Основные методические принципы построения и организации сетевых учебно-методических средств обучения // Педагогика: традиции и инновации: материалы междунар. науч. конф. (г. Челябинск, 11/2011 г.): Два комсомольца, 2011. - С.133-135.
4. Методическое пособие для авторов и редакторов учебно-методического комплекса для начальной школы, утверждено приказом Директора ЧУ «ОРЦ» 31.05.13 года.
5. Галиев Т.Т. Опережающее обучение на основе системного подхода: Учебно-методическое пособие. – Астана: Изд-во НЦОКО РК, 2011. – 316 с.
6. Методические рекомендации для авторов учебной и научной литературы / Сост. А. В. Гречкин, А. В. Калмыкова, Н. А. Камалетдинова, А. С. Курылев; Астрахан. гос. техн. ун-т. – Астрахань: Изд-во АГТУ, 2009. – 28 с.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОНИТОРИНГА В ОБРАЗОВАНИИ

М. Мукашева

к.п.н., доцент, НАО им. И. Алтынсарина, г.Астана

А. Уразов,

магистрант, ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, г.Астана

А. Умирзакова

*преподаватель математики, Актюбинский колледж транспорта, коммуникаций
и новых технологий, г.Актобе*

Аңдатпа. Мақалада білім беру саласындағы мониторингтік зерттеулер жүргізудің технологиялық және практикалық аспектілері қарастырылған. Орта білімді жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру жобасы мысалында білім саласындағы мониторингтік зерттеу ерекшеліктері ашылып көрсетілген.

Аннотация. В статье рассматриваются технологические и практические аспекты организации мониторинговых исследований в области образования. На примере мониторинга процесса реализации проекта подушевого нормативного финансирования среднего образования раскрыты особенности организации мониторингов в сфере образования.

Abstract. The article examines the technological and practical aspects of monitoring research in educational field. In the example of monitoring the implementation of the per capita normative financing of secondary education project, there were discovered some features of monitoring organizations in the field of education.

Тірек сөздер: білім, мониторинг, білім беру саласындағы мониторингтер, білім беру саласындағы жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру.

Ключевые слова: образование, мониторинг, классификация мониторингов в образовании, подушевое нормативное финансирование в образовании.

Key words: education, monitoring, classification of monitoring in education, per capita normative financing in education.

Платформой для менеджмента в социально-экономических системах, в том числе системе образования служат объективные и актуальные по времени информации, касающиеся процессов, протекающих в этой системе. Наличие такой информации на уровне отдельных школ, городов и областей, целых регионов предоставляет возможность определять и отслеживать объективные процессы и закономерности, происходящие в системе образования и образовательной среде, а следовательно, и управлять ими на научной основе.

Для решения целого ряда вопросов по информационному обеспечению системы образования может способствовать мониторинг, предоставляющий возмож-

ность всестороннего изучения проблем и вопросов в сфере менеджмента образования. Многие исследователи, изучающие феномен мониторинговых исследований в области образования, отмечают, что на сегодняшний день мониторинг остается наиболее совершенным способом информационного обслуживания [1]. С другой точки зрения мониторинг, выполняя функцию универсального инструмента исследования, может применяться при решении теоретических, практических и экспериментальных задач в научно-теоретических и прикладных исследованиях [2,3].

В сфере образования мониторинговые исследования используются для разных целей и в разных масштабах. Наиболее

систематизированная классификация образовательных мониторингов представлена по следующим направлениям [2]:

- по целям и назначению информационного обслуживания: информационный, базовый (фондовый), проблемный и управленческий;

- по используемым для проведения мониторинга средствам: педагогический, социологический, психологический, медицинский, экономический и демографический;

- по иерархии систем управления: школьный, районный, областной (региональный), национальный (федеральный) мониторинг;

- по основаниям экспертизы: дина-

мический, сравнительный, комплексный, локальный;

- по временным интервалам: систематический (постоянный), нестатический (разовый, мягкий).

Учитывая особенности казахстанской системы образования, представленную классификацию можно расширить, включив в неё направление по уровням образования: дошкольное воспитание и обучение, начальное образование, основное среднее образование, среднее образование (общее среднее образование, техническое и профессиональное образование), послесреднее образование (прикладной бакалавриат), высшее образование, послевузовское образование (Рисунок 1).

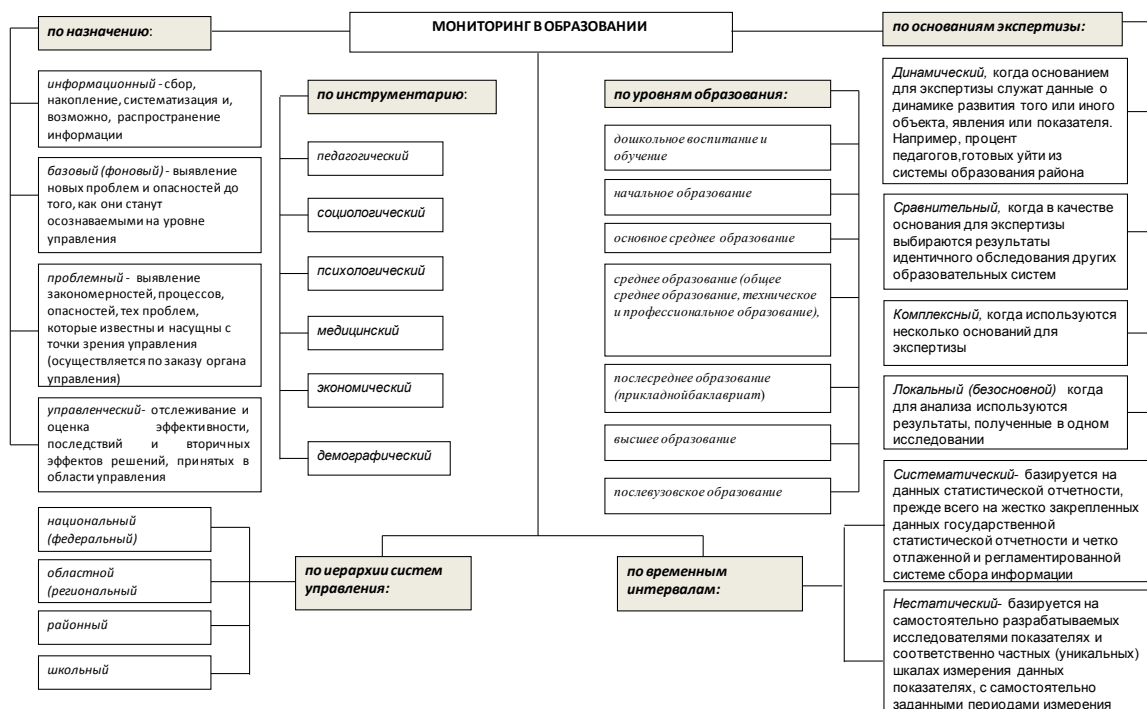

Рисунок 1. Классификация мониторингов в образовании
(Классификация Боровковой Т.И. и Моревы И. А. с дополнениями)

Эффективность мониторинга, как показывает практика, во многом обусловлена методологической и технологической организацией мониторинга, являющейся системообразующей основой исследования изучаемого объекта.

Разработка концептуально-методологической основы мониторинговых иссле-

дований – задача трудоемкая, зависящая от многих факторов таких как, цели, задачи, нормативно-правовые условия, научно-обоснованные критериальные признаки и свойства объектов и многие другие. Наличие концептуально- методологически обоснованной модели мониторинга и ее проработка может способствовать устранению

недостатков, которые в дальнейшем могут привести к серьезным ошибкам.

Технологические процедуры, включая создание инструментария мониторинга, в основном зависят от задач мониторинга, также объема и качества охватываемых информационных ресурсов.

В 2014 году Национальной академией образования им. И. Алтынсарина в рамках выполнения Плана мероприятий по реализации приоритетных направлений развития образования и науки на 2014–2016 гг., утвержденного приказом МОН РК от 13 января 2014 г. №9, был проведен мониторинг пилотного проекта по поддушевному нормативному финансированию среднего образования. Цель мониторинга – получение объективного и сопоставимого анализа информации о состоянии и тенденциях реализации проекта и прогнозирование дальнейшего развития механизмов поддушевого нормативного финансирования системы среднего образования.

Концептуально-методологические основы позволили выделить следующую структуру модели мониторинга:

- «Общие сведения», которые содержат информацию об организации образования, движении учащихся и педагогических кадров за учебный год;
- «Финансовое обеспечение», содержащее сведения о расходах на образовательный процесс и образовательную среду, а также сэкономленных средствах за учебный период;
- «Нормативное правовое обеспечение» показывает степень применяемости и соблюдения нормативно-правовых актов и методических рекомендаций на практике;
- «Попечительские Советы» предполагают раскрыть роль и значимость попечительских советов как эффективного механизма вовлечения семьи, школы, общества в образовательный процесс.

В мониторинге участвовали школы, утвержденные МОН РК как пилотные организации среднего образования для апробации поддушевого нормативного финансирования среднего образования.

На подготовительном этапе мониторинга разработан инструментарий мониторинга, включая критерии и индикаторы эффективности внедрения механизма поддушевого нормативного финансирования в систему среднего образования, также были определены сроки проведения мониторинга. Учитывая, что мониторинг изучения механизма поддушевого финансирования в системе образования Академией проводится впервые, было принято решение обсудить первоначальный вариант технологических карт мониторинга с представителями пилотных школ. Обсуждение проводилось в форме непосредственных встреч сотрудников Академии с директорами и педагогами пилотных школ пяти регионов республики: г. Астаны, Акмолинской, Алматинской, Карагандинской и Южно-Казахстанской областей. По итогам проведенных обсуждений технологические карты мониторинга были изменены и дополнены, после чего направлены школам для заполнения на государственном и русском языках. В мониторинге принимали участие 32 школы Актыубинской, Алматинской, Восточно-Казахстанской и Южно-Казахстанских областей. Из них только 25 школ смогли предоставить данные в соответствии с требованиями мониторинга.

Принявшие участие в мониторинге из 25 школ 60% являются городскими, 40% имеют статус сельской школы.

В 17 школах апробация поддушевого нормативного финансирования совпала с началом 2013-2014 учебного года, т.е. с сентября 2013 года, в 8 школах – с 1 сентября 2014 года. Таким образом, в режиме апробации второй год находятся 68% школ, принявшие участие в мониторинге, а 32% - всего один год.

На основе обработки данных мониторинга были определены фактические (числовые) значения следующих ключевых показателей, отражающих состояние и тенденции реализации проекта поддушевого нормативного финансирования:

- динамика движения учащихся за последние три года;
- баланс между прибывшими и вы-

бывшими учителями за последние три года;

- финансовые затраты в разрезе видов расходов на образовательный процесс за последние три года;

- финансовые расходы на образовательную среду по видам услуги за последние три года;

- распределение сэкономленных средств;

- количество нормативно-правовых актов и внутришкольных документов, регулирующих процесс внедрения подушевого нормативного финансирования;

- количественный состав Попечительских Советов Школы, например, по данным мониторинга в 17 школах с 2013 года, 8 школах с 2014 года начали работать Попечительские Советы школы. В состав Попечительских Советов, состоящих из 5-14 человек, вошли представители школы, местных исполнительных органов, родительской общественности, работодателей, бизнес-структур, выпускников, неправительственных организаций и др. Зависимости и какой-либо связи между количественным составом Попечительского совета и контингентом учащихся, а также региональными и другими особенностями не установлено. По количеству в составе Попечительских советов (рисунок 14) лидируют представители Родительской общественности (42 человека), второе

место занимают представители местных исполнительных органов (30 человек), на третьем и четвертом месте соответственно представители школы и бизнес-структур (28 и 20 человек);

- количество принятых решений Попечительским Советом, например, всего принято 278 решений за учебный год, из них по финансовым вопросам –125; вопросам учебно-воспитательной работы – 42; приоритетным направлениям развития школы –39; вопросам хозяйственной деятельности –31; вопросам привлечения спонсорской помощи и ее распределения –18; научно-исследовательской работе –8; вопросам конкурсного отбора руководителей –2; другие –13.

Практическая реализация мониторинга пилотного проекта по подушевому нормативному финансированию среднего образования показала, что эффективность мониторинговых исследований обусловлена слаженной и четкой работой системы мониторинга. Важным фактором, оказывающим основное влияние на результативность мониторинговых исследований, является качество информации, предоставляемое субъектами мониторинга и объективность критериев (показателей), способных обеспечить целостное представление о состоянии исследуемого объекта, качественных и количественных изменениях в нем.

Список литературы:

- 1 Майоров А. Н. *Мониторинг в образовании*. – М.: Интеллект-Центр, 2005 – 424 с.
- 2 Боровкова Т. И., Морев И. А. *Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты: Учебное пособие*. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 150 с.
- 3 Фурсов В.В. *Философско-методологические основания мониторинга образования. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук, специальность ВАК РФ 09.00.11-Социальная философия*. – Москва, 2013. – <http://cheloveknauka.com>

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ИЗ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ, ГДЕ ОТСУТСТВУЮТ ШКОЛЫ

Г.С. Кудайберген, Б.С. Ахметова, Х. Т. Тулеубаева, А.Х. Ханур

Национальная академия им. И.Алтынсарина, г.Астана

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанда оқушыларды оқыту мүмкіндігі болмаған жағдайда интернаттардың жұмысын ұйымдастырудың нәтижелері туралы талдау ұсынылған.

Аннотация. В статье представлены результаты анализа организации работы интернатов в Казахстане для обучения учащихся из населенных пунктов, где отсутствуют школы.

Abstract. This article demonstrates the results of analysis of boarding-schools activity in Kazakhstan for educating of students from settlements where schools are absent.

Тірек сөздер: интернаттар, білім беру, жалпы білім беретін мектеп.

Ключевые слова: интернаты, образование, общеобразовательная школа.

Keywords: boarding-schools, education, general school.

Согласно Конвенции о правах ребенка получение доступного образования «приводит к наиболее полному, по возможности, вовлечению ребенка в социальную жизнь и достижению развития его личности, включая культурное и духовное развитие ребенка» [1].

Казахстанская школьная система вследствие реализации политики всеобщего доступа к обязательному образованию характеризуется наличием большого количества сельских малокомплектных школ (МКШ), на долю которых приходится 44% всех школ республики. Неразвитая инфраструктура небольших населенных пунктов, территориальная отдаленность организаций образования друг от друга, дефицит материальных, кадровых, научно-методических ресурсов создают препятствия для обеспечения качественных образовательных услуг в сельских регионах, что влечет за собой серьезные последствия, подтверждаемые результатами внешней оценки учебных достижений, единого национального тестирования и мнений международных экспертов [2]. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы уделяет особое внимание проблеме МКШ [3].

Традиционное решение проблем сельского образования – это открытие интернатов, которые являются универсальной формой обучения детей из отдаленных районов. Это позволяет снизить расходы местного бюджета на содержание относительно дорогих МКШ. При условии наличия достаточных образовательных ресурсов интернаты в состоянии обеспечить учащимся качественное образование и социальную среду. Дети должны быть подготовлены к ответственной жизни в свободном обществе: это возможно только при хорошо поставленной работе, создании условий проживания ребенка для его полноценного развития.

В государственной программе развития образования 2011–2020 годы предусмотрено комплексное обеспечение интернатными организациями детей сельской местности, организация подвоза [3]. За формирование бюджета МКШ, открытие ресурсных центров, строительство интернатов, подвоз детей до школ ответственны местные исполнительные органы. Дефицит или нерациональное использование бюджета приводит к недостаточной обеспеченности школьников проживанием в интернатах, подвозом, а также материально-техническим оснащением интернатных

организаций.

Цель исследования – изучить уровень обеспеченности школьников сельской местности интернатами, подвоза к школам и обратно, условия проживания детей в интернатных организациях республики.

Всего по республике насчитывается 1626 населенных пунктов, где отсутствуют организации образования (рис.1), больше всего их в ВКО (375), СКО (200), Костанайской (180), Алматинской (159), Акмолинской (138), областях, ЗКО (129) [4].

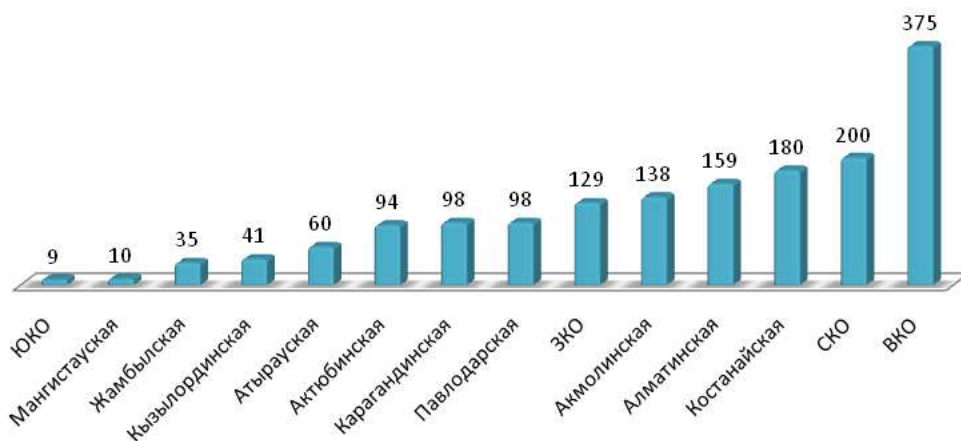

Рисунок 1 – Численность населенных пунктов, где отсутствуют организации образования (по регионам)

Численность по республике детей школьного возраста, проживающих в населенных пунктах, где нет школ – 31 420 (рис.2): максимальное количество в Алматинской (7401), Атырауской– (4585), ВКО (4095) Актюбинской (3152) областях, наименьшее – в Мангистауской области (283).

Анализ обеспеченности обучением детей, проживающих в населенных пунктах, где отсутствуют школы, показал что 24 265 (77%) охвачены подвозом, 3 330 (11%) –

проживают и обучаются в дошкольных интернатах, 2 866 (9%) – добираются самостоятельно в школу, 801(3%) – проживают у родственников, 155 (0,5%) – на квартирах (рис.3) [4].

Доступность школьного образования детей, проживающих в сельской местности, где нет школ, обеспечивается через организацию подвоза детей к месту учебы и обратно.

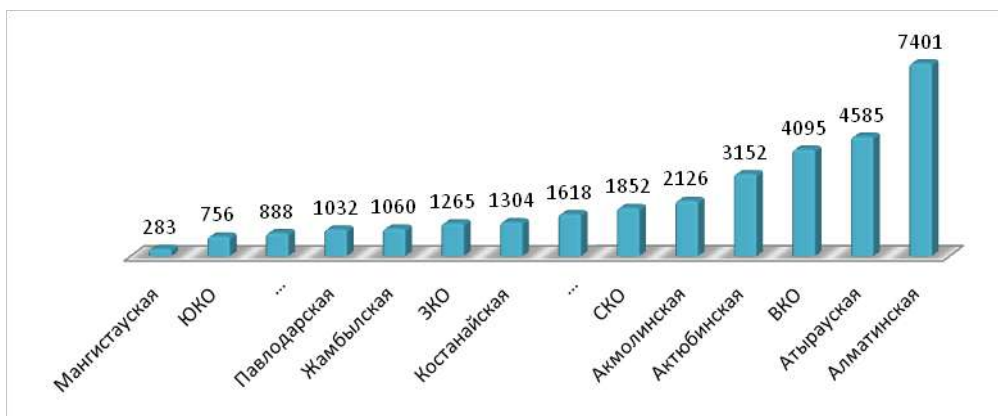
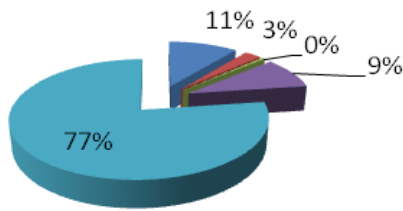

Рисунок 2 – Обеспечение обучением детей школьного возраста, проживающих в населенных пунктах, где отсутствуют школы (по регионам)

- в интернатах
- у родственников
- на квартирах
- добираются самостоятельно в школу

Рисунок 3 – Обеспечение обучением детей школьного возраста, проживающих в населенных пунктах, где отсутствуют школы (по республике)

Интернатные организации: школа-интернат, интернат при общеобразовательной школе, интернат при ОШ (РЦ) утверждены как виды организаций образования по соответствующим типам [5]. Интернаты при общеобразовательных школах организуются в соответствии с Законом Республики Казахстан «Об образовании» в целях создания условий для обеспечения права на образование учащимся, проживающим в сельских населенных пунктах, не имеющих соответствующих общеобразовательных школ, и оказания помощи семье в воспитании детей (пункт 28 статьи 1 «Закон об образовании РК») [6]. Образовательные услуги интерната – это интегрированный результат учебно-воспитательной и организационно-административной деятельности субъектов управления, направленный на создание условий освоения воспитанниками общеобразовательных и профессиональных образовательных программ.

Анализ интернатных организаций Казахстана показал, что в целом по республике действуют 340 интернатов (пришкольных интернатов и типовых школ-интернатов). Самое большое количество интернатов имеют следующие области: СКО – 61, ЗКО – 57, Актюбинская и ВКО – 29, и Костанайская – 27, Карагандинская – 25, Кызылординская – 22, Павлодарская – 19, Атырауская -16, Акмолинская -15. Результаты анализа состояния школ за 2014-2015 год показали, что для реорганизации

общих средних школ в основную среднюю школу необходимо реконструировать 340 действующих пришкольных интернатов.

Материально-техническое обеспечение

Деятельность интерната ориентирована на обучение и воспитание детей, способных к активному труду, формированию образованной личности, готовой к творческой и исследовательской деятельности в различных областях. Необходимым условием обеспечения образовательного процесса интернатов является формирование насыщенной и многообразной образовательно-воспитательной среды, позволяющей учащимся с разными способностями получить качественное образование и способствующей эффективной самореализации каждого.

Анализ интернатных организаций республики показал, что количество учащихся, проживающих и обучающихся в интернатных организациях республики (20699), не превышает общей проектной мощности как учебных корпусов (78014), так и общежитий (26686). Таким образом, многие здания не используются в полной мере и требуют значительных затрат на содержание.

179 учебных корпусов находятся в типовых помещениях, 51 – в приспособленных, 301 общежитие – в типовых, 185 – в приспособленных. Приспособленные здания – это помещения барачного типа, часто бывшие лагеря труда и отдыха студентов. Такие здания полностью лишены инфраструктуры, отсутствует отопление, не имеют нормальных условий для занятий спортом.

Школа любого типа считается оснащенной, если в ней работают все системы обеспечения. Анализ условий обучения и воспитания в интернатах на 2014-2015 учебный год показал (рис.4), что по республике в целом обеспеченность интернатов бытовыми условиями, условиями для отдыха, развития и обучения – неполная. Так, из всех интернатов по республике обеспечены водопроводом 72,6%, канализацией – 73,9%, баней, душем – 69,1%, столовой – 85,2%, библиотекой – 19,1%, медицинским кабинетом – 68%, компьютерным классом

– 19,6%, подключены к интернету – 20,4% школ. 70 интернатных организаций не подключены к центральному отоплению и находятся на печном отоплении. Таким

образом, недостаточное отопление зимой кабинетов вызывает опасность здоровья учащихся и их способности к обучению.

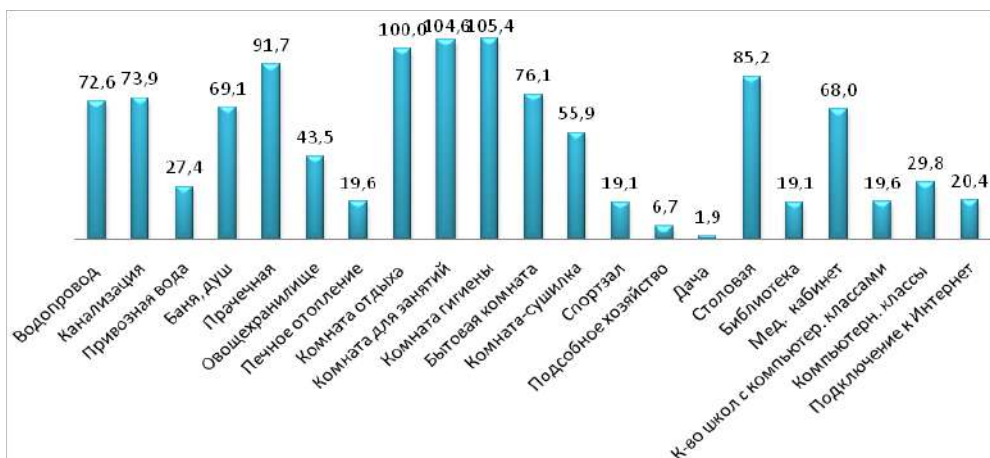

Рисунок 4 – Обеспеченность интернатов условиями проживания, обучения, отдыха, медицинского обслуживания в целом по республике (в %) от общего количества интернатов

Сопоставление интернатных организаций различных регионов по условиям проживания, обучения и воспитания показало (рисунок 5), что наиболее обеспечены интернаты ЮКО, Алматинской, СКО, Жамбылской, Карагандинской, ВКО, Акмолинской и Костанайской областях, наименее – интернаты Кызылординской области. При этом по республике интернаты ЮКО в наибольшей степени компьютеризированы и имеют доступ в интернет.

Медицинское обслуживание

Основное медицинское обслуживание учащихся осуществляется в обучаемых школах, где имеются медицинские каби-

неты, укомплектованные необходимыми лекарствами и средствами первой необходимости. Медицинскими кабинетами обеспечены только 68% интернатов.

Таким образом, необходимость решения вопросов обеспечения государственных гарантий на получение качественного образования и успешную социализацию учащихся, проживающих в интернатах обуславливают актуальность и необходимость развития современной инфраструктуры интернатов, совершенствование системы финансирования, совершенствование условий содержания и организации образования в интернатах.

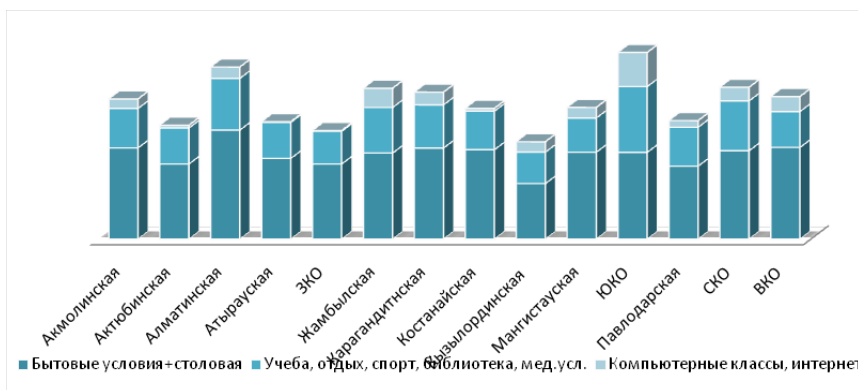

Рисунок 5 – Обеспечение условиями проживания, досуга, учебы, медицинского обслуживания интернатов в разрезе областей: суммарные доли интернатов (от их общего количества), обеспеченных различными категориями быта, условиями проживания, досуга, учебы, интернетом

В настоящее время в организации деятельности интернатов республики имеется ряд проблем, требующих незамедлительного решения.

1. Недостаточно развитая сеть государственных пришкольных интернатов.

Пути решения:

- Разработать региональные программы по поддержке интернатных организаций и включить в рейтинг акимов регионов индикатор развития интернатов.

- Расширить сеть современных интернатов в зависимости от потребностей различных регионов.

- Взять на особый контроль деятельность пришкольных интернатных организаций. Ежегодно проводить полевые исследования в регионах для изучения состояния работы интернатных организаций.

2. Недостаточное кадровое обеспечение интернатных организаций.

Пути решения:

- Повысить профессиональную компетентность педагогических коллективов через организацию курсов повышения квалификации, обобщение передового опыта.

- Для повышения мотивации педагогов интернатных организаций пересмотреть оплату труда.

- Разработать меры стимулирования социальной поддержки педагогов интернатных организаций.

- Рассмотреть вопрос об увеличении штатных единиц в интернатах.

3. Слабое программно-методическое сопровождение.

Пути решения:

- Разработать специальные образовательные программы подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогов интернатных организаций.

- Совершенствовать педагогические технологии обучения и воспитания, способствующие социализации личности.

4. Слабая организация учебно-воспитательного процесса.

Пути решения:

- Создать благоприятные условия для воспитания и развития личности ребенка в соответствии с его склонностями, интере-

сами, возможностями, формирования здорового образа жизни, коммуникативных навыков, позволяющих адаптироваться в обществе.

- Совершенствовать условия адаптации учащихся, воспитанников в широкую социокультурную среду.

- Разработать систему дополнительного образования в интернатных организациях с соответствующим дополнительным финансированием из местных бюджетов в целях обеспечения социализации учащихся, ранней профориентации и осуществления профильного обучения.

- Обеспечить условия психологического комфорта для развития каждого воспитанника.

5. Слабая материально-техническая база интернатных организаций.

Пути решения:

- Увеличить финансирование интернатов из средств местных бюджетов.

- Укрепить материально-техническую базу интернатов с целью улучшения условий проживания и обучения детей.

6. Недостаточное медицинское обслуживание.

Пути решения:

- Принять меры по открытию и обеспечению функционирования медицинских кабинетов во всех интернатах республики.

- Улучшить медицинское обслуживание в интернатах.

- Активизировать психолого-медико-педагогическое сопровождение учащихся для удовлетворения личностных потребностей учащихся, воспитанников.

7. Слабое развитие социального партнерства.

Пути решения:

- Всестороннее развивать социальное партнерство интернатов с семьей, школой, культурно-досуговыми центрами, неправительственными и общественными организациями и др.

- Выстроить единую стратегию развития интернатов в соответствии с уровнем требований современного этапа развития общества.

8. Недостаточное обеспечение еже-

дневным комфортабельным подвозом детей к организациям образования и обратно домой.

Пути решения:

- Обеспечение специальными автобусами по потребностям.

Таким образом, анализ показал, что для полного охвата качественным обучением детей школьного возраста, проживающих

в населенных пунктах, где отсутствуют организации образования, необходимо проводить дальнейшую работу по обеспечению подвоза, а также улучшению инфраструктуры, материально-технического, программно-методического обеспечения интернатов, организации в них учебно-воспитательного процесса, развитию социального партнерства.

Список литературы:

1. Конвенция о правах ребенка «Конвенция о правах ребенка» (одобрена Генеральной Ассамблеей ООН 20.11.1989). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_9959/
2. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан. С.Ирсалиев, А.Култуманова, Т.Булдыбаев, Г.Карбаева, Ш.Шаймуратова, Г.Ногайбаева, Г.Кусиденова, А.Ибрашева, З.Алямова, М.Алпысбаева, К.Манакова. – Астана: АО «ИАЦ», 2015 - 273 с.
3. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Указ Президента от 7 декабря 2010 года №1118.online.zakon.kz.
4. Статистика системы образования Республики Казахстан. – Астана, АО «Информационно-аналитический центр»: 2015 - 282 с.
5. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 22 февраля 2013 года № 50 «Об утверждении номенклатуры видов организаций образования». <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008390>
6. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №319 «Об образовании» (с изменениями и дополнениями на 04. 07. 2013).online.zakon.kz.

ВКЛАД ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ЭКОНОМИКУ (НА ПРИМЕРЕ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ЛОГИСТИКА»)

А.С. Габдулина, А.К. Чурина

Алматы Менеджмент Университет, г. Алматы

Аңдатпа. Авторлар Қазақстан экономикасына кадрлар даярлау мәселесін «Логистика» мамандығы негізінде қарастырады. Мақалада «Логистика» мамандығына деген ҚР БҒМ білім беру тапсырысының көлемі бойынша статистикалық мәліметтер келтіріліп, Қазақстан экономикасының логистика саласына мамандар даярлау жағынан білім беру жүйесінің міндеттері тұжырымдалған.

Аннотация. Авторы рассматривают ключевую проблему подготовки кадров для экономики Казахстана на примере специальности «Логистика». В статье приведены статистические данные по объему государственного образовательного заказа МОН РК по специальности «Логистика», сформулированы задачи системы образования в части подготовки специалистов для логистической отрасли экономики Казахстана.

Abstract. The authors are discussing the actual problem of the state support by State Educational Grants of highly qualified specialists' training in undergraduate, graduate and post-graduate programs of 'Logistics' in the Universities of Kazakhstan.

Тірек сөздер: логистика саласына мамандар даярлау, мемлекеттік білім саясаты, мемлекеттік білім беру тапсырысы.

Ключевые слова: подготовка специалистов в области логистики, государственная образовательная политика, государственный образовательный заказ.

Key words: training of "Logistics" specialists in undergraduate, graduate and post-graduate programs; State Educational Grants; State Educational Policy.

Развитие и модернизация национальной логистической инфраструктуры и ее интеграция в международную систему является актуальным направлением развития экономики Казахстана. О важности этой задачи свидетельствует принятие Государственной программы инфраструктурного развития «Нурлы жол» на 2015-2019 годы, утвержденной Указом Президента РК 06 апреля 2015 года №1030, которая направлена на реализацию новой экономической политики, основанной на формировании единого рынка и выстраивании эффективной инфраструктуры по хабовому принципу. Создание эффективной транспортно-логистической инфраструктуры по «лучевому» принципу определено в качестве одной из основных задач Программы [1].

Транспортно-логистический комплекс является одним из ключевых драйверов роста экономики страны. По прогнозам, общий эффект валовой добавленной стоимости (ВДС) от реализации программы развития транспортно-логистической системы

за период до 2020 года составит порядка \$15,03 млрд. По оценке Института экономических исследований, среднегодовой эффект в приросте ВВП составит 1 процентный пункт.

На 70-й сессии Генеральной ассамблеи ООН (29 сентября 2015 года) Президент РК Назарбаев Н.А. подчеркнул важность сплочения вокруг идеи Большой Евразии, которая объединит в единый интеграционный проект XXI века Евразийский экономический союз, Экономический пояс Шелкового пути и Европейский союз. Значительно возрастает также необходимость развития маркетинга и логистики в рамках Евразийского экономического союза.

По справедливому утверждению экспертов, уровень развития логистики уже сейчас влияет на конкурентоспособность государства, и в дальнейшем ее роль будет только возрастать [2].

Фундаментом для стимуляции экономического роста страны через реализацию логистического потенциала национальной экономики справедливо можно считать

подготовку квалифицированных и конкурентоспособных кадров в области логистики. Эта задача в условиях современной экономики знаний как новой ступени в становлении постиндустриального общества является одной из первоочередных в национальной образовательной стратегии.

Однако, это архиважное направление развития экономики страны не подкреплено адекватной программой подготовки специалистов в сфере логистики [3]. На сегодняшний день в Казахстане по программе бакалавриата в 11-ти высших учебных заведениях ведется подготовка кадров в области логистики по трем основным направлениям: логистика в экономике, логистика в транспорте и логистика в сельском хозяйстве. По программам магистратуры подготовку кадров в области логистики осуществляет 4 вуза, а по программам докторантуры – 2 вуза.

Несмотря на возрастающую потребность отечественной экономики в квалифицированных кадрах в данной области, очевидна недостаточность количества выдаваемых государственных образовательных грантов по специальности «Логистика». По данным Министерства образования и науки РК, государственный образовательный заказ на подготовку специалистов с высшим образованием (бакалавриат) по специальности 5В090900 «Логистика» на 2013-2014 учебный год составил 35 грантов, на 2014-2015 учебный год число грантов осталось неизменным, на 2015-2016 год – 40 человек.

На обучение специальности «Логистика» по программе магистратуры по государственному образовательному заказу на 2013-2014 учебный год в вузы страны было принято 16 магистрантов, на 2014-2015 учебный год – 14 и 2015-2016 учебный год – 8 (вдвое меньше показателей 2013-2014 учебного года!).

Еще более сложная ситуация сложилась с подготовкой докторов Ph.D по этой специальности. В частности, государственный образовательный заказ на подготовку докторов Ph.D по специальности «Логистика» на 2014-2015 и 2015-2016 учебные годы предусмотрел подготовку лишь по

1 докторанту в каждый учебный год. Ранее грантов на программы докторантуры в данной области не было предусмотрено вовсе.

Многие из этих вопросов находятся в поле зрения Союза транспортников Казахстана «Kazlogistics», но существующие проблемы гораздо шире деятельности этой специализированной ассоциации.

Каким же должен быть подход образовательной политики в сфере логистики, или же, другими словами, какие первоочередные задачи стоят перед системой образования в части подготовки специалистов для логистической отрасли экономики Казахстана?

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года №319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 24 ноября 2015 года) создана благоприятная нормативная база для этих изменений [4].

Прежде всего, необходимо модернизировать типовые учебные планы и технические средства обучения, широко использовать инновационные технологии, которые соответствуют современным тенденциям в различных сферах логистики в соответствии с теми изменениями, которые происходят на глобальном, региональном и национальном уровнях. Очень важно создать систему преемственности в подготовке специалистов для логистического сектора между разными уровнями образования – техническим и профессиональным (ТиПО) и высшим образованием. В сфере ТиПО необходимо создать новые направления специальности и квалификации, которые предшествовали бы специальностям высшего образования, тем более что в качестве государственной гарантии предусматривается бесплатное предоставление технического и профессионального образования, если образование каждого из этих уровней гражданин Республики Казахстан получает впервые, с присвоением выпускникам уставленного и повышенного уровня рабочей квалификации.

Необходимо шире внедрить и реализовать дуальное обучение, которое предполагает ответственность работодателя и учебного заведения при подготовке ква-

лифицированных кадров с преобладанием производственного обучения и практики на предприятии. Закон «Об образовании» РК законодательно закрепляет прохождение студентами обязательной производственной практики на предприятиях, начиная со второго курса обучения, следовательно, организации образования, осуществляющие подготовку специалистов в области логистики, должны разработать с работодателями схему предоставления рабочих мест для прохождения практики.

Поскольку в статью 47 Закона внесена новая норма о том, что граждане, обучавшиеся на основе государственного образовательного заказа, обязаны отработать по специальности не менее трех лет после окончания учебного заведения, организации образования и МОН РК должны разработать дорожную карту распределения специалистов.

Закон РК «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 24 ноября 2015 года) осуществил давнюю мечту всех организаций образования в техническом и профессиональном, высшем и послевузовском образовании – упразднение государственной аттестации и переход к аккредитации с учетом тенденции обеспечения независимой оценки качества образования. (Данная норма будет вводиться с 1 января 2017 года). Следовательно, возникает задача создания системы гарантии и оценки качества образовательных программ в области логистики с участием работодателей. В сфере ТиПО это может быть создание независимого центра подтверждения квалификации на базе отраслевых ассоциаций. В сфере высшего образования целесообразно сотрудничество с организациями, осуществляющими международную сертификацию специалистов в области логистики и разработку соответ-

ствующих учебных программ. Это позволит не только приблизить учебные программы и компетенции выпускников высших учебных заведений к требованиям практики логистической деятельности, но и повысить их конкурентоспособность на рынке труда. Этой работе должен предшествовать, на наш взгляд, анализ зарубежного опыта подготовки специалистов для различных отраслей логистики, особенно передовых стран Европы и Юго-Восточной Азии, Тихоокеанско-Азиатского региона и др.

В обоих случаях необходимо учитывать непосредственное участие представителей бизнес-структур в разработке учебных программ и оценке качества программ подготовки специалистов в области логистики для рынка труда. Так, в Алматы Менеджмент Университете при разработке учебных программ бакалавриата, магистратуры и докторантуры Ph.D по специальности «Логистика» привлекаются топ-менеджеры казахстанских и зарубежных логистических, транспортно-экспедиторских и производственных компаний, что позволяет адаптировать программы обучения к реалиям логистической отрасли экономики страны.

На наш взгляд, учитывая ведущее значение логистики в развитии национальной экономики, необходимо рассмотреть вопрос увеличения количества государственных образовательных грантов для программ всех уровней высшего и послевузовского образования, особенно докторантуры, в отечественных вузах и введения квоты на обучение в программах докторантуры Ph.D в центре международных программ «Болашак».

«Университеты формируют будущее страны» - это известное выражение особенно справедливо в отношении подготовки специалистов в области логистики.

Список литературы:

1. <http://www.zakon.kz/4702440>;
2. Заславский Р. Актуальные вопросы состояния и развития транспортной логистики в Казахстане//Журнал - Участник ВЭД, Выпуск № 7-8 - Июль 2013;
3. Ж.С.Раимбеков, Ж.Ж.Раимбеков, Е.А.Дарменов. Актуальные проблемы и тенденции развития рынка транспортно-логистических услуг в Казахстане// Вестник КарГУ, 2008;
4. <http://www.zakon.kz/4747338-popravki-v-zakon-ob-obrazovanii-odobril.html>; http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747#sub_id=320000

ЭКОЛОГИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНТАЛИТЕТА НАСЕЛЕНИЯ

Ж.О. Жилбаев

Президент Национальной академии образования имени И.Алтынсарина, г. Астана

Л.В. Моисеева, Е.Г. Вуколова

Уральский государственный педагогический университет, г. Екатеринбург, РФ

Аңдатпа. Мақала мемлекеттің маңызды міндеттерінің бірі және елдің ұлттық қауіпсіздігін нығайтып қана қоймай ұзақ мерзімді қоғамдық және мемлекеттік мәселелердің шешілуін қамтамасыз ететін халықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру мен дамыту үдерісін анықтау мен талдауға арналған

Аннотация. Статья посвящена выявлению и анализу процесса формирования и развития экологической культуры населения, что является важнейшей государственной задачей, которая служит не только укреплению национальной безопасности страны, но и обеспечивает решение долгосрочных общественных и государственных проблем.

Abstract. The article is devoted to the identification and analysis of the process of formation and development of ecological culture of the population that is the most important task of the state, which is not only to strengthen national security, but also provides a solution to the long-term social and public issues.

Тірек сөздер: экологиялық білім беру, экологиялық мәдениет, білім беруді экологияландыру, экологиялық менталитет.

Ключевые слова: экологическое образование, экологическая культура, экологизация образования, экологический менталитет.

Keywords: environmental education, ecological culture, education greening, ecological mentality.

Экологическое образование справедливо рассматривается как одно из средств преодоления глобального экологического кризиса, оптимизации взаимодействия общества и природы на основе повышения уровня экологической культуры населения.

При рассмотрении экологической культуры как специфического способа ценностного освоения природы [3] и констатируя факт все усугубляющегося экологического кризиса становится ясно, что прежние способы адаптации человечества к природе иррациональны и дисфункциональны. Поэтому именно сегодня вопрос о развитии экологической культуры населения как освоения нового способа взаимодействия с окружающим миром становится одним из главных факторов, определяющих устойчивое сбалансированное социально-экономическое развитие общества. В этом смысле формирование и развитие

экологической культуры населения является важнейшей государственной задачей, которая служит не только укреплению национальной безопасности страны, но и обеспечивает решение долгосрочных общественных и государственных проблем.

В широком смысле экологическая культура есть новое содержание общечеловеческой культуры. Её основу составляет экологический менталитет – совокупность духовно-нравственных и культурных ценностей, мировидение и миропонимание, образ чувств и мыслей, экологический и нравственный императивы, которые определяют природосообразный тип поведения людей. Обладая сформированным экологическим менталитетом, отдельный человек или сообщество в своих действиях, прежде всего, руководствуется принципами сохранения окружающей среды за счет снижения уровня потребления, эко-

гизации всех видов природопользования и осознающего необходимость сохранения биоразнообразия [5].

Таким образом, решая задачу по формированию и развитию экологической культуры населения, одновременно необходимо решать задачу по формированию его экологического менталитета. Менталитет формирует соответствующую культурную картину мира и в значительной степени определяет образ жизни, поведение человека и форму отношений между людьми.

Рассматривая данный вопрос в контексте потенциала экологического образования по формированию экологической культуры и экологического менталитета населения, необходимо иметь ввиду несколько очень важных, на наш взгляд, моментов.

Первый. Менталитет складывается под влиянием культуры, вероисповедания, традиций, среды проживания, системы воспитания и образования. Менталитет по природе своей консервативен, он не позволяет быстро перестраиваться человеческому мышлению: всякие новации только тогда продолжительно и эффективно живут, когда они соответствуют менталитету. Как за короткий срок невозможно изменить характер мыслей, чувств и поведение людей, так и менталитет не может быстро измениться.

Необходимо так же учесть, что между менталитетом и образованием довольно сложные отношения: состояние и качество образования зависят от менталитета народа, в то же время, именно образование существенным образом воссоздает, преобразует, корректирует менталитет [2].

Обеспечить в процессе экологического образования формирование и развитие экологической культуры до уровня экологического менталитета возможно обеспечить при условии согласованного воздействия на сознание людей науки, производства, искусства, образования и просвещения. Экологическая культура – наследуемый и формируемый опыт жизнедеятельности человека в его взаимодействии с окружа-

ющей природной средой, способствующей здоровому образу жизни, устойчивому социально-экономическому развитию экологической безопасности страны и каждого человека.

Важным аспектом Концепции признана необходимость экологизации учебных дисциплин, то есть привнесения в практику преподавания различных дисциплин элементов экологического подхода, ориентирующего в первую очередь на исследование и отражение отношений и взаимодействия организмов и, в частности, человека с окружающей средой, методами конкретной дисциплины.

Целью системы экологического образования было признано формирование нового мировоззрения, современного мышления, ориентированных на организацию научно обоснованной системы действий, по гармонизации взаимоотношений общества с окружающей средой, обеспечивающей возможность долговременного устойчивого развития. Были сформулированы задачи по совершенствованию содержания и по организации системы экологического образования, в том числе создание научно- и учебно-методологического обеспечения, совершенствование содержания, форм и методов обучения путем координации качества образовательных стандартов, учебных планов и программ и создания учебников, учебно-методических комплексов.

Раздел 13 Федерального закона РФ №7-ФЗ от 10 января 2002 г. «Об охране окружающей среды» посвящен экологическому воспитанию, образованию и формированию экологической культуры [7]. В этом разделе отмечается, что в целях повышения экологической культуры общества и профессиональной подготовки специалистов устанавливается система всеобщего комплексного и непрерывного экологического воспитания и образования, охватывающая весь процесс дошкольного, школьного воспитания и образования, профессиональной подготовки специалистов в средних и высших учебных заведениях, повышение их квалификации с ис-

пользованием при этом средств массовой информации.

Настоящий закон устанавливает правовые, организационные и экономические основы осуществления экологического образования и воспитания, формирования экологической культуры населения Российской Федерации.

Предусматривается обязательное преподавание основ экологических знаний, необходимых для формирования экологической культуры граждан во всех дошкольных, средних и высших учебных заведениях, независимо от их профиля. Необходимую экологическую подготовку обязаны иметь не только руководители министерств и ведомств, предприятий, учреждений и организаций, а также иные должностные лица и специалисты, граждане, связанные с деятельностью, оказывающей вредное влияние на окружающую природную среду и здоровье человека на территории Российской Федерации. Что влечет за собой потребность создания системы всеобщего, непрерывного экологического образования, реализуемого в самых разнообразных формах.

Следующий аспект связан с мировоззренческой основой экологической культуры и экологического менталитета, которую составляют не только и не столько экологические знания, сколько понимание и глубокое убеждение в том, что природа является источником жизни, красоты, нравственно-эстетических чувств и переживаний. Способность людей соотносить любой вид своей деятельности с сохранением окружающей среды и здоровья, глубокую заинтересованность и потребность в природоохранной деятельности и грамотное ее осуществление также может явиться одной из существенных характеристик экологической культуры.

На мировоззренческий характер экологического образования неоднократно указывал В.И. Панов, который утверждал, что экологическое образование «должно развить мировоззрение индивида до уровня, на котором он способен принимать на себя и разделять ответственность

за решения жизненно важных для своей популяции и всего биоразнообразия в целом вопросов» [6]. Под экологическим образованием он понимает такое образование человека, которое обеспечит его как гражданина Вселенной, возможностью и способностью жить в будущем мире безопасно, не подрывая основ жизни и развития последующих поколений людей. Человек, характеризующийся высоким уровнем экологической культуры, сознательно и ответственно подчиняет все виды своей деятельности требованиям рационального природопользования, заботится об улучшении окружающей среды, не допускает ее разрушения и загрязнения» [1].

Поэтому в процессе овладения научными знаниями, совершенно необходимо обеспечивать усвоение моральных ценностей ориентаций по отношению к природе, а также выработать практические умения и навыки по сохранению благоприятных условий, природной среды.

Поскольку процесс формирования экологической культуры носит характер целенаправленного преимущественного воздействия на развитие духовной сферы личности, системы ее ценностных ориентаций, отношений и деятельности и оперированием системой понятий ценности, отношение – деятельность, то и реализацию данной задачи справедливо будет отнести к прерогативе процесса воспитания.

Следующий аспект рассмотрения экологического образования как фактора развития экологического менталитета затрагивает содержание экологического образования. Сегодняшние условия научно-технического прогресса, мощное усиление технической и технологической вооруженности человека в жесткой форме выявляют его полную зависимость от ресурсов живой и неживой природы. Иной взгляд на причины усугубления экологической ситуации и отсутствия перспектив ее эффективного разрешения в ближайшее время требует закрепления в образовании и воспитании подрастающего поколения и в просвещении населения в целом нового миропонимания, а именно замены пред-

ставления системы «природа и общество» на представление об объективном существовании иной системы «природа-общество».

Поэтому все большую значимость приобретает вопрос о том, какие именно представления о биосоциальной системе «человек-общество-природа» следует внедрять в экологическое образование и воспитание прежде всего, а какие принципы потребительской культуры должны стать объектом критического пересмотра.

Еще один аспект рассматриваемой проблемы касается задач формирования и развития практических умений изучения, оценки и улучшения состояния окружающей среды своей местности и здоровья людей.

Одним из трех направлений экологического образования согласно Б.Т. Лихачеву является природопользовательно – природоохранительное направление, которое по его мнению при формировании экологической культуры личности ставит экологическое сознание на прочный фундамент деятельно-практического отношения к окружающей среде и позволяет избежать опасного разрыва между сознанием и поведением, словом и делом, убеждениями и деятельностью [4].

Социологические исследования показывают, что, например, в городском сообществе преобладает экологический нигилизм и нежелание личного участия в решении экологических проблем города, до сих пор основная часть жителей имеет низкий уровень экологической культуры и отстраненность от участия в охране природной среды города [8].

Такое положение дел является свидетельством того, что о достижении положительных результатов экологического образования и о сформированности эко-

логической культуры в масштабах населения страны говорить не приходится [8].

Поэтому проблема системной организации практического участия детей, молодежи и взрослых в мероприятиях, природоохранного характера остается очень актуальной [9]. Целью этой деятельности должно быть воспитание уважения к природе, основанное на четком понимании важной роли разработки и внедрения в производство энергосберегающих и материалосберегающих технологий, экономии ресурсов, энергии в повседневной жизни. В этой связи огромное значение имеет интериоризация знаний по проблемам окружающей среды, преобразование их в личные убеждения о возможности решения экологических проблем, в потребность (мотив, побуждение) природосообразного поведения и стремление к личному участию в практических делах по защите окружающей среды.

Таким образом, рассмотрев некоторые аспекты взаимосвязи экологического образования и экологического менталитета, можно говорить о том, что общество сегодня стоит перед необходимостью пересмотра характера взаимоотношений между людьми и природой, которые должны быть направлены не на эксплуатацию природы и даже не на сохранение ее в первозданном виде, а на ее развитие, способное содействовать развитию общества.

Необходимо, чтобы фундаментальным положением в деятельности, направленной на формирование экологического менталитета населения, стало глубокое понимание того факта, что дальнейшее развитие человечества может состояться только совместно с дальнейшим развитием природы, ее многообразия и богатства и происходило в условиях экологизации образования.

Список литературы:

1. Бабанова, Т.А. Эколого-краеведческая работа с младшими дошкольниками //Дошкольное воспитание. – 2013. - №6.
2. Безрукова, В. С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога) [Текст] / В. С. Безрукова. - Екатеринбург: Деловая книга, 2000.

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

3. Залунин, В. И. Социальная экология [Текст]: учеб. пособие / В. И. Залунин; Ред. В. В. Прищепа. – Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2003.

4. Лихачев, Б.Т. Философия воспитания: спец. курс / Б.Т. Лихачев. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2010. (Педагогическое наследие).

5. Миркин, Б.М., Наумова, Л.Г. Проблема формирования экологического менталитета //Экология и жизнь. - 2011 . - № 7 .

6. Панов, В.И. Экологическая психология: Опыт построения методологии. – М.: 2014.

7. Федеральный закон N 7-ФЗ "Об Охране окружающей среды" от 10 января 2002 г.

8. Формирование экологической культуры у населения как важной составляющей культуры безопасности. Современное состояние и перспективы развития деятельности системы информационных подразделений МЧС РФ.. Сборник научных материалов круглого стола 7 апреля 2014г./под.ред. И.А.Максимова. Екатеринбург. Уральский институт ГПС МЧС РОССИИ, 2014. с.86.

9. А.М. Супруновский, Удилова И.Я, Талалаева Г.В., Каплан Я.Б., Краснокутский А.В. Экологическая безопасность и устойчивое развитие Уральского мегаполиса: монография [Текст]: монография / под общ. ред.Л.В. Моисеевой. – М.: Изд. ООО «Творческий центр СФЕРА», 2015. – 172с.

Ы.АЛТЫНСАРИН – СЫНШЫ-ҒАЛЫМ

С. Оспанұлы

PhD доктор, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының профессоры, Қостанай қ.

К.М Мырзағалиева

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент, Қостанай қ.

Аңдатпа. Мақалада ұлы ағартушының шәкірттеріне ақыл-кеңестері, өлеңдері мен әңгімелеріндегі, «Қазақ хрестоматиясын» құрастырудағы және «Қазақтар қасіреті» («Горе киргиз») мақаласын жазудағы әдеби сыншылық ойлары айтылады.

Аннотация. В статье говорится о советах и наставлениях своим ученикам Ы.Алтынсариным, а также о критических мыслях великого ученого при написании стихов и рассказов, составлении «Казахской хрестоматии» и очерка «Горе казахов».

Abstract. The article refers to advice and guidance to his disciples of Y.Altynsarin, as well as critical thinking by the great scholar during the writing poetry and short stories, compiling «The Kazakh anthology» and the essay «The grief of Kazakhs».

Тірек сөздер: әдебиет, білім, сыншы, ғалым.

Ключевые слова: литература, образование, критик, ученый.

Keywords: literature, education, critic, scientist.

Ыбырай Алтынсарин бойындағы бар күш-қуатын; алған білім, дарын-қабілетін ағартушылық жолына жұмсады. Оның ақындығы да, жазушылығы да, ауыз әдебиеті үлгілерін жинаудағы мақсаты мен әдебиетшілігі де қайтсем балаларға тәлім-тәрбие, терең білім берем, шынайы, адал адам болып қалыптасуына ықпал етем деген жанашырлық ойдан туындап отырды. Ұлы ағартушының әдеби сыншылығы да осы педагогтік бағытта көрінді, әсіресе, «Қазақ хрестоматиясын» құрастырған кезде айқындала түсті. Бұл кітапқа енетін шығармаларды оқушыларға тәрбие құралы болатындай, мәнді, мазмұнды, әсерлі әрі эстетикалық талғамдарына, дүниетанымдарына қозғау салатындай етіп таңдап, таразылап құрастыру, топтастыру қиынның қиыны еді. Өйткені, «Осы уақытқа дейін қазақ халқының таза қазақ тілінде басылған бірде-бір кітабы болған жоқ. Сондықтан, оқу орындарының мұғалімдері қазақ балаларын оқытқанда, амалсыздан, қазақ тілінің орнына татар тілін пайдаланып жүр; сол себепті шәкірттерге ана тілін тастап, татар тілін үйренуге тура келеді» - деп, ұлы

ағартушының «Қазақ хрестоматиясының» алғы сөзінде («Сөз басы») өзі атап көрсеткеніндей, ол кезде қазақтың әдеби тілі әлі қалыптаспаған, мифтер, аңыздар, әңгімелер болмаса, балаларға арналған өлеңдер мен әңгімелер жоқтың қасы. Сондықтан да Ыбырайдың татардың «араб, парсы сөздеріне лық толған: қазақтарға түсініксіз» шұбарланған кітаби тілінен қашып, жанжақты ізденуіне тура келді. «Жалпы бастауыш оқу құралдары, хрестоматиялар сияқты кітаптар шын білім беретін, пайдалы мәліметтер беретін ғылыми, күрделі оқу құралдарына жол салып беретіндігін, ал мұндай, жалпы білім беретін кітаптардың Азия халықтарының ешбірінде жоқ екенін еске алып» («Сөз басы») Ы.Алтынсарин оқу құралына балаларға арналған орыс әңгімелерін, көбінесе Паульсонның хрестоматиясындағы әңгімелерді, сондай-ақ мысалдар мен халық ауыз әдебиеті үлгілерін, балалардың туғандарына жазған хаттарын, әртүрлі жастардағы адамдардың өмірінен алынған әңгімелерді, сонымен қатар сол кездегі ең таңдаулы деген қазақ ақындарының өлең-жырларынан үзінділер мен

қазақтың мақал-мәтелдерін енгізді. Батыс, Шығыс әдебиеттеріне барлау жасап, алғаш Шығыс әдебиетінде көрініс тауып, кейін халықаралық кейіпкерлерге айналған Ескендір, Дәуіт, Қыдыр Ілияс, Лұқпан Әкім, Сүлеймен, Наушаруан, Атымтай Жомарт жайындағы аңыз әңгімелер маржанын терді, өнеге-өсиетін алды, Батыс Еуропа әдебиетінен «Дүние қалай етсе табылады», «Білгеннің пайдасы», «Тәкаппарлық», «Зеректік» әңгімелерін қосты.

Ауыз әдебиеті үлгілерін жинағанда реалистік сипаты басым тұрмыс-салт ертегілеріне жүгінді, мақал-мәтелдердің де балалар ұғымына сай келетіндерін, сондай-ақ реалистік бағытта жазылған өз шығармаларын, батырлар жырларынан үзінділер алды. Соның бір көрінісі Н.Ильминскийдің 1862 жылы Табын Марабай (Құлжабайұлы) (1841-1898) жыраудан жазып алған «Қобыланды батыр» жырының үзіндісін «Қобыланды батыр мен Тайбурыл» деген тақырыппен хрестоматиясына енгізуі. Бұл жұмыстар «талғампаздықты, жүйелі білімдарлықты, ненің артық ненің кем екенін аңғара алатын сыни көзқарасты талап етеді, яғни әрі педагог, әрі әдебиетші, әрі сыншы-ғалым болуы керек. Осы қасиет Ыбырайдың творчестволық тұлғасынан түгел табылады да, талап-талғамы әбден жетілген әдебиетші екендігін танытты, әдебиеттану ғылымының алғашқы аңызына құнарлы дән екті» [Кәкішев Т. «Қазақ әдебиеті сынының тарихы», Алматы: «Санат», 1994. -43 б.].

Ыбырайдың талғампаздығы өзі жазған «Қыпшақ Сейітқұл», «Жәнібек батыр», «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш», «Бай баласы мен жарлы баласы», «Әке мен бала» т.б. әңгімелерінен де, «Кел, балалар, оқылық», «Өнер-білім бар жұрттар», «Жаз», «Өзен» атты өлеңдерінен де айқын аңғарылады. Бұл шығармаларының көркемдігі де, танымдық, тағылымдық қасиеті де, тәрбиелік мән-мағынасы да зор. Ол балаларды инабаттылыққа, ибалылыққа, имандылыққа шақырып, қайырымдылыққа, әдептілікке, жат қылықтан аулақ болуға, адамгершілікке, адалдыққа үндейді.

Шындығын айту керек, ұлы ұстаздың

«Кел, балалар, оқылық» қазақ әдебиетіндегі балаларды оқу-білімге шақыратын дидактикалық өлеңдер ішіндегі ең шоқтығы биік туынды.

Ыбырайдың «Қазақтар қасіреті» («Горе киргиз») мақаласындағы әдебиеттегі «Зар-заман» ағымына көзқарасы мен сол жырлардың тууына себепші болған тарихи-әлеуметтік оқиғаларға талдау жасауы да оның сыншылық қырын, қарым-қасиетін танытады. Осы еңбек жайында ғалым Бауыржан Омаров «Зар заман» атты монографиясында: «Бұл оның Түркістан қазақтарының, Түркістан өлкесі ақындарының «Зар заман» туралы шығармаларына жасаған қорытындысы еді, - деп жазады. – Алтынсариннің бұл берген бағасын өте орынды деп білемін. Мұнда ол «Зар заман» әдеби ағымын патша үкіметінің отаршылдық саясаты, жұт, қоян жылдары деп аталатын ашаршылық пен жалаңаштық кезең туғызды дейді. Бұл жерде Ыбырай Алтынсариннің «Зар заман» ағымының тууына патша үкіметінің отаршылдық саясаты себеп болды дегені дұрыс. Ыбырай Алтынсарин зар заман туралы жазбаған адам жоқ деп, оларды өз тексінде келтіреді».

Ыбырай өзінің ақын шәкірттері Сейдахмет Бейсенұлы, Күдері Жолдыбайұлы, Ақмолда Орынбайұлы, Нұржан Наушабайұлына үнемі ақыл-кеңес беріп, шығармаларына сын пікірлер айтып отырған.

Қажым Жұмалиев «XVIII-XIX ғасырлардағы қазақ әдебиеті» [Алматы, 1967. – 225 б.] атты кітабында Сейдахмет, Күдері, Ақмолда, Нұржан ақындардың кейбір шығармаларының әдебиеттік-идеялық жақтарының жақсаруына Ыбырайдың ықпалы тигені сөзсіз екенін айта келіп: «1879-1880 жылдары болған «Жалпақ қоян» атты жұтты суреттейтін ұзақ өлеңін Күдері ақын Ыбырайдың кеңесімен жазды. Оның бұрынғы өлең-жырларына қарағанда бұл неғұрлым бағалы шығарма» деп жазады.

Ыбырай Алтынсарин осы «Жалпақ қоян» деп аталған жұт туралы «Оренбургский листок» газетіне «Жұт туралы», «Қазақ

арасындағы аштық туралы» деп бірнеше мақала жазып, жұттың туу себебін, салдарын, не істеу керектігін айтқан.

«Торғай қазақтарының бұл бақытсыздығына қазақ даласында халық тұрмысының тұрақсыз әдісі – мал шаруашылығын неғұрлым мықты егіншілікпен ауыстыру кезеңі туғандығын дәлелдейтін айқын материал деп есептеуге де болар еді. Осыған орай бұл халықтың көшпелі тұрмысын, ең болмағанда күштеу шараларымен тезірек отырықшылыққа айналдыру мүмкін. Бұл ой (қараңыз: «Оренбургский листок», 1880 ж.) Батыс Сібірге арналған тұтас жобаға айналдырылды... [«Қазақ даласындағы аштық туралы», Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. Алматы «Ғылым», 1994. -166 б.]

Бұл жолдар Қ.Жұмалиев айтқан пікірді дәлелдеп, айқындай түседі. Қ.Жұмалиев те, Ыбырай да 1880 жыл деп көрсеткен.

Ыбырай «Жұт туралы» мақаласында 28 ақпанға дейін бір байдың 1300 жылқысынан 60 жылқы ғана қалғанын, өзінің асыл тұқымды 250 жылқысының түгелдей дерлік қырылып қалғанын айтады.

Күдерінің «Жалпақ қоян» атты туындысы мен Ыбырай мақалаларын салыстырып, тарихи шындық пен көркем шындықтың арақатынасын анықтауға Күдері өлеңін таба алмадық.

Алайда, Ыбырайдың шәкірті, кейін ұстаздық жолын жалғастырған Ғабдолғали Балғынбаевтың «Ы.Алтынсарин туралы естелік» деп аталатын жазбасындағы мына жолдардан Күдері өлеңінің Ыбырай мақалаларымен мазмұндас екенін байқадық.

«Күдерінің 1879-80 жылдардағы көк тақыр жұтта (қоян жылғы) Торғайлық қазақтардың малдан түгелге жуық айырылып, таяқ ұстап қалғанын баяндайтын «Қазақтардың зары» атты жыры бар еді. Мұнда үйір-үйір жылқысы мен қора-қора қойдан, ірі қара малдан жұрдай болған елдің аянышты халі, жаппай аштыққа ұшыраған халыққа әкім-басшылардың жасаған әділетсіздіктері шебер сипатталады» [«Ыбырай Алтынсарин тағылымы» Алматы: - «Жазушы», 1991. – 366 б.]

Ыбырайдан, Ыбырай өлең-жырларынан үлгі-өнеге алған Сейдахмет Бейсенұлы

қара өлеңнің тілдік-стильдік құралдарын жиі қолданған. Ақын өлеңдерінің жұрт көңілінен шығып, ел аузында тез жатталып қалуының басты себебі осы қарапайымдылығында, қазақтың халықтық тілінде түсінікті жазылуында, жұрт көңіліндегісін тап басып айта білуінде жатыр.

Ыбырайдың Сейдахмет өлеңдерін өз хрестоматиясына енгізуінің де сыры осында. «Мұндағы мәні бар факт – Ыбырай ұсынған өлеңдердің «жалпақ жұртқа», «қарапайым оқушыға» түсінікті қазақтың халықтық тілінде жазылуы, - деп жазады филология ғылымдарының докторы, профессор Р.Сыздықова. – Бұл өлеңдердің бұрынғы қазақ поэзиясы үлгілерінен алшақ кетпеуі – Ыбырай Алтынсариннің қазақ жазба әдеби тілінің негізін таңдаудағы принципін көрсететін белгі».

Ұстазы Ыбырай Алтынсариннің «Өсиет өлеңдерінде» кездесетін Тақ Сүлеймен, Ескендір Зұлқарнайын, Қыдыр-Ілияс, Атымтай жомарт есімдерінің Күдері өлеңдерінде де ұшырасуы оның Алтынсариннен үлгі-өнеге алып, үйренгенін, оған еліктегенін айқындай түседі:

Ыбырай:

*Мұнан соң Тақ-Сүлеймен туды дейді,
Отыз ұлға бір өзін жора қылып.*

Күдері:

*Дүниеден уақыт жетсе кім қалады,
Жігіттер, көзіңді сал Сүлейменге.*

Бұл жолдар Ыбырайдың «Жігіттер, бір-біріңе қарасаңыз!» деген жолдарымен де үндесіп тұр.

Ыбырай:

*Ескендір патша болып дүниені алған,
Қалмаған бұл жалғанда ешбір арман.*

Күдері:

*Ескендір патша болған Зұлқарнайын,
Дүние жиған, ел кезген, білген жайын.*

Ыбырай:

*Мекенін білемісіз, қайда қалды,
Жомарттық қылғаны үшін Атымтайды.*

Күдері:

*Ол уақытта Атымтай жомарт өткен,
Адам жоқ есігінен құры кеткен.*

Екі ақынның айтпақ ойлары, идеяла-

ры да бір-бірімен қабысып, бірін-бірі толықтырып тұр.

Ыбырай:

*Бәріміз бір адамның баласымыз,
Жігіттер, бір-біріңе қарасыңыз!
Өмір деген бес күндік кетер өтіп,
Атаң барған орынға барасыңыз!*

Күдері:

*Жігіттер, уақыт болмай өле алмайсың,
Дүниеге өлсең қайта келе алмайсың.
Ата-ана, ұстазыңды ренжітсең,
Дидарын хақ тағала көре алмайсың.*

Осы сияқты Сейдахметтің «Түлкі мен сауысқан», Нұржанның «Түлкі мен әтеш хикаясы» мысалын жазуы, Крыловтан «Қасқыр

мен қозы» мысалын аударуы да Ыбырай жолы, Ыбырай таңдауы, тәлім-тағылымы.

Ертегілерде халықтың қарапайым ауызекі сөйлеу тілі қолданысқа түсіп, алғаш Ыбырай әңгімелерінде, ақындар өлең-жырларында осылайша сөйлеу тілінің аясынан шығып, әдеби, көркем тілге айнала бастады. Қазақтың әдеби көркем тілі Ыбырай шығармалары арқылы дамып, жетілді дейтініміз де сондықтан.

Қорыта айтқанда, Ы.Алтынсарин арнайы әдеби сын мақала жазбаса да оның әдебиетке деген көзқарасы мен талап-талғамы – жақсы мен жаманды дұрыс безбендей білуі қазақтың жаңа бас көтере бастаған сыни ойының бір тұнық бастауына айналды.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Кәкішев Т. «Қазақ әдебиеті сынының тарихы», Алматы:«Санат», 1994. -43 б.
- 2.Қажым Жұмалиев «XVIII-XIX ғасырлардағы қазақ әдебиеті» [Алматы, 1967. – 225 б.]
- 3...«Қазақ даласындағы аштық туралы», Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. Алматы «Ғылым», 1994. -166 б.
- 4.«Ыбырай Алтынсарин тағылымы» Алматы: - «Жазушы», 1991. – 366 б.

«БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР: ІЗДЕНІС ЖӘНЕ ШЕШІМДЕР» II ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

2015 жылғы 20 қарашада ҚР Білім және ғылым министрлігі Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Орал мемлекеттік педагогикалық университетімен (РФ БҒМ) және Ұлттық тестілеу орталығымен бірігіп «Білім берудегі инновациялар: ізденіс және шешімдер» II халықаралық ғылыми-практикалық конференциясын өткізді.

Конференция мақсаты: білім берудегі инновация мәселелері бойынша зерттеушілер мен практиктердің арасында сұхбат өткізуге арналған халықаралық форум құру.

Конференция жұмысына «Өрлеу» БАҰО АҚ, облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының өкілдері, білім беру ұйымдарының басшылары мен педагогтері және шақырылған шетелдік ғалымдар: Моисеева Людмила Владимировна, профес-

сор, педагогика ғылымдарының докторы, Халықаралық Педагогикалық Білім Академиясының корреспондент-мүшесі, Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің жаратылыстану кафедрасының меңгерушісі (Екатеринбург, Ресей), Воловик Ирина Владимировна, доцент, философия ғылымдарының кандидаты, М.Т. Калашников атындағы Ижевск мемлекеттік техникалық университетінің үздіксіз кәсіптік білім беру институты директорының орынбасары (Ижевск, Ресей), Чернышенко Всеволод Сергеевич, Кобленц-Ландау Университетінің профессоры (Германия), Бурхард Томас, Кобленц-Ландау Университетінің профессоры (Германия), Штефан Кель, Германия академиялық алмасу қызметінің лекторы (бұдан әрі DAAD-ДААДЕ) (Кельн, Германия), Анна Кель, неміс тілінің оқытушысы (Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қарағанды қ.), АҚШ университеттерінің 4 өкілі (Пенсильвания штатының университеті, Вирджиния техникалық университеті, Вест Честер университеті, Пенсильвания мемлекеттік университеті) және «Файзер» компаниясының (АҚШ) ғылыми қызметкері, сонымен бірге ЖАМК (ЖАМК) Қолданбалы ғылымдар универси-

тетінің (Ювяскюля қ., Финляндия) жобалары бойынша Қазақстан Республикасындағы менеджері Жанат Түтешева, жалпы 170-тен аса адам қатысты.

– Мен бұл конференцияға қатысып отырғанымға қуаныштымын, Конференцияның тақырыбы бүгінгі күні көкейкесті. Дөңгелек үстел өту барысында Елбасының «100 нақты қадам» жоспарының 77 қадамын жүзеге асыру бойынша «Кәсіпқор» холдингінің 10 серіктес колледждермен істеп жатқан жұмыстары туралы, сонымен қатар техникалық және кәсіби білім беру жүйесіндегі әзірленген жаңа білім беру бағдарламалары туралы баяндама жасап тәжірибемен алмастық, – деді «Кәсіпқор» холдинг» КеАҚ Академиялық басқарма департаментінің бас менеджері Жанат Далабаев.

– Бұл екінші рет өткізіліп отырған халықаралық конференцияға Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің ректоры Симонова Алевтина Александровнаның атынан хат ала келдім, – деді Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің жаратылыстану кафедрасының меңгерушісі Моисеева Людмила Владимировна. – Бұл

КОНФЕРЕНЦИИ, ФОРУМЫ, СЕМИНАРЫ

хатта Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Жанбол Октябрұлы Жылбаевқа білім және ғылым саласында халықаралық ынтымақтастық үшін өз алғысын білдірген болатын.

Конференцияның негізгі тақырыптары «Білім беру жүйесіндегі инновациялық процесстер», «Инклюзивті білім беру: мәселелері және болашағы», «Білім беруді реформалаудың құрылымдық жағдайындағы педагогикалық өлшемдер» дөңгелек үстелдерінің отырысында, күннің бірінші жартысында талқыланды. Қатысушылар білім беру жүйесін жаңарту жағдайындағы мұғалімдерді кәсіби даярлау және педагогтер мен білім саласындағы менеджерлердің инновациялық қызметі туралы мәселелерді талқылады. Сонымен қатар, конференция аясында олар ерекше білім беруді қажет ететін балалар мен жастарды оқу-тәрбие ортасына кіріктіру саласындағы тәжірибелерімен алмасып, орта білім, кәсіби-техникалық және жоғары/жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесіндегі оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін қарастырды.

Пленарлық мәжілісті Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті Ж. Жылбаев «Білім берудегі инновация болашақтағы табыс факторы ретінде» баяндамасымен ашты. Ол өзінің баяндамасында мектепке дейінгі білім беруден жоғарғы оқу орнынан кейінгі білім беру деңгейлері арасындағы инновациялардың сабақтастығы сақталғанда ғана заманауи білім беру реформалары табысты болатынын атап өтті және педагогикалық білім беруді жаңғыртуға ерекше назар аударудың қажеттігін айтты.

Сонымен қатар, Пленарлық мәжілісте Орал мемлекеттік педагогикалық университеті жаратылыстану кафедрасының меңгерушісі (Екатеринбург, Ресей) Л. Моисеева «Ресейдегі мектепке дейінгі білім беруді жаңғыртудың құралы ретіндегі жобалау менеджменті» тақырыбында, DAAD лекторы (Кельн, Германия) Штефан Кель «Инклюзия – тек қана елес пе?» тақырыбында, Ұлттық тестілеу орталығының директоры Әбдиев Қ.С. «Педагогикалық өлшемдерді дамытудың заманауи үрдістері: әдіснама, білімді бағалаудың құралдары мен технологиялары», Воловик И. В., М.Т. Калашников атындағы

Ижевск мемлекеттік техникалық университетінің үздіксіз кәсіптік білім беру институты директорының орынбасары «Білім берудің инновациялық үдерістері және гуманистік құндылықтар» және Мұқанова С.Д., «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының директоры «Маманды үздіксіз кәсіби дамыту жүйесіндегі SMART-педагог моделі» тақырыптарында баяндамалар жасады.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы және JAMK Қолданбалы ғылымдар университетінің (Финляндия, Ювяскюля қ.) арасында қол қойылған ынтымақтастық туралы екі жақты Меморандумды жүзеге асыру аясында конференция қатысушылары осы университеттің педагогикалық білім беруді зерттеу және дамыту бөлімінің басшысы Лина Кайкконеннің онлайн режиміндегі «Оқытушылар – болашақты құру. Финляндия оқытушыларының педагогикалық білім туралы пікірі» баяндамасын тыңдап, сұрақтарына жауаптар алды.

Дайындық кезеңінде Ұйымдастыру комитетіне 442 баяндама түсті, оның 395 мақұлданып жариялауға ұсынылды. Конференция материалдары 2 том болып қағаз және электронды түрде басылды.

Конференция соңында қатысушылармен Қарар қабылданды және қатысушыларға сертификаттар берілді.

ЮБИЛЕЙ УЧЕНОГО И ПЕДАГОГА

29 ноября 2015 года исполнилось 60 лет доктору педагогических наук, профессору, член-корреспонденту Академии педагогических наук Республики Казахстан, члену Международной ассоциации «Народная педагогика», главному научному сотруднику отдела воспитания и этнокультуры Национальной академии образования им. И.Алтынсарина Баубековой Гульзамире Джураевне.

Юбиляр родилась в 1955 году в г. Фергане, Узбекистане. В 1977 году окончила Ферганский педагогический институт им. Улугбека по специальности «Русский язык и литература». В 1977 году была направлена в целевую аспирантуру в Научно-исследовательский институт при Министерстве просвещения РСФСР в г. Москву, по специальности 13.00.01. – «Теория и история педагогики».

В 1984 году под научным руководством основоположника науки «Этнопедагогика», академика Российской академии образования, доктора педагогических наук, профессора Г.Н. Волкова успешно защитила кандидатскую диссертацию в г. Казани.

В 2010 году защитила диссертацию на соискание ученой степени доктора педагогических наук по теме: «Психолого-педагогическое наследие просветителей Центральной Азии конца XIX - начала XX веков». Научный руководитель – один из основоположников профессиональной педагогики в Казахстане, заслуженный деятель Республики Казахстан, действительный член Академии педагогических наук Казахстана, Российской академии профессионального образования, доктор педагогических наук, профессор Б.А. Абдикаримұлы.

Баубекова Г.Д. – автор более 100 научных трудов, среди которых монографии, учебные пособия, методические рекомендации и др. Она приняла активное участие

в разработке Концептуальных основ воспитания, научных проектов по инновационным методам обучения и формированию инновационной культуры студентов и по духовно-нравственному развитию личности в этнокультурном пространстве. Гульзамира Джураевна выступала с докладами на международных конференциях и семинарах в России, Турции, Узбекистане, Франции, Японии. Инициатор и организатор ряда международных конференций в Ташкенте и Астане. Под её руководством защищены 2 кандидатские диссертации.

Баубекова Г.Д. – целеустремленный, серьезный, творческий исследователь. В ее работах рассматривается проблема изучения психолого-педагогического наследия просветителей Центральной Азии и создания на этой основе специальной системы воспитания, которая особенно значима и актуальна в переходные периоды общественного развития. Данная проблема во многом уникальна, ибо каждый исторический момент развития социальной и экономической сферы региона неповторим, а методология исследования опирается на весь предшествующий опыт учёных и практиков, а также базируется на фундаментальных научных результатах педагогических изысканий и историческом опыте.

Коренные преобразования и сдвиги в обществе всегда находили свое теоретическое осмысление и обоснова-

ние их объективности в теории. Поэтому все, что констатируется в научных трудах Баубековой Г.Д., родилось в результате анализа и осмысления исторического опыта воспитания, психологических и педагогических идей просветителей Центральной Азии конца XIX - начала XX веков и дальнейшего их развития через призму теоретических учений и преследует вполне естественную цель поиска истины – попытаться сформулировать и обосновать общетеоретические и методологические выводы в решении некоторых ключевых проблем воспитания гармоничной личности. Ученый считает: чтобы осознать себя как нацию, интегрированную в мировое сообщество, следует вернуться к истокам нашей культуры, воспринять и развить всё лучшее, что есть в нашем богатейшем историческом прошлом.

Гульзамира Джураевна многие годы преподает в высших учебных заведениях: работала в Ташкентском экономическом университете доцентом на кафедре «Педагогика профессионального образования», является профессором кафедры «Профессиональное обучение» Казахского агротехнического университета им. С.Сейфуллина. Читает лекции по этнопедагогике, профессиональной педагогике, общей педагогике, современным методам обучения. В 2007 году стала обладателем гранта «Лучший преподаватель вуза-2007». Является внештатным лектором института повышения квалификации г. Астаны и

Республиканского научно-практического центра «Дарын», где не раз была признана и награждалась как один из лучших лекторов. В качестве психолога принимает участие в передачах республиканских телеканалов.

Талантливый человек талантлив во всем. С интересом были встречены читателями книги рассказов Баубековой Г.Д. «Детский смех в доме», «Свет в глазах», «Поздние яблоки», «Лягушонок». Ее произведения поражают глубоким смыслом и тонким чувством. Отдельные рассказы Гульзамиры Джураевны переведены на киргизский и узбекский языки.

Баубекова Г.Д. награждена почетными грамотами Министра просвещения Узбекистана, ректора Ташкентского государственного экономического университета, ректора Казахского агротехнического университета им. С.Сейфуллина, директора Республиканского научно-практического центра «Дарын», акима Алматинской области и др.

Баубекова Г.Д. – личность, преданная науке и педагогической работе, широкой открытой души человек. Доброта, чуткое отношение к людям, высокая коммуникабельность, порядочность, трудолюбиенискали уважение коллег и учеников.

Поздравляем Гульзамиру Джураевну с юбилеем, желаем крепкого здоровья, семейного тепла и уюта, долгих счастливых лет в любимой профессии, новых творческих идей и осуществления всех замыслов!

Ж.Наурызбай,
профессор

- Абильдинова Г.М.** - п.ғ.к., доцент, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.
- Аканова А.С.** - информатика магистрі, доцент, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.
- Ахметова Б.С.** - б.ғ.к., Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Бекиш Р.М.** - п.ғ.к., мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту сапасы басқармасының сарапшысы, ҚР БҒМ «Мектепке дейінгі балалық шақ» РО, Астана қ.
- Вуколова Е.Г.** - п.ғ.к., Орал мемлекеттік педагогикалық университеті, Екатеринбург қ., РФ
- Габдулина А.С.** - э.ғ.д., профессор, «Логистика» кафедрасының меңгерушісі, Алматы Менеджмент Университеті, Алматы қ.
- Досмагамбетова А.О.** - филология магистрі, химия-биологиялық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, Павлодар қ.
- Дүйсебаева М.Ж.** - «Өрлеу БАҰО» аға оқытушысы, Астана қ.
- Ещанов К.С.** - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Ещанова У.Б.** - қазақ тілі пәні мұғалімі, КЕБМ экономикалық лицейі, Астана қ.
- Жакишева М.К.** - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Жылбаев Ж.О.** - п.ғ.к., доцент, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының президенті, Астана қ.
- Кунапина Қ.Қ.** - т.ғ.к., доцент, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ.
- Құдайберген Г.С.** - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Шағын жинақты мектептерді дамыту орталығының директоры, Астана қ.
- Моисеева Л.В.** - п.ғ.д., профессор, Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің кафедра меңгерушісі, Екатеринбург қ., РФ
- Мукашева М.Ө.** - п.ғ.к., доцент, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекші ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Мырзағалиева К.М.** - филол.ғ.к., доцент, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.
- Нұртазина Е.М.** - п.ғ.к., аға оқытушы, «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Шығыс Қазақстан облысы бойынша ПҚ БАИ, Өскемен қ.
- Оразов А.** - магистрант, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.
- Оспанұлы С.** - PhD доктор, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының профессоры, Қостанай қ.
- Оспанова Н.Н.** - п.ғ.к., доцент, С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.
- Өмірзақова А.** - математика оқытушысы, Ақтөбе транспорт, коммуникациялар және жаңа технологиялар колледжі, Ақтөбе қ.
- Райсханова Г.С.** - контент жасау бөлімінің аға менеджері, Білім беру ресурстық орталығы, Астана қ.
- Рақымжанов Қ.А.** - ҚР БҒМ Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының қазақ тілі мен әдебиеті зертханасының меңгерушісі, Астана қ.
- Сағитова Г.Б.** - директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, Батыс Қазақстан облысы дарынды балаларға арналған қазақ-түрік мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты, Орал қ.
- Смагулова Г.К.** - ст.преподаватель кафедры КиИЯ, Рудненский индустриальный институт, г. Рудный, Костанайская обл.
- Тойбазарова Н.А.** - п.ғ.к., доцент, «Өрлеу» БАҰО» Ақтөбе облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Ақтөбе қаласы
- Түлеубаева Х. Т.** - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Хапур А.Х.** - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, Астана қ.
- Чукотаев М.Н.** - п.ғ.к., профессор, С. Аманжолов атындағы ШҚМУ, Өскемен қ.
- Чурина А.К.** - «Логистика» мамандығының 1 курс магистранты, Алматы Менеджмент Университеті, Алматы қ.

НАШИ АВТОРЫ

- Абильдинова Г.М.** - к.п.н., доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана
- Аканова А.С.** - магистр информатики, доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана
- Ахметова Б.С.** - к.б.н., ведущий научный сотрудник Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Бекиш Р.М.** - к.п.н., эксперт отдела управления качеством дошкольного воспитания и обучения РЦ «Дошкольное детство» МОН РК, г. Астана
- Вуколова Е.Г.** - к.п.н., Уральский государственный педагогический университет, г. Екатеринбург, РФ
- Габдулина А.С.** - д.э.н., профессор, заведующая кафедрой «Логистика и РДГБ», Алматы Менеджмент Университет, г. Алматы
- Досмагамбетова А.О.** - магистр филологии, Назарбаев Интеллектуальные школы химико-биологического направления, г. Павлодар
- Дуйсебаева М.Ж.** - старший преподаватель, «НЦПК «Өрлеу», г. Астана
- Ещанов К.С.** - старший научный сотрудник Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Ещанова У. Б.** - учитель казахского языка, НУО Экономический лицей, г. Астана
- Жакишева М.К.** - старший научный сотрудник Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Жилбаев Ж.О.** - к.п.н., доцент, президент Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Кудайберген Г.С.** - директор центра развития малокомплектных школ Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Кунапина К.К.** - к.и.н., доцент, КазНУ им. аль-Фараби, г. Алматы
- Моисеева Л.В.** - д.п.н., профессор, зав. кафедрой Уральского государственного педагогического университета, г. Екатеринбург, РФ
- Мукашева М. У.** - к.п.н., доцент, ведущий научный сотрудник Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Мырзагалиева К.М.** - к.филол.н., доцент, Костанайский государственный педагогический институт, г. Костанай
- Нуртазина Е.М.** - к.п.н., старший преподаватель, АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Восточно-Казахстанской области, г. Усть-Каменогорск
- Оспанова Н.Н.** - к.п.н., доцент, Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова, г. Павлодар
- Оспанулы С.** - PhD доктор, профессор Костанайского государственного педагогического института, г. Костанай
- Райсханова Г.С.** - старший менеджер отдела разработки контента, Образовательный ресурсный центр, г. Астана
- Рахимжанов Қ.А.** - заведующий лабораторией казахского языка и литературы Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Сагитова Г.Б.** - зам. директора по воспитательной работе, специализированная казахско-турецкая школа-лицей-интернат для одаренных детей по Западно-Казахстанской области, г. Уральск
- Смагулова Г.К.** - старший преподаватель кафедры КиИЯ, Рудненский индустриальный институт, г. Рудный, Костанайская обл.
- Тойбазарова Н.А.** - к.п.н., доцент, АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Актыбинской области, г. Актобе
- Тулеубаева Х. Т.** - старший научный сотрудник Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Умирзакова А.** - преподаватель математики, Актыбинский колледж транспорта, коммуникаций и новых технологий, г. Актобе
- Уразов А.** - магистрант, ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, г. Астана
- Хапур А.Х.** - старший научный сотрудник НАО им. И. Алтынсарина, г. Астана
- Чукотаев М.Н.** - к.п.н., профессор, ВКГУ им. С. Аманжолова, г. Усть-Каменогорск
- Чурина А.К.** - магистрант 1 курса специальности «Логистика» Алматы Менеджмент Университет, г. Алматы

1. Басылымдарға қазақ, орыс және шетел тілдерінде педагогикалық бағытта жазылған мақалалар қабылданады. Шетел тілінде жазылған мақалаларды жариялау жағдайында, нотариус арқылы расталған, мәтіннің қазақ немесе орыс тіліндегі аудармасы қоса беріледі. Қолжазбаны автор мұқият тексеріп, редакциялап шығуы тиіс.

2. Ғылыми дәрежесі жоқ авторлардың мақалаларына ғылым докторының немесе кандидатының, философияның PhD докторының рецензиясы қоса берілуі тиіс.

3. Компьютерде терілген қолжазба мақалалар 1 данада, жол аралығы бір интервал, парақтың бір жақ бетіне басылған, парақтың жол жиегі: сол жағы - 30 мм., оң жағы – 15 мм., үстіңгі және астыңғы жолағы – 20 мм. және «Windows үшін Word 7,0 (97. 2000)» мәтіндік редакторында электрондық нұсқада қабылданады.

4. Қолжазбаның көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттердің жазбаларын, суреттерді қосқанда) **3 беттен** кем болмауы және **10 беттен** аспауы тиіс.

5. Суреттер көлемі мақаланың 1/4 көлемінен аспауы тиіс.

6. Мақала қатаң түрде келесі **ережелерге** сәйкес ресімделуі керек:

- әмбебап ондық жіктеме кестесі бойынша **ӘОЖ**;

- **мақала атауы** мақаланың мазмұнын нақты ашуы тиіс және 8-10 сөзден аспауы керек; техникалық параметрлері: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – **Times New Roman** бас әріппен, қалың шрифтпен, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **автор(лар)дың аты-жөн(дер)і**, сондай-ақ **мекемелердің толық атауы** келесі техникалық параметрлерге сәйкес келуі керек: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – Arial, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **аңдатпа** кіріспе сөздерді қамтымай, мақаланың басты ақпаратынан түйін беруі тиіс, көлемі 15 қатардан аспауы керек, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде келесі параметрлерге сәйкес жазылуы қажет: кегль – 12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі – Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі – 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **тірек сөздер (8-10 сөзден аспауы керек)**: қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде, кегль – 12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі – Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі – 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **мақала мәтіні**: кегль – 14-пункт, қазақ тіліндегі мақалалар үшін қаріп түрі – KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдеріндегі мәтіндер үшін қаріп түрі – Times New Roman, жол аралығы бір жарым интервал;

- мақала **кіріспеден** басталады, онда тақырыптың өзектілігі қысқа, ықшам әрі нақты көрсетіледі, ғылымилығы (міндеттері) тұжырымдалады;

- мақала негізгі **қорытындымен** тұжырымдалады, онда кіріспеден қозғалған мәселеге нақты жауап болуы тиіс;

- **мақаладағы сілтемелер және/немесе пайдаланылған әдебиеттер** 2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы бойынша ресімделуі тиіс. Библиографиялық жазба, библиографиялық сипаты. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережесі (2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы, стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі Мемлекетаралық Кеңес қабылдаған). Жұмыстардың тізімі оларды мәтінде ескеру тәртібімен ұсынылады. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде көрсетіледі (латын қарпін пайдаланбайтын жапон, қытай және басқа тілдердегі атаулар орыс тіліндегі транскрипциясымен жазылады. Ең алдымен қазақ тіліндегі, содан соң орыс тіліндегі және әліпбилері туыстас (украин, болгар және т.б.) тілдердің, келесі кезекте латын әліпбиімен берілген еңбектер көрсетіледі. Қолжазбадағы сілтемелер мен ескертулер реттік нөмірмен белгіленеді және төрт бұрышты жақшаларға алынады;

- мәтіндегі **кестелер** сілтемелерден соң орналастырылады, мәтінде оларды ескеру тәртібімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы, атауы болуы тиіс. Диаграммалар мен графиктер кестені қайталамауы тиіс. Кестелердегі материалдар мәтінге қосымша мәліметсіз түсінікті болуы тиіс. Кестеде пайдаланылған барлық қысқартулар кестенің астында орналастырылған ескертуде анық берілуі қажет;

- **суреттер** TIFF (*.TIF) немесе JPG форматында (Word-қа орналастырудың қажеті жоқ) жеке файлмен ұсынылады. Әр суретке мәтінде бір сілтеме болуы тиіс, суреттер реттік нөмірмен белгіленеді, суреттердің астындағы жазбалары толық ақпаратты қамтуы тиіс;

- қысқартулардың тек жалпы қабылданған нұсқаларына ғана рұқсат етіледі – өлшемдердің, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдердің және т.б. атаулары;

- Математикалық формулалар Microsoft Equation ретінде терілуі тиіс (әр формула – бір объект).

7. Редакция мақалаға әдеби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды. Жоғарыда көрсетілген талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

8. Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Орынбор к-сі, 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат, каб. 1507. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

9. **Байланыс тел:** 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// жазылу индексі 75754

10. **Автор туралы мәліметтер бөлек бетте** (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

- толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

- толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды);

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. К публикациям принимаются **статьи** на казахском, русском, иностранных языках. В случаях, когда статьи публикуются на иностранном языке, прилагается нотариально заверенный текст перевода на казахский или русский язык. Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.

2. Статьи авторов, не имеющих ученой степени, должны сопровождаться **рецензией** доктора или кандидата наук, или доктора философии PhD.

3. Рукописи статей принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word 7,0 (97, 2000) для Windows».

4. **Объем рукописи** (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.

5. **Объем рисунков** не должен превышать 1/4 объема статьи.

6. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими **правилами**:

- **УДК** по таблицам универсальной десятичной классификации;
- **заглавие статьи** должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 8-10 значащих слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центrovанный;

- **инициалы и фамилия(-и) автора(-ов)**, а также полное **название учреждения** должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Arial, абзац центrovанный;

- **аннотация** должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 15 строк, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **ключевые слова (не более 8-9 слов)**: на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **текст статьи**: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал - полуторный;

- статья начинается с **введения**, в котором очень кратко, сжато и лаконично отражается обоснование актуальности темы, формулировка научной проблемы (задачи);

- статья завершается формулировкой основного **вывода**, которая должна содержать конкретный ответ на вопрос, поставленный во введении;

- **пристатейные ссылки и/или списки пристатейной литературы** следует оформлять по ГОСТ 7.1 - 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления (ГОСТ 7.1 - 2003 Принят Межгосударственным Советом по стандартизации, метрологии и сертификации (протокол № 12 от 2 июля 2003 г.). Список работ представляется в порядке упоминания их в тексте. Все ссылки даются на языке оригинала (названия на японском, китайском и других языках, использующих нелатинский шрифт, пишутся в русской транскрипции). Сначала приводится список работ на казахском, русском языке и на языках с близким алфавитом (украинский, болгарский и др.), а затем - работы на языках с латинским алфавитом.

Ссылки и примечания в рукописи обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки;

- **таблицы** помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;

- **рисунки** (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков - сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;

- **сокращения** разрешаются применять только общепринятые - названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;

- **математические формулы** должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).

7. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

8. Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять **по адресу**: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15-этаж, каб. 1507. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина.

9. Контакты:

Тел. (8 7172) 57 66 49

Е-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// подписной индекс 75754

10. На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе: - Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

- полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, Е-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

- название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Ж.О. Жилбаев - к.п.н., президент НАО им. И.Алтынсарина, МОН РК

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Н.Ж. Шаханова - д.филос.н., профессор

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

М.Е. Мукатова - к.п.н., доцент, вице-президент НАО им. И.Алтынсарина

А.М. Мамырханова - к.и.н, доцент, ученый секретарь НАО им. И.Алтынсарина

Ж.Ж. Наурызбай - д.п.н, профессор, зав. отделом воспитания и этнокультуры НАО им. И.Алтынсарина

Г.Д. Баубекова - д.п.н, профессор, главный научный сотрудник отдела воспитания и этнокультуры НАО им. И.Алтынсарина

Д.П. Кожамжарова - д.п.н., профессор, ректор Таразского педагогического института

Л.А. Худенко - д.п.н., доцент, заместитель директора научно-исследовательского института «Национальный институт образования» Министерства образования Республики Беларусь

В.Н. Скворцов - д.э.н., профессор, ректор Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина (РФ)

Л.В. Моисеева - д.п.н., профессор, зав. кафедрой Уральского государственного педагогического университета, г.Екатеринбург (РФ)

С.Ж. Пралиев - д.п.н., профессор, ректор КазНПУ им. Абая

М.Н. Сарыбеков - д.п.н., профессор, ректор ТарГУ им. М.Х. Дулати

Б.А. Жетписбаева - д. п. н., профессор, декан факультета иностранных языков КарГУ им.Е.А.Букетова

Л.С. Сырымбетова - к.п.н, директор центра научных исследований НАО им. И.Алтынсарина

Г.С. Кудайберген - директор центра развития малокомплектных школ НАО им. И.Алтынсарина

*Редактор - Кусаинов О.А.
Корректор - Мухатаева Б.М.
Корректор - Жакишева М.К.*

СОДЕРЖАНИЕ

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА

Качественное обучение для всех

Инвестиции в знания и навыки в целях содействия развитию Стратегия в секторе образования группы организаций Всемирного банка на период до 2020 года (Резюме).....3

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ

Бекиш Р.М.

Развитие детской одаренности в условиях дошкольных организаций и семьи.....13

А. О. Досмагамбетова

Методы и приемы обучения предметно-языкового интегрирования.....18

М.Н. Чукотаев, Е.М. Нуртазина

Основные условия формирования логического мышления учеников начальных классов.....21

Г.К. Смагулова

Способы адекватного перевода сравнений.....27

К.А. Рахимжанов, М.К. Жакишева

Дидактические основы интерактивных методов обучения казахскому языку в школах русским языком обучения.....32

Н.А. Тойбазарова

Методика развивающего обучения казахского языка в совмещенных 2-4 классах малокомплектной школы.....38

К. С. Ещанов, У. Б. Ещанова

Методические основы преподавания казахского языка по технологии развивающего обучения в школах с неказахским языком обучения.....43

Н.Н. Оспанова, А.С. Аканова, Г.М. Абыльдинова

Роль и место виртуальной лаборатории в учебном процессе.....46

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ

Г. Б. Сагитова

Приоритеты системы работы в воспитании гражданина и патриота, способного жить в новом демократическом обществе.....49

М.Ж. Дуйсебаев

Пути осуществления идеи «Мәңгілік Ел» через изучение произведений Главы Государства.....52

К.К. Куналина

Роль общественных предметов при формировании исторического сознания подрастающего поколения общеобразовательной школе56

Д.К. Амиргалиева

Формирование исторического сознания у молодого поколения.....60

Учредитель:

РГКП «Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина»
Министерства образования и науки Республики Казахстан.
Журнал издается с мая 2000 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.
Поставлен на учет Министерством культуры и информации РК.
Свидетельство № 9838-ж от 30.12.2008 г.

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.

Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

01000, г. Астана,
ул. Орынбор, 4,
БЦ “Алтын Орда”, офис 1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 30.12.2015 г.
усл.печл. - 6,4. Печать RISO.

Тираж - 300 экз.

Отпечатано
в издательском центре
НАО им. И. Алтынсарина.

МЕТОДИЧЕСКАЯ ШКОЛА

<i>Г. С. Райсханова</i> Педагогический дизайн образовательных ресурсов.....	63
<i>М. Мукашева, А. Уразов, А. Умирзакова</i> Технологические и практические аспекты мониторинга в образовании.....	69
<i>Г.С. Кудайберген, Б.С. Ахметова, Х. Т. Тулеубаева, А.Х. Ханур</i> Организация обучения учащихся из населенных пунктов, где отсутствуют школы.....	73

НАУЧНЫЙ ПОИСК

<i>А.С. Габдулина, А.К. Чурина</i> Вклад образовательной политики в экономику (На примере специальности «Логистика»).....	79
--	----

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

<i>Ж.О. Жилбаев, Л.В. Моисеева, Е.Г. Вуколова</i> Экологизация образования как фактор развития экологического менталитета населения.....	82
---	----

ИЗ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

<i>С. Оспанулы, К.М. Мырзагалиева</i> И.Алтынсарин – ученый-критик.....	88
--	----

КОНФЕРЕНЦИИ, ФОРУМЫ, СЕМИНАРЫ

<i>«Инновации в образовании: Поиск и решения» II международная научно-практическая конференция (20 ноября 2015 г., г. Астана).....</i>	91
--	----

PERSONALIA

<i>Юбилей ученого и педагога.....</i>	93
---------------------------------------	----

НАШИ АВТОРЫ.....	96
ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....	98

CONTENT

EDUCATION POLICY

<i>Quality education for all Investing in knowledge and skills in order to promote The strategy in the education sector group of organizations World Bank until 2020 (Summary).....</i>	<i>3</i>
---	----------

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

<i>R.M. Bekish</i> The development of children's talents in a pre-school and family.....	<i>13</i>
<i>A.O. Dosmagambetova</i> Methods and techniques of content and language integrated learning.....	<i>18</i>
<i>M.N. CHukotayev, E.M. Nurtazina</i> Basic conditions for the formation of logical thinking of primary school pupils.....	<i>21</i>
<i>G.K. Smagulova</i> <i>Ways of adequate comparisons translation.....</i>	<i>27</i>
<i>K.A. Rakhimzhanov, M.K. ZHakisheva</i> Didactic bases of interactive methods of teaching Kazakh language in Russian schools.....	<i>32</i>
<i>N.A. Toibazarova</i> Methods of developing teaching the Kazakh language in combined 2-4 classes of ungraded schools.....	<i>38</i>
<i>K. S. Eshchanov, U. B. Eshchanova</i> Methodical bases of teaching of the Kazakh language software technologies of developing training in schools with non-kazakh language learning.....	<i>43</i>
<i>N.N. Ospanova, A.S. Akanova, G.M. Abildinova</i> Role and place of a virtual laboartoriya in educational process.....	<i>46</i>

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

<i>G. B. Sagitova</i> Priorities in the of the citizen and patriot education which is capable of living in the new democratic society.....	<i>49</i>
<i>M.Zh. Duisebayeva</i> The implementation the idea of «Mangilik El» through the works of the president of Kazakhstan.....	<i>52</i>
<i>K.K. Kunapina</i> The role of social subjects in formation historical consciousness of the younger generation in comprehensive schools.....	<i>56</i>
<i>D.K. Amirgaliyeva</i> Fornation of youth generations' historical conscoisness.....	<i>60</i>

METHODOLOGICAL SCHOOL

<i>G. S. Raiskhanova</i> Teaching design of educational resources.....	<i>63</i>
<i>M. Mukasheva, A. Urazov, A. Umirzakova</i> Technological and practical aspects of monitoring in education.....	<i>69</i>
<i>G.S. Kudaibergen, B.S. Akhmetova, Kh. T. Tuleubayeva, A.Kh. Khapur</i> The organization of training of pupils from villages where there are no school.....	<i>73</i>

RESEARCH

<i>A.S. Gabdulina, A.K. Churina</i> The contribution of education policy to the economy (On a specialty example «Logistics»).....	79
---	----

THE INTERNATIONAL COOPERATION

<i>Zh.O. ZHilbayev, L.V. Moiseyva, E.G. Vukolova</i> Greening of education as a factor in the development of environmental mentality of the population.....	82
---	----

FROM THE HISTORY OF EDUCATION KAZAKHSTAN

<i>S. Ospanuly, K.M Myrzagaliyeva</i> I.Altynsarin – iterary critic and scientist.....	88
---	----

CONFERENCES, FORUMS, SEMINARS

<i>«Innovation in Education: search and solutions» II International Scientific and Practical Conference (November 20, 2015, Astana).....</i>	91
--	----

PERSONALIA

<i>The anniversary of the scientist and educator.....</i>	93
---	----

OUR AUTHORS.....	96
------------------	----

RULES FOR AUTHORS.....	98
------------------------	----